

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 3 (158)

2026 m. sausio 31 d. Mažeikiuose
vykusio dešimtojo tarptautinio mėgėjų
teatrų festivalio „INVAZIJOS MAŽEIKIAI 2026“ baigiamąjo renginio dalyviai.

Linos Černiausienės nuotrauka

Užgavėnių persirengėliai, jų ličynos 2026 m. Palangos kultūros centro folkloro ansamblio „Mėguva“ organizuotuose Užgavėnių šventės renginiuose. Kamilės Aukštikalnės ir Eglės Mekuškienės nuotraukos

PARODOS
LITERATŪRA
ISTORIJA
TRADICIJOS
ASMENYBĖS
KULTŪRA

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 3 (158)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

52–55

36–39

56–57

7–9

- 2–4 Daiva Gedvilienė. „X tarptautiniame mėgėjų teatrų festivalyje „INVAZIJOS MAŽEIKIAI - 2026“ – spektaklis apie Mažeikių istoriją“
- 5–6 „Telšių Žemaitės dramos teatras metus pradėjo naujų spektaklių premjeromis“
- 7–9 „Jono Basanavičiaus premijos laureatai žemaičiai“
- 10–12 „Stasys Skrodenis (1938–2026)“
- 13–16 Janina Bucevičė. „Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus jubiliejiniai metai ir jo „Silva rerum“ („Namų užrašai“)“
- 17–18 Juozas Vyšniauskas. „Unikalaus turinio knyga“
- 18–23 Juozas Vyšniauskas. „Vis dar aktuali, jautri „biežininkų“ tema“
- 24–29 Danutė Mukienė. „Palangos krašto istoriją tyrinėjusi iš Sidabravo kilusi pedagogė Emilija Jakševičiūtė-Adiklienė (1906–1993)“
- 30–32 Mindaugas Surblys. „Palanga. Benjaminovičių šeimos istorija“
- 33–35 Mindaugas Surblys. „Palangos žydų kapinės: epitafijos, metrikai ribos“
- 36–38 Janina Bucevičė. „Ką liudija Pasaulio tautų teisuolių atminimo ženklas ant Telšių ješivos?“
- 38–39 „Žemaičių muziejus „Alka“ kviečia prisiminti ir pagerbti Holokausto aukas“
- 39–51 Rudis Edvards. „Sėmuona malūnā“ (naują kūrėnę versėję)
- 52–55 Zita Baniulaitytė, Danutė Mukienė. „Palangoje skamba ne tik mėguviškių dainos, bet bilda ir staklės, ruošiamasi Jurginėms“
- 56–57 Vytas Rutkauskas. „Rietave paminėtos vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo 225-osios metinės“
- 58–59 Kristina Suvorova. „Gimtinei padovanojo savo sukurta modernų šventės simbolį“
- 60–64 Gintautas Čičiūnas. „Kaip per Užgavėnės pramož gaudavo, ką valgydavo žemaičių senoliai?“
- 65–68 Bonifacas Vengalis. „Naujausioje knygoje fotografas ir dailininkas Rimantas Dichavičius apibendrina savo kūrybinį kelią“
- 69–70 „Per Atlantą ir idėjas: apie Jono Šliūpo gyvenimo kelią – parodoje Niujorke“

X tarptautiniame mėgėjų teatrų festivalyje „INVAZIJOS MAŽEIKIAI - 2026“ – spektaklis apie Mažeikių istoriją

2026 m. sausio 31 d. vykusio dešimtojo tarptautinio mėgėjų teatrų festivalio „INVAZIJOS MAŽEIKIAI 2026“ metu įgyvendinamo tarptautinio kūrybinio teatrinio projekto „Kultūros piramidė“ edukacinį spektaklį kūrė didžiulė bendraminčių komanda iš Latvijos, Vokietijos ir Lietuvos:

1. Latvijos Brocenės kultūros centro teatras (rež. Zanda Strogonova);

2. Vokietijos Miunsterio latvių mėgėjų trupė „Ezīši“ (rež. Lura Ritenberga-Kinder);

3. Kretingos rajono kultūros centro Egidijaus Radžiaus teatras (rež. Nerijus Gedminas);

4. Kretingos rajono kultūros vaikų ir jaunimo teatras „Atžalynas“ (rež. Aukšė Antulienė);

5. Trakų karališkasis teatras (rež. Robertas Čuta);

6. Rietavo kultūros centro teatras „Ruoda“ (rež. Vincas Andriuška);

7. Naujosios Akmenės kultūros centro teatras (rež. Andrėja Stulginskienė);

8. Mažeikių kultūros centro moterų liaudiškų šokių grupė „Kūmutės“ (vadovė Olga Gross);

9. Mažeikių lopšelio darželio „Žilvitis“ etnokultūrinė grupė „Čir vir bam“ (vadovės: Rita Garalienė, Gintė Venclovienė);

10. Mažeikių kultūros centro mėgėjų teatro trupė „Visavi“ (rež. Daiva Gedvilienė).

Jie visi kartu sukūrė ir Mažeikių kultūros centro didžiojoje scenoje parodė spektaklį, pasakojantį apie Mažeikių istoriją nuo jos pradžių pradžios iki mūsų dienų. Ta pradžia – 1290-ieji metai, kai rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą buvo paminėtas Mažeikių vardas. Tai kunigaikščio Mažeikos laikai. Spektaklio metu buvo išryškintos svarbiausios Mažeikių praeities ir dabarties gyvenimo aktualijos bei kalbama apie ryškiausias istorines asmenybes. Iškalbingi sceniniai vaizdai, gražios dainos ir įtaigūs choreografiniai sprendimai sukūrė vizijos visumą.

Įgyvendinant projektą jo idėjos autorei ir renginio scenarijaus autorei Daivai Gedvilienei konsultacijas teikė Mažeikių turizmo ir verslo informacijos centro direktorė Jolanta Gintalienė bei Mažeikių Henriko Nagio viešosios bibliotekos skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja Dangyra Undžienė. Nuostabius savo kūrinius spektaklyje dalyvavusiems kolektyvams padovanojo Mažeikių kultūros premijos laureatas, dailininkas, pedagogas, visuomenininkas Aleksandr Novak. Vaizduojant praeities istorinius įvykius autentiškumo suteikė

Spektaklio scena „Gūdūs 1290-ieji metai“. Vaidina Lietuvos, Latvijos, Vokietijos aktoriai

teatralams paskolinta kolekcionieriaus Gedimino Januškos sukaupta kariškių apranga. Scenografės Daivos Vaičienės subtili spektaklio scenografija išryškino Mažeikių istorinį paveldą ir miesto dabartį, padėjo pavaizduoti ateities viziją. Jos sukurta knygų instaliacija Mažeikių kultūros centro ekspozicinėje erdvėje žiūrovų dėmesį patraukė, juos intrigavo jau prieš spektaklio pradžią. Kūrybai įkvėpė Žemaitijos krašto draugijos pirmininko Eduardo Butos palaikymas.

Vykstant spektakliui žiūrovai pamatė, kaip dabartinio Mažeikių miesto vietoje buvo kertamas senasis miškas, tiesiamas geležinkelis, kokios buvo gyventojų nuotaikos pasitinkant pirmąjį į Mažeikius atvykusį traukinį. Teatralai, dainininkai scenoje kūrė ir žmonių, patyrusių karo, tremties, lietuviškos spaudos draudimo bei kitas negandas, nuotaikas. Scenoje buvo vaiz-

Spektaklio scena „Gūdūs 1290-ieji metai“. Vaidina Lietuvos, Latvijos, Vokietijos aktoriai

Spektaklio scena „Pirmasis traukinys Mažeikiuose“. Vaidina Lietuvos, Latvijos, Vokietijos aktoriai

duojama ir kaip statoma Mažeikių naftos perdirbimo gamykla, kaip atsiranda vėjo jėgainės, auga, plečiasi, gražėja miestas, kuriasi ir klesti verslai, renovuojami, gražinami pastatai.

(Nukelta į 4 p.)

Spektaklio scena „Lietuvos nepriklausomybės kregždės“

Spektaklio scena „Lietuvos nepriklausomybės kregždės“

Dabar šis šiauriausias Lietuvos miestas pagal dydį jau septintas šalyje ir tuo mažeikiškiai didžiuojasi.

Finalinėje spektaklio scenoje visų jame vaidinusių dalyvių lūpose sutartinai skambėjo žodis *Mažeikiai, Mažeikiai...* Abejingų tam neliko. Vidinio jaudulio neslėpė ir į sceną lipę mažeikiškiai: ugniagesys, pasaulio čempionas Rokas Lindenis, Mažeikių greitosios medicinos pagalbos tarnybos darbuotojai, pedagogai, kultūros puoselėtojai. Jie – šio krašto žmonės, kurių pagalbos, žinių, dėmesio sulaukia tie rajono ir miesto gyventojai, kuriems to labiausiai reikia. Tokie žmonės kuria šių dienų Mažeikius, su jais siejama ir šio krašto ateitis.

Tą vakarą scenoje atgijusios Mažeikių istorijos vaizdinius į namus išsinešė kiekvienas žiūrovas, taip pat ir spektaklį kūrę teatralai, žinią ir garsą apie

Spektaklio scenos „Tremčių metai“

Mažeikius paskleidę plačiai – po Šiaulius, Palangą, Rygą, Kretingą, Trakus, Naująją Akmenę, Rietavą, Brocenę, Miunsterį ir kt.

Fotografė Lina Černauskienė. Nuotraukos iš Mažeikių kultūros centro archyvo

Parengė Daiva Gedvilienė

Finalinė spektaklio scena

TELŠIŲ ŽEMAITĖS DRAMOS TEATRAS metus pradėjo naujų spektaklių premjeromis

„STABAI IR ŽMONĖS“

Telšių Žemaitės dramos teatras šių metų vasario 25 d. žiūrovus pakvietė į naujo spektaklio „Stabai ir žmonės“ premjerą. Spektaklis sukurtas pagal Petro Vaičiūno (1890–1959) to paties pavadinimo pjesę, parašytą 1928 metais. Antroji šio spektaklio premjera – kovo 5 dieną.

Teatras, reklamuodamas naująjį spektaklį, rašo:

„Petro Vaičiūno (1890–1959) – vienas iškiliausių tarpukario Lietuvos kultūros kūrėjų, rašytojas, poetas, dramaturgas, kuris pirmasis pradėjo rašyti dramas Kaune įsteigtam profesionaliam teatrui.

P. Vaičiūno pjesė „Stabai ir žmonės“ (1928 m.) – viena ryškiausių tarpukario Lietuvos dramų, kurioje autorius kritiškai žvelgia į to meto visuomenės ydas ir moralinį veidmainiavimą. Telšių Žemaitės dramos teatro mėgėjų trupė šią dramą, parašytą beveik prieš 100 metų, atgaivina spektaklyje „Stabelis“ pagal P. Vaičiūno pjesę.

Spektakliu nesiekama moralizuoti ar įteigti žmogiškųjų tiesų – tiesiog kviečiama su humoru pažvelgti į mūsų nesikeičiančią visuomenę.

Spektaklio režisierius, inscenizacijos autorius – Donatas Žilinskas, dailininkė – Giedrė Slavinskienė, šviesos dailininkas – Sergej Simonenko, garso režisierius – Mindaugas Drimba, scenos ir dekoracijų technikas – Rolandas Lukošius.

Vaidina: Jogaila Šimkus, Austėja Bistrubytė / Brigita Sankauskaitė, Julija Kneitienė, Antanas Nekrašius, Remigijus Macas, Vaclovas Butkus / Rolandas Normanas, Valentinas Šarpnickis, Aistė Korkadinovaitė-Šiaudkulienė.

ŠEIMAI SKIRTAS SPEKTAKLIS „INDENŲ VADAS“

Vasario 1 ir 8 dienomis teatras į naujo spektaklio premjeras pakvietė mažuosius žiūrovus ir jų tėvelius. Juos nudžiugino pagal O. Henry novelę „Indenų vado išpirka“ motyvus sukurtas šeimai skirtas spektaklis „Indenų vadas“. Jo sukūrimą finansiškai rėmė Lietuvos kultūros taryba ir Telšių rajono savivaldybė.

Spektaklio reklaminiuose tekstuose teatras primena, kad „O. Henry – tai amerikiečių rašytojo Williamo Sydney Porterio (1862–1910), vieno garsiausių pasaulio literatūros trumpų apsakymų meistrų, pseudonimas. Jo proza atpažįstama dėl gyvo humoro, tikslaus ritmo ir garsiųjų „netikėtų“ pabaigų, tapusių autoriaus vizitine kortele.

Komedija „Indenų vadas“ (originalus pavadinimas – „The Ransom of Red Chief“) buvo parašyta ir pirmą kartą publikuota 1907 metais bei greitai tapo vienu populiariausių autoriaus kūrinių. Novelė pagrįsta paprastu siužetu, tačiau būtent per šį paprastumą O. Henry ir pavyksta atskleisti veikėjų charakterius bei privesti situaciją iki absurdo, kuriame juokas persipina su taikliomis žmogaus prigimties išvalgomis. Istorija pasakoja apie du smulkius avantiūristus, nusprendusius lengvai užsidirbti pinigų ir pagrobusius berniuką dėl išpirkos. Jų apskaičiavimai pasirodo klaidingi: vaikas įvykių visai nelaiko tragedija ar pavojumi. Jam viskas, kas nutiko, – tai įtraukiantis žaidimas, į kurį jis azartiškai įtraukia ir pačius grobėjus. Pamažu tai virsta smagiomis vaizduotės varžybomis, kuriose suaugusieji praranda kontrolę, o kruopščiai apgalvotas planas subyra akyse. Rolės apsieičia: jau ne berniukas, o suaugusieji tampa situacijos, kurią patys sukūrė, įkaitais. Istorija gali pasirodyti ganėtinai

Telšių Žemaitės dramos teatro premjerinių spektaklių „Indenų vadas“ reklaminis plakatas

panaši ir į kultinio, klasika tapusio Chrido Kolumbuso filmo „Vienas namuose“ istorijos tęsinį.

Nepaisant komedijos formos, kūrinys kelia atsakomybės, šeimos ir ribos tarp suaugusiųjų apskaičiavimo pasaulio bei vaikiškos laisvės temas. Šiame susidūrimo laimi fantazija ir nuoširdumas – kaip priminimas, kad būtent jie geba nuginkluoti cinizmą ir godumą. Lengvumo ir vidinio tikslumo derinys padarė šį apsakymą itin paklausų teatre: remiantis juo dešimtmečius įvairiose šalyse buvo kuriamos sceninės versijos, adaptacijos šeimoms ir spektakliai jaunimo teatrams.

Telšių rajono savivaldybės Žemaitės dramos teatro žiūrovams pristatomas spektaklis, skirtas įvairioms kartoms: vaikus įtraukia veiksmas ir žaidimas, o suaugusiuosius – ironija bei atpažįstamos gyvenimiškos situacijos. Tai pastatymas, kuris suvienija bendram išgyvenimui ir primena apie paprastus, bet itin svarbius dalykus.

Spektaklio režisierius, inscenizacijos autorius – Badri Tserediani, scenografė – Viktorija Juzefa Venckutė, kompozitorius – Eligijus Žilinskas, kostiumų autorė – Jolanta Kačinskienė, vaizdo projekcijų autorius – Paulius Gadeikis.

Vaidina: Berniukas – Matas Gusarovas, Semis – Rolandas Normanas, Bilas – Jogaila Šimkus, Močiutė – Julija Kneitienė, Tėvas – Donatas Žilinskas.

Nacionalinės Jono Basanavičiaus premijos laureatai žemaičiai

2026 m. vasario 12 d. Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje vykusią iškilnią metų 2025 m. Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos buvo įteiktos istorikei Marijai Drėmaitei, poetui Gintarui Grajauskui, dainininkei, pedagogei Giedrei Kaukaitėi, aktoriumi Albinui Kėleriui, režisieriui Ignui Miškiniui ir dailininkei Laisvydei Šalčiūtei. Viena jų – žemaitė. Tai prof. Giedrė Kaukaitė. Ji gimė 1943 m. gruodžio 2 d. Plungėje Lietuvos kariuomenės karininko, kapitono Kazio Kauko (1905–1966) ir biologės, habil. mokslų daktarės Jadvygos Monstvilaitės (1919–2004) šeimoje. G. Kaukaitės vyras buvo kino režisierius Arūnas Žebriūnas (1930–2013).

Tų pačių iškilnių metų buvo apdovanoti ir Nacionalinės Jono Basanavičiaus premijos laureatai – Kauno rajono Vilkijos miestelyje veikiančio Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejaus muziejininkai Arūnas Sniečkus ir Vida Sniečkvienė. Abu jie kilę ne iš Žemaitijos, tačiau jau daugelį metų turtina ir puoselėja muziejų, kuris pavadintas iškilų brolių žemaičių vardu. Kunigas, tautosakininkas, leksikografas Antanas Juška (1819–1880) gimė 1819 m. birželio 16 d. Raseinių rajono Ariogalos seniūnijos Daujotų kaime, o jo brolis kalbininkas Jonas Juška (1815–1886) – 1815 m. birželio 8 d. Telšių rajono Žarėnų seniūnijos Dilbės kaime.

Jono Basanavičiaus premiją 1992 metais įsteigė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. 2017 m. ji įgijo nacionalinės premijos statusą. Premija kasmet skiriama Lietuvoje ir užsienyje gyvenantiems lietuviams už išskirtinius nuopelnus etninės kultūros srityje, reikšmingą kūrybinę, mokslinę veiklą ir kitus darbus, susijusius su lietuvių etninės kultūros tradicijų plėtojimu, tautinės savimonės puoselėjimu ir etnokultūriniu ugdymu. Pirmoji šia premija apdovanota 1946 m. lapkričio 18 d. Dzūkijoje (Lazdijų rajono Kareivonių kaime) gimusi ryškiausia šių laikų lietuvių liaudies folkloro dainininkė ir folkloro puoselėtoja Veronika Povilionienė.

1993-aisiais Jono Basanavičiaus premija buvo apdovanoti keturi iškilūs lietuvių tradicinės kul-

Jono Basanavičiaus premijos laureatų ženklas

tūros tyrinėtojai, populiarintojai ir puoselėtojai: Česlovas Kudaba, Rimvydas Kuskas, Vaclovas Milius ir Norbertas Vėlius. Du iš jų – V. Milius ir N. Vėlius yra kilę iš Žemaitijos.

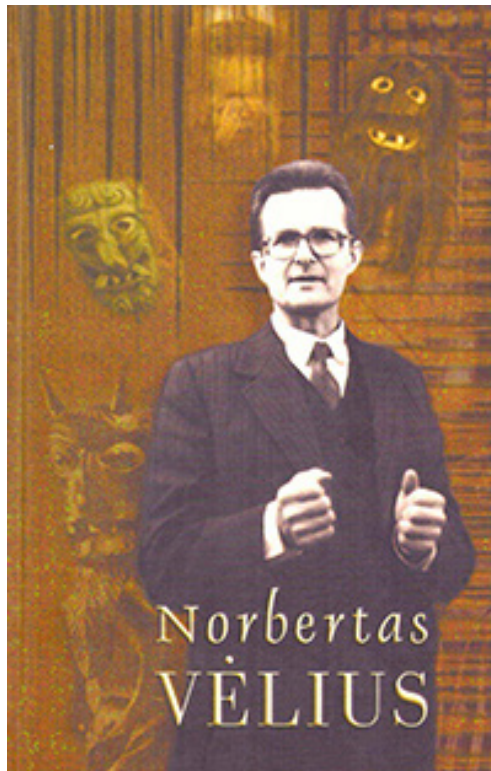
Etnologas, kraštotyrininkas, Lietuvių katalikų mokslų akademijos akademikas, habil. humanitarinių mokslų daktaras, profesorius V. Milius (1926–2005) gimė 1926 m. gruodžio 8 d. Skuodo rajono Mosėdžio seniūnijos Šauklių kaime. Lietuvos atgimimo metais V. Milius buvo Vilniaus žemaičių kultūros draugijos įkūrimo iniciatorius, įsikūrus šiai draugijai, aktyviai dalyvavo jos veikloje. Mirė 2005 m. spalio 2 d. Vilniuje. Palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

Vienas žymiausių Lietuvos etnografijos rinkėjų, folkloristų, religijotyrininkų, baltų mitologų,

(Nukelta į 6 p.)

Vacys Milius
2004 m. kovo
16 d. po jo
apdovano-
jimo Lietu-
vos mokslo
premią. Zig-
mo Juškevi-
čiaus nuo-
trauka iš Vil-
niaus žemai-
čių kultūros
draugijos ar-
chivo

1999 m. Vilniuje „Minties“ leidyklos išleistas knygos „Norbertas Vėlius“ viršelis. Leidinio autorės: Irena Seliukaitė ir Perla Vitkuvienė

pasaulyje pripažintas etninės kultūros tyrinėtojas Norbertas Vėlius gimė 1938 m. sausio 1 d. Šilalės rajono Bilionių seniūnijos Gulbių kaime, mirė 1996 m. birželio 23 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje. N. Vėlius 1989–1996 m. taip pat dalyvavo Vilniaus žemaičių kultūros draugijos veikloje.

1995-aisiais Jono Basanavičiaus premija įteikta muzikologei, pedagogei, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docentei, „Ratilio“ ansamblio vadovei, daugelio buvusių populiarių televizijos ir radijo laidų vedėjai, politikai Zitai Kelmickaitė (1951–2023). Jos tėvai buvo žemaičiai, kilę iš Raseinių krašto, žemaite save laikė ir Zita. Ji gimė 1951 m.

Zita Kelmickaitė. D. Umbraso nuotrauka iš LRT archyvo

spalio 19 d. Klaipėdoje. Mirė 2023 m. gegužės 27 d. Vilniuje. Palaidota Vilniaus Antakalnio kapinėse.

2000 m. Jono Basanavičiaus premija įvertinti iš Raseinių rajono Kalnųjų seniūnijos Rudžių kaimo (kai kuriuose rašytiniuose šaltiniuose nurodoma, kad jis gimė Eržvilke (Jurbarko r.) kilusio istoriko, etnografo, muziejininko ir visuomenės veikėjo Antano Stravinsko (1927–2007) nuopelnai tyrinėjant, populiarinant ir puoselėjant Lietuvos etninę kultūrą. Pagrindinė jo tyrimų sritis buvo lietuvių tautodailė, ypač kalvystė bei kryždirbystė.

2001 m. žemaičių, apdovanotų Jono Basanavičiaus premija, gretas papildė iškilus tautosakininkas, habil. humanitarinių mokslų daktaras, profesorius ir Lietuvos mokslų akademijos narys Leonardas Sauka (1931–2022). Jis gimė 1931 m. sausio 5 d. Telšiuose, mirė 2022 m. spalio 17 d. Vilniuje. Palaidotas Antakalnio kapinėse.

2003-aisiais ši garbinga premija apdovanotas dar vienas žemaitis – 1930 m. sausio 17 d. Šiaulių rajono Zatišių vienkiemyje prie Padubysio (dabar Bazilionai) gimęs dailininkas, menotyrininkas, habil. mokslų daktaras, profesorius emeritas, Lietuvos mokslo ir visuomenės veikėjas, Šiaulių miesto Garbės pilietis Vytenis Rimkus (1930–2020). Jis mirė 2020 m. lapkričio 12 d. Šiauliuose. Palaidotas Šiaulių rajono Bazilionų miestelio kapinėse.

2005 m. Jono Basanavičiaus premija įteikta 1940 m. rugsėjo 18 d. Kaune gimusiam fizikui, gamtos mokslų daktarui, etnologui, mokslo istorikui, profesoriui, paleoastronomijos ir etnokosmologijos pradininkui Lietuvoje, senųjų tradicijų ir papročių puoselėtoju bei populiarintoju Libertas Klimka. Jis, kad pagal gimimo vietą ir nėra žemaitis, tačiau jau daug metų dalyvauja Vilniaus žemaičių kultūros draugijos veikloje, yra jos garbės narys.

2008 m. kolegos, draugai ir artimieji Jono Basanavičiaus premijos įteikimo proga sveikino 1938 m. sausio 16 d. Tauragės rajono Skaudvilės seniūnijos Padvarių kaime gimusį kalbininką, tautosakininką, vertėją, pedagogą Stasį Skrodenį. Jis mirė 2026 m. vasario 16 d. Vilniuje. Palaidotas Vilniaus Kairėnų kapinėse.

2009 m. Jono Basanavičiaus premija įvertintas ilgametės muziejininkės, kultūros istorikės, Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorės (šias pareigas

Libertas Klimka
2011 m. liepos
17 d. Vilniaus
žemaičių kultūros
draugijos suor-
ganizuotos eks-
kursijos metu
Šilalės rajone
prie šiam kraštui
būdingos tašyto
akmens kapinių
paminklo-koplytė-
lės. Gedimino
Zemlicko nuo-
trauka

ėjo 1992–2019 m.), daugelio knygų autorės, sudarytojos Birutės Kulnytės darbas. Ji gimė 1949 m. Plungės rajono Šateikių miestelyje, vėliau kurį laiką su tėvais gyveno Palangos krašte, ten lankė pradinę mokyklą. Išėjusi į užtarnautą poilsį įsikūrė Palangoje ir ten dabar gyvena.

2010-aisiais metais šia premija apdovanota dar viena iš Žemaitijos kilusi etninės kultūros tyrinėtoja ir puoselėtoja – 1934 m. gegužės 28 d. Šiauliuose gimusi pedagogė, etnologė, humanitarinių mokslų daktarė Irena Aušrelė Čepienė (1934–2016). Ji mirė 2016 m. vasario 21 d. Vilniuje. Palaidota Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

Žemaitis yra ir 2012 m. Jono Basanavičiaus premija apdovanotas alpinistas, inžinierius, visuomenės veikėjas, vienas iš Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno Jono Basanavičiaus gimtinėje Ožkabaliuose įkūrimo iniciatorių ir jo puoselėtojų Vitalius Pranciškus Stepulis. Jis gimė 1938 m. gruodžio 1 d. Raseinių rajono Girkalnio miestelyje.

2014 m. Jono Basanavičiaus premija įteikta filosofui, literatūrologui, Mažosios Lietuvos kultūros tyrėjui, Vydūno kūrybos tyrinėtoju bei propaguotojui Vaclovui Bagdonavičiui. Jis gimė 1941 m. rugsėjo 2 d. Šiaulių rajono Bubių seniūnijos Gervėnų kaime, mirė 2020 m. kovo 22 d. Vilniuje. Palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

V. Bagdonavičius, gyvendamas Vilniuje, palaikė ryšius su Vilniaus žemaičių kultūros draugija, dalyvavo jos renginiuose, skaitydavo čia pranešimus.

2018 m. Jono Basanavičiaus premija įvertinti gamtininko, kraštotyrininko, rašytojo, žurnalisto,

Vaclovas Bagdonavičius. Bonifaco Vengalio nuotrauka

Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojo Henriko Gudavičiaus, vadinamo Dzūkijos šviesuoliu, nuopelnai Lietuvos etninei kultūrai. Jis gimė 1943 m. balandžio 10 d. Kelmės rajono Kalniškių kaime.

2021 m. šia premija apdovanotas istorikas, etnologas, ilgametis Lietuvos liaudies buities muziejaus Rumšiškėse (dabar Lietuvos etnografijos muziejus) darbuotojas, kurį laiką ėjęs ir direktoriaus pavaduotojo pareigas, daugelio parodų organizatorius, autorius bei kuratorius, humanitarinių mokslų daktaras Eligijus Juvencijus Morkūnas (1945–2023). Jis save laikė žemaičiu, nes 1945 m. rugsėjo 7 d. (dokumentuose – rugsėjo 27 d.) gimė Kėdainiuose, dešiniajame Nevėžio upės krante – istorinėje Žemaitijoje. Mirė 2023 m. rugsėjo 19 d. Rumšiškėse. Palaidotas Kėdainių senosiose Dotnuvos gatvės kapinėse.

2011 m. lapkričio 15 d. Vilniaus Radvilų rūmų muziejuje atidarytoje jubiliejinėje Vilniaus žemaičių kultūros draugijos nario dailininko Aniceto Jonučio kūrinių parodoje „Saulėtos vizijos“ jos autorių sveikina Vitalius Pranciškus Stepulis (centre) ir Libertas Klimka (pirmas iš dešinės). Zigmo Juškevičiaus nuotrauka iš Vilniaus žemaičių kultūros draugijos archyvo

STASYS SKRODENIS (1938–2026)

Stasys Skrodenis. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JjRdW>

2026 m. vasario 16-ąją mirė kalbininkas, habil. humanitarinių mokslų daktaras (1992), lietuvių folkloro, baltų ir Baltijos finų kultūrinių ryšių tyrinėtojas, puoselėtojas, vertėjas, Suomų literatūros draugijos narys korespondentas (1975), Kalevalos draugijos narys (1992), Donelaičio draugijos (visos Helsinkyje) garbės narys, ilgametis Vilniaus pedagoginio universiteto (dabar Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija) Lietuvių literatūros katedros profesorius Stasys Skrodenis (1938–2026). Svarbiausios jo mokslinių tyrinėjimų sritys buvo lietuvių kalendorinių apeigų tautosaka ir papročiai, lietuvių folkloristikos istoriografija, lyginamieji lietuvių ir suomių liaudies dainų tyrinėjimai, lietuvių folkloras ir folkloristika, senoji ir XIX a. lietuvių literatūra, lietuvių ir Baltijos finų kultūriniai bei literatūriniai ryšiai.

S. Skrodenis gimė 1938 m. sausio 16 d. buvusio Skaudvilės valsčiaus Padvarių kaime (Šilalės r.), netoli Baublių, kuriame Dionizas Poška įkūrė pirmąjį Lietuvoje kraštotyros (senienų) muziejų. Jo išsaugojimui, populiarinimui S. Skrodenis paskyrė didelę savo gyvenimo dalį ir nemažai darbų.

Mokslo kelią jis pradėjo Skaudvilėje. 1955–1960 m. lietuvių kalbą ir literatūrą studijavo Vilniaus universitete. Tuo laikotarpiu aktyviai įsijungė į folklorinę veiklą, pradėjo rinkti tautosaką. Baigęs studijas 1960–1965 m. dirbo Lietuvos kalbos ir literatūros institute, čia rengė dainuojamosios tautosakos tekstų kartotekas, dalyvaudavo instituto rengiamose ekspedicijose.

Vėliau studijavo aspirantūroje ir 1968 m. apgynė filologijos mokslų kandidato disertaciją. Jos tema buvo lietuvių kalendorinių apeigų tautosaka.

1965–1976 m. dirbo Respublikinėje bibliotekoje (dabar Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka). 1972–1973 m. joje ėjo Rankraščių skyriaus vedėjo pareigas.

1973 m. pradėjo dėstyti Vilniaus pedagoginio instituto (vėliau – Vilniaus pedagoginis universitetas, Lietuvos edukologijos universitetas, dabar – Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija) Lietuvių ir užsienio literatūros katedroje, dėstė lietuvių tautosaką, senąją lietuvių literatūrą, XIX amžiaus literatūrą, vadovaudavo studentų tautosakinėms praktikoms, rūpindavosi tautosakos archyvo kaupimu. 1978 m. institute jam buvo suteiktas docento ir profesoriaus vardas, 1992 m. – habilituoto mokslo daktaro laipsnis. 1985–1989 m. S. Skrodenis buvo šio instituto Lietuvių ir užsienio literatūros katedros vedėjas. Eidamas šias pareigas dalyvaudavo mokslo tarybų, doktorantūros komitetų, leidinių redakcinių kolegijų veikloje, vadovavo mokslo darbus rašiusiems aspirantams (dabar disertantai) bei recenzuodavo jų darbus. 1992 m. apgynė habilituoto daktaro mokslinį darbą tema „Baltai ir jų šiaurės kaimynai: lietuvių-estų-suomių senieji kultūriniai-folkloriniai ryšiai“.

Penkerius metus (1999–2004 m.) S. Skrodenis buvo Lietuvos mokslo tarybos narys.

Itin reikšminga S. Skrodenio veiklos sritis – lietuvių ir suomių kultūrinių ryšių tyrinėjimai.

1975 m. jis tapo Suomų literatūros draugijos nariu-korespondentu, 1990 m. kartu su kitais ben-

draminčiais atkūrė Lietuvos ir Suomijos draugiją, 1990–2010 m. buvo šios draugijos pirmininkas, nuo 2011 m. – tarybos narys.

Išvertė į lietuvių kalbą įvairių suomių autorių knygų, tarp jų ir Augusto Niemio „Lituanistinius raštus“ (1996 m.), rašytojos Mailos Talvio raštus, kuriuose yra svarbių lituanistinių motyvų. Jis į lietuvių kalbą išvertė ir nemažai estų bei sorbų autorių grožinės literatūros bei mokslinių tekstų.

Per savo gyvenimą S. Skrodenis parašė, išvertė, parengė spaudai ir išleido daugiau kaip 50 knygų, paskelbė apie 700 mokslo ir mokslo populiarinimo bei enciklopedijoms skirtų straipsnių. Tarp reikšmingiausių jo leidinių išskiriamos monografijos „Baltai ir jų šiaurės kaimynai“, „Suomija ir Lietuva: istorinių ir kultūrinių ryšių vagos“, straipsnių rinkiniai „Folkloras ir folklorizmas“, „Folkloras ir gyvenimas“, knygos apie Baublius ir Dionizą Pošką, atsiminimų knyga „Baublio paunksmė“ (2018), lietuvių ir suomių kultūrinius ryšius plačiai pristatančios leidinys „Manoji Suomija“ (2022).

Paskutiniaisiais savo kūrybinio darbo metais jis sudarė ir išleido žymių lietuvių folkloristų Antano Mockaus, Juozo Baldžiaus, Zenono Slaviūno rinktinius raštus. Jam vadovaujant doktorantai rašydavo ir sėkmingai apgindavo disertacijas lietuvių liaudies folkloro, tradicijų, papročių, etnoso temomis.

Jaunystėje išmokęs groti bandonija ir birbyne, neužmiršo jų ir vėliau, kaip ir tų tradicijų, kurias į gyvenimą išsinešė iš namų, savo gimtojo krašto.

S. Skrodenis 1998 m. apdovanotas Suomijos Liūto riterių Komandoro ordinu, 2005 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi, 2008 m. – Jono Basanavičiaus premija, 2013 m. – Dionizo Poškos literatūrinė premija. 2025 m. jam suteiktas Šilalės garbės piliečio vardas.

Išspausdintos Stasio Skrodenio knygos

- *Dangus, kunigai ir liaudis*: antireliginė lietuvių tautosaka / Kazys Grigas, Stasys Skrodenis. – Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1963. – 362 p.

- *Liaudies dramos užuomazgos lietuvių kalendorinėse apeigose*. – Vilnius, 1966. – 14 p.

- *Respublikinė biblioteka, 1919–1969* / Stasys Elsbergas, Algimantas Lukošius, Stasys Skrodenis. – Vilnius, 1969. – 159 p.: iliustr.

- *Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankrašti-*

nis palikimas: katalogas ir publikacijos. – Vilnius, 1972. – 367 p.: iliustr.

- *Baubliai*. – Vilnius: Mintis, 1974. – 32 p.: iliustr.

- *Baubliai*. – 2-asis leidimas. – Vilnius: Mintis, 1977. – 31 p.: iliustr.

- *Suomių literatūra lietuvių kalba = Suomen kirjallisuutta liettuan kielella*: bibliografija. – Vilnius, 1977. – 70 p.

- *Raštai / Vladas Rekašius* (sud. Stasys Skrodenis, Romas Šarmaitis). – Vilnius: Vaga, 1983. – 245 p.: iliustr.

- *Tautosakos rinkimo pagrindai*: mokymo priemonė. – Vilnius, 1985. – 99 p.

- *Baubliai: svarbiausios žinios*. – Vilnius: Mintis, 1986. – 15 p.: iliustr.

- *Lietuvių tautosaka scenoje*: mokymo priemonė. – Vilnius, 1987. – 106 p.

- *Tautosakos rinkimo pagrindai*: metodiniai nurodymai. – 2-asis leidimas. – Vilnius: Lietuvos kraštotyros draugija, 1989. – 138 p.

- *Baltai ir jų šiaurės kaimynai: lietuvių-estų-suomių senieji kultūriniai-folkloriniai ryšiai*. – Vilnius: Vaga, 1989. – 344 p.

- *Augustas Robertas Niemis*: medžiaga bibliografijai. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis institutas, 1992. – 34 p.: iliustr.

- *Lietuviški suomiški pokalbiai = Kuinka sanotaan suomeksi*: ABC programa. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993. – 41 p.

- *Dvi meilės: raštai / Maila Talvio*. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994. – 371 p.

- *Nemuno krašto aidai: laišakai Mailai ir Josepiui Mikoloms* (dail. Romas Orantas). – Vilnius: Džiugas, 1996. – 361 p.: portr.

- *Lituanistiniai raštai: lyginamieji dainų tyrinėjimai / Aukusti Robert Niemi*. – Vilnius: Džiugas, 1996. – 720 p.: iliustr.

- *Etninės muzikos ir kultūrinių ryšių puoselėtojas*: konferencija, skirta žymaus lietuvių folkloristo, poeto ir vertėjo kanauninko Adolfo Sabaliausko-Žalios Rūtos 45-osioms mirties metinėms, 1995 m. lapkričio 7 d.: pranešimai. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 1996. – 53 p.: iliustr.

- *Tautosakos rinkėjo vadovas*: metodinė priemonė studentų tautosakinei praktikai. – 3-asis leidimas (Nukelta į 12 p.)

leidimas. – Vilnius: Valgra, 2002. – 83 p.

• *Lietuvos ir Suomijos kultūriniai ryšiai besikeičiančioje Europoje = Liettuan ja Suomen kulttuuri-suheteita muuttuvassa Euroopassa*: seminaras, Ploščiai (Šakių r.), 2003 m. rugsėjo 6 d.: pranešimai (sud. Stasys Skrodenis, Jurgita Ivanauskaitė). – Vilnius: Valgra, 2003. – 101 p.: iliustr.

• *Broliai Juškos – lietuvių liaudies dainų rinkėjai ir leidėjai / Antanas Mockus*. – Vilnius: Tyto alba, 2003. – 277 p.: iliustr.

• *Docentas Vincas Laurynaitis (1904–1978) / Gintautas Akelaitis, Stasys Skrodenis*. – Vilnius: VPU leidykla, 2004. – 23 p.: iliustr.

• *Folkloras ir folklorizmas*: mokymo knyga. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005. – 209 p.

• *Rinktiniai raštai: etnologijos ir tautosakos baruose / Juozas Baldžius*. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005. – 555 p.

• *Juodasis kryžius, arba Palydėti pasmerktieji: karo kapeliono atsiminimai / Adolfas Sabaliauskas*. – 2-asis leidimas. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006. – 73 p.

• *Baubliai: trumpas žinios turistui*. – Klaipėda: Druka, 2007. – 31 p.: iliustr.

• *Lietuvos ir Suomijos draugija, 1927–2000 = Liettua-Suomi-seura, 1927–2000*: istorijos apybraiža. – Vilnius: Džiugas, 2007. – 174 p.: iliustr.

• *Lietuviški-suomiški pokalbiai = Liettualais-suomalainen keskusteluopas*. – Vilnius: Margi raštai, 2008. – 200 p.

• *Suomija ir Lietuva: istorinių ir kultūrinių ryšių vagos*: straipsnių rinkinys. – Vilnius: Margi raštai, 2009. – 469 p.

• *Folkloras ir gyvenimas*: straipsnių rinkinys. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010. – 488 p.

• *Ažuolas folklore ir kultūroje*: straipsnių rinkinys. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010. – 140 p.: iliustr.

• *Bitelė Baublyje*: antologija (skirta XIX a. pirmosios pusės Žemaitijos šviesuolio, poeto ir mokslininko Dionizo Poškos atminimui). – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2011. – 229 p.: iliustr.

• *Saulėlydžio atšvaitai*: poezija: originali ir vertimai / Šilalės rajono savivaldybės Bijotų seniūnija. – Vilnius: Edukologija, 2012. – 148 p.

• *Suomijos gvardijos šauliai Lietuvoje (1854–1855)*. – Vilnius, Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2015 m. – 40 p.: iliustr.

• *Lakštingalų krašto šiluma: Suomių rašytoja Maila Talvio ir Lietuva*. – Vilnius, Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016. – 189 p.

• *Profesorius Aukusti Robert Niemi ir Lietuva = Professori Aukusti Robert Niemi ja Liettua*. – Vilnius, Margi raštai, 2018. – 272 p.

• *Baublio paunksmė* (2018).

Stasio Skrodenio sudaryti leidiniai

Sudarė, išvertė ir parengė spaudai šias knygas: M. Talvio *Dvi meilės* (1994), *Nemuno krašto aidai: Laiškai Mailai ir Josepiui Mikoloms*, A. R. Niemi *Lituanistiniai raštai* (abi 1996). Sudarė ir parengė knygą *Kalbininko Kazimiero Jauniaus rankraštinių palikimas*: Katalogas ir publikacijos (1972), A. Mockaus knygą *Broliai Juškos* (2003), A. Sabaliausko (Žalios Rūtos) prisiminimus *Juodasis kryžius, arba Palydėti pasmerktieji* (2005), J. Baldžiaus *Rinktinius raštus* (2005), Z. Slaviūno *Raštus* (2 t. 2006–07), straipsnių rinkinį *Ažuolas folklore ir kultūroje* (2010), antologiją *Bitelė Baublyje* (2011).

Išspausdintos S. Skrodenio į lietuvių kalbą išverstos knygos:

Iš suomių kalbos išvertė mokslinės ir grožinės literatūros kūrinių: *Karelių pasakos* (1970), V. Huovinen *Laukymės išminčius* (1972), P. Haanpää *Devynių kareivių batai* (1973), F. E. Sillanpää *Užgesusi jaunystėje* (1977), T. Rautavaaras *Kam tinka augalai* (1984), E. Salolos *Kvailių kaimas* (1986), S. Seppo *Ką žinote apie Suomiją* (1992), V. V. Meri *Manilinė virvė. Pulkininko vairuotojas*, K. Valos *Ant žemės krūtinės* (abi 1994), M. Waltari *Tiesa apie Estiją, Latviją ir Lietuvą* (2005), R. Öllerio *Suomijos ir Lietuvos tarpusavio ryšiai seniau ir dabar* (2004), K. Wiiko *Europiečių šaknys* (2009), *Saulėlydžio atšvaitai* (2012). Iš sorbų kalbos išvertė liaudies pasakų rinkinį *Balanų pilis* (1971²1992), iš estų kalbos – kūrinių vaikams.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Stasys Skrodenis“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/JjRVa>.

2. „Stasys Skrodenis“, Vikipedija. Laisvoji enciklopedija: <https://inx.lv/JjRVY>.

ŽEMAIČIŲ vyskupo Motiejaus Valančiaus jubiliejiniai metai ir jo „Silva rerum“ („Namų užrašai“)

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į istorinės, politinės, sociokultūrinės atminties išsaugojimo svarbą ir artėjančias valstybei reikšmingų įvykių, asmenybių, sukaktis, 2021 m. gegužės 13 d. priėmė nutarimą Nr. XIV 315 „Dėl 2026 metų paskelbimo Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus, Lietuvos radijo ir Lietuvos Helsinkio grupės metais“. Vado-vaudamasi šiuo nutarimu Vyriausybė jau yra patvirtinusi Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus metų minėjimo 2026 metais. planą.

Žemaičių vyskupas, švietėjas, rašytojas, blaivybės sąjūdžio organizatorius Motiejus Kazimieras Valančius, kuris yra viena svarbiausių XIX a. vidurio Lietuvos religinio, kultūrinio, visuomeninio ir politinio gyvenimo asmenybių, įnešusių reikšmingą indėlį į Lietuvos mokslo raidą, švietimo ir kul-

tūros puoselėjimą. Jis gimė 1801 m. vasario 16 d. dabartinio Kretingos rajono Nasrėnų kaime, mirė 1875 m. gegužės 29 d. Kaune. Vyskupo tėvai buvo Motiejus Valančius ir Ona Stonkutė-Valančienė.

2003 m. Vilniuje leidykla „Baltos lankos“ išleido knygą „Namų užrašai“. Pristatydami ją skaitytojams leidėjai rašo: „Šioje knygoje pirmą kartą ištisai skelbiame (su vertimu į lietuvių kalbą) Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus rankraštiniai tekstai, kurių pats autorius spausdinti neketino. Ypatingą vertę laiko perspektyvoje įgauna ta užrašų dalis, kurią būtų galima įvardyti kaip autobiografinę – vyskupas pateikė nuoseklų ganytojiškos veiklos dienoraštį, aprašė atskirus savo gyvenimo epizodus, užsirašinėjo apskritai įdomesnius gyvenamojo meto atsitikimus.

Šiandien šie mozaikiški raštai – tai pirmiausia dar viena, iki šiol mažai žinoma, iškilios Žemaičių vyskupo asmenybės raiškos forma. Tyrinėtojams tai daugeliu atžvilgių unikalus šaltinis, o istorinių skaitinių mėgėjams – taip pat savotiškas aruodas, kupinas žinių apie visuomeninės svarbos įvykius ir ne kiek nemažiau dominančius kasdienio gyvenimo faktus.“

Spausdiname Žemaičių muziejaus „Alka“ istorikės JANINOS BUCEVIČĖS parengtą tekstą, kuriame ji kviečia ne tik prisiminti M. K. Valančių, bet ir skaitant citatas iš knygos sužinoti, kas joje yra rašoma apie Telšius.

M. K. VALANČIUS apie Telšius

Šiemet minime Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus (1801–1875) gimimo 225-ąsias metines. Prisimenant vyskupą pravartu pavarstyti jo „Namų užrašus“ – „Silva rerum“ (rankraštinę knygą, į kurią nuguldavo knygos savininkui aktualūs tekstai). Ji suteikia galimybę išsamiau susipažinti su ano meto laiko dvasia dvelkiančia necenzūrotų užrašų autentiška ir sužinoti, ką juose iškilūs vyskupas buvo pasižymėjęs apie Telšius.

M. K. Valančius savo „Silva rerum“ („Pamiętnik domowy“) rašė lenkų kalba. Knyga „Namų užrašai“ išleista 2003 metais. Ją į lietuvių kalbą vertė dr. Aldona Prašmantaitė. Čia randame daug aktualios informacijos ir apie Telšių bažnyčią, mokyklą (gimnaziją), kalėjimą, kunigus, siautusią cholera, 1863 m. sukilėlius ir rusų valdžios vykdomas represijas bei rusifikaciją, taip pat subtilias užuominas apie paties M. K. Valančiaus gyvenimą ir veiklą.

Žemaičių vyskupas M. K. Valančius 1864 m. gruodžio 3-ąją rusų valdžios nurodymu turėjo persikelti gyventi į Kauną. Nuo to laiko Žemaičių vyskupystės centras taip pat veikė Kaune. Vyskupui

(Nukelta į 14 p.)

buvo skirta 6 200 rublių bauda, uždrausta išvykti iš Kauno, grasinta jį išvežti į Rusijos gilumą (psl. 595). Žemaičių vyskupijos centrą perkėlus į Kauną, vyskupijos kurija buvo įkurdinta augustinų vienuolyno buvusiose patalpose šalia Kauno parapijos bažnyčios. Į Kauną buvo perkelta ir Varniuose veikusi Žemaičių vyskupijos kunigų seminarija.

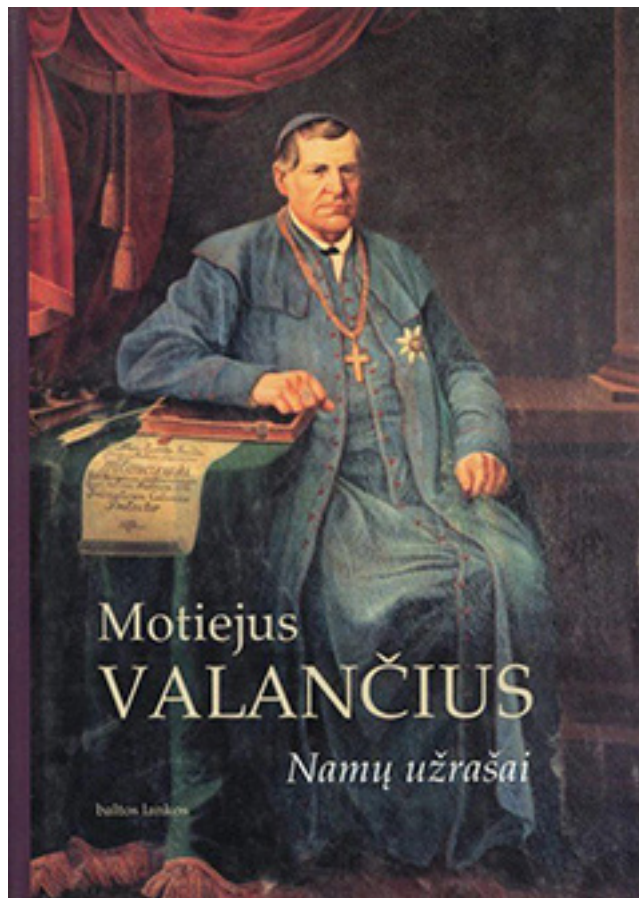
Citatos iš knygoje paskelbto teksto

Psł.191: 1842 m. gruodžio 16 d. Rusijos caro įsaku buvo panaikinta vienuolynų provincijų pareigybė ir įvesta vyskupijos vizitatorių pareigybė su 400 sid. rub. metiniu atlygiu. Šie valdininkai, išrinkti iš tinkamiausių dvasininkų, vadovaujami vyskupijos valdytojų, privalėjo tiesiogiai prižiūrėti visus vyskupijos vienuolynus ir posėdžiauti jų konsistorijoje. Telšių vyskupijoje [1842 m.] pirmuoju vyskupo kunigaikščio Simono Giedraičio vizitatoriumi buvo išrinktas kunigaikštis Martynas Giedraitis, Telšių prelatas.

Psł. 209: 1843 m. spalio 20 d. caro įsakas Valdančiam Senatui: „Patvirtinę švietimo ministro pateiktus ir Valstybės taryboje apsvaistytus Vilniaus, Kauno ir Minsko gubernijų auklėjimo institucijų etatus, pritaikytus prie naujos šių gubernijų sudėties, įsakome: 1) laiką, kada įvesti šiuos etatus jau veikiančiose auklėjimo institucijose, palikti švietimo ministro nuožiūrai; pagal naujus etatus ketiname atidaryti skyrių prie Gardino gubernijos gimnazijos, o Telšiuose prie Bernardinų vienuolyno esančią apskritinę mokyklą pagal etatus pertvarkyti į bajorų mokyklą, paaiškėjęs, jog tai galima padaryti iš Švietimo ministerijai skirtų lėšų“.

Psł. 217: 1843 metais Liudvikas Jucevičius, katalikų kunigas, Ukmergės apskrities Vilniaus vyskupijos Svėdasų vikaras įsimylėjo panelę Žurauskaitę, šios apskrities dvarponio dukrą ir, sulaukęs atsako, nutarė su ja susituokti. Tuo tikslu abu nuvažiavo į Telšius, pasisakė Telšių popui, kad nori priimti graikų-rusų tikėjimą, galiausiai, nepaisydami panelės tėvų prieštaravimo, graikų-rusų arkivyskupo Semaškos leidimu, atsisakė katalikų tikėjimo ir susituokė. Dabar abu bastosi jausdami visuotinę panieką. (psl. 217)

Psł. 346–347: Vakar dieną [1844 metų rugsėjo 14-ąją] vietos katedroje įvyko liūdna laidotuvių iškilmė į Amžinybę pasitraukusio Telšių vyskupiją valdžiusio Adramiteno vyskupo Simono Mykolo

Motiejaus Valančiaus knygos „Namų užrašai“ viršelis

Giedraičio, kurio palaikai atvežti čia rugsėjo 12 dieną iš jo rezidencijos Alsėdžiuose, kur praėjusio rugpjūčio 7 dieną atidavė Dievui dvasią, švelniausiai apverktas jį supančių giminaičių ir buvusios jo vadovaujamos vyskupijos, iš kurios, balzamavus kūną ir atlikus įprastas pamaldas, gausiai susirinkus žmonėms, nuoširdžiai prisidedantiems prie visuotinio gailesčio dėl skaudžios ganytojo netekties, šie menki palaikai buvo palydėti šiai paslaugai susirinkusios dvasininkijos ir artimesnių bei tolimesnių giminaičių [...]. Vežant palaikus, kelyje per apskrities miestą – Telšius – gedulinga laidotuvių eiseną buvo sutikta su derama vietos vienuolių dvasininkijos bei mieste esančių civilių ir karo valdininkų pagarba. Laidotuvių eiseną paskui pasuko į kunigų bernardinų bažnyčią, kurioje, giedant gedulingas giesmes ir [gaudžiant] atitinkamai muzikai, atnašautos gedulingos Mišios, o po jų vienas šio Ordino kunigų pasakė laidotuvių kalbą. Po kalbos prasidėjo mirusiojo vyskupo kūno palydos. Iki miesto vartų ėjo visi tie, kurie buvo laidotuvių eiseną sutinkant, taip pat daugybė gailesčio prislėgtų žmonių

Psł. 385: [1845 m.] Telšiuose cerkvės iki šiol nėra, tačiau valdžios atsiųstas popas gyvena mieste ir pa-

maldas laiko privačiame name [dabartinės Kalno ir Mažosios Kalno gatvės sankirtoje].

1845 metų lapkričio mėnesį Veščezerovas, Telšių popas, džiovininkas, sunkiai susirgo. Matydamas artėjančią mirtį, nesant kito popo, primygtinai savo namiškių prašė, kad jam atvestų kunigų bernardinų gvardijoną kun. *Justiną Valavičių, tačiau šis, baimindamasis griežtų valdžios draudimų, nėjo. Galiausiai popas prašė, kad jam atneštų žvakę iš katalikų bažnyčios, kurią, kai jam davė, bučiavo, iškėlė rankas į dangų ir pasimirė. Jo mirties priežastis buvo degtinė, kurią, nepaisydamas savo negalavimų, kasdien be saiko gerė.*

Psl. 387: *Telšių apskritinė mokykla nuo 1844 metų visiškai perėjo į pasauliečių rankas, tuo tarpu iki tol keletas bernardinų ėjo mokytojų pareigas. Mokyklos vadovas anuomet buvo Bazaninas, o pirmasis kapelionas Juozapas Beržanskis, teologijos kandidatas, diecezinis kunigas.*

Psl. 365: [1848 m.] Tačiau cholera vis tiek siautėjo. [...] kitą [lapkričio] mėnesį Telšiuose pražūdė 127 žydus ir 15 krikščionių. Nuo jos mirė raštininkas Jonas Lileika, gubernijos sekretorius, kuris neapdairiai suvalgė truputį grybų. Taip pat numirė studentas Balabanas, užvalgęs rūgusio pieno.

Psl. 503: *Varniuose aiškus šnipas buvo parapijinės mokyklos mokytojas Beinaravičius, o kai cholera jį nušlavė, šias pareigas perėmė seminarijos rusų kalbos profesorius ponas Klevenskis. Kai šį pasisekė iš Varnių kažkaip išstumti, [1854 m.] atsiųstas kitas, taip pat kaip seminarijos mokytojas, dar bjauresnis, Teoftistovas. Teoftistovas, popo vaikas iš Vladimiro gubernijos, buvo pedagoginės Peterburgo mokyklos [auklėtinis]. Institutas, išleisdamas jį į pasaulį, davė geriausią atestatą, o kai jam prisiėjo mokytį kitus, paaiškėjo, kad nieko nemoka. Turėjo didelį pomėgį rašyti skundus, ypač dėl vyskupo Valančiaus ir seminarijos rektoriaus jo malonybės kun. Aleksandro Beresnevičiaus, kaip savo viršininkų. Bet kaip neraštingas, kiekvieną kartą turėjo važiuoti į Telšius, ten ieškoti pagalbininkų, mokančių rusų kalbą, ir taip apskusti nekaltuosius. Dėl šių skundų vyskupui teko keletą kartų važiuoti į Vilnių ir aiškintis generalgubernatoriui Eljui Bibikovui ir slaptajai policijai.*

Psl. 505: *Be to, vidaus reikalų ministras davė nurodymą, kad kas mėnesį [kunigų] seminariją aplan-*

kytų Telšių mokyklos prefektas Lukaševičius. Jo apsilankymai seminarijai buvo ypač nemalonūs, nes ir už pinigų, kuriuos, kiekvieną kartą atvažiavus, jam reikėjo mokėti, ne visada buvo galima gauti gerą įvertinimą.

Psl. 515: *Jonas Krizostomas Gintilovskis, kitaip Gintila, gimė 1788 metais Telšių paviete, Gelindėnų kaime. Iš pradžių lankė mokyklą [Žemaičių] Kalvarijoje, vėliau – Telšiuose. Keletą klasių išėjęs, metė mokslus ir tarnavo vadinamoje Telšių palestroje [teisme], bet, dėl kilmės nesitikėdamas nieko išsitarnauti, išvažiavo į Vilnių. Čia kurį laiką pagyvenęs, pamatė, kad nelengva ką nors surasti, įstojo į dvasininkų luomą Vyriausiojoje seminarijoje Mogiliavo vyskupijos sąskaitą, nes Mogiliavo vyskupija nieko neatsiuntė. Tai įvyko 1807 m.*

Psl. 715: [1851 m.] Balandžio 22 dieną vizitavau tėvų bernardinų vienuolyną ir bažnyčią Telšiuose bei suteikiau Sutvirtinimą 3 410 įvairaus luomo asmenų.

Psl. 737: [1855 m.] Rugšėjo 23 dieną Telšių buvusioje Bernardinų bažnyčioje priėmė Sutvirtinimą 165 asmenys.

Psl. 759: 1858 m. liepos pabaigoje pakviestas maloningojo jo malonybės kunigo Stanislovo Gruzdzio, Platelių klebono, rugpjūčio 1-ąją nuvažiavau į Telšius, į atlaidus, vadinamus Porciunkule. Ten rugpjūčio 2 dieną iškilmingai celebravau ir suteikiau Sutvirtinimą 342 asmenims.

Trečią dieną, kuri buvo sekmadienis, draugijoje jų malonybių kunigų: Dovydaičio, savo sekretoriaus, Lauryno Barkausko, Sedos klebono, Alsėdžių dekanas, Moncevičiaus, Telšių klebono, ir kitų, iškilmingai pašventinau didįjį altorių Platelių bažnyčioje Šv. Apaštalo Petro ir Pauliaus garbei.

Psl. 763: [1858 m. gegužės mėn.] 29 dieną per Telšius grįžau namo. Telšiuose aplankiau turmą, tai yra viešąjį kalėjimą, kuriame buvo 200 asmenų.

Psl. 768–769: *Telšių klebonas jo malonybės kunigas Joakimas Moncevičius, Telšių bažnyčioje išardęs viduryje [buvusį] didįjį altorių, perkėlė [jį] į galą bažnyčios. Tą šventovę kažkada buvo konsekruota sufragano Bukatos, negalėjo, žinoma, palikti nekonskruotas didysis altorius. Taigi pakviestas minėto maloningojo jo malonybės kunigo Moncevičiaus, [1859 m.] rugpjūčio 29 dieną leidausi į kelionę. Prie*

(Nukelta į 16 p.)

Telšių parapijos ribos mane sutiko 200 raitelių. Artėjant prie miesto apsupo didžiulę masę žmonių. Prie bažnyčios radau belaukiančių apie 40 kunigų. Įpras-tomis apeigomis įdėjau Šv. Kankinių: Konstantino, Klemenso ir Aurelijos relikvijas į kapinių koplyčią, prie kurios žmonės ištisą naktį giedojo. Kitą dieną, rugpjūčio 30, pakonsekravau didįjį altorių Švenčiausiosios Loreto Motinos titulu. Tą pačią dieną įvyko kunigo Moncevičiaus pakėlimas į tikruosius klebonus. 31 dieną suteikiau Sutvirtinimą 947 asmenims ir grįžau į namus.

Psł. 771: [1860] Birželio 13 dieną Telšiuose suteikiau Sutvirtinimą 25 asmenims.

Psł. 783: 1861 metais bajorija, tautiniais jausmais persiėmusi, bažnyčiose giedojo patriotines giesmes. Giedotojų partija buvo tiek stipri, kad dvasininkija negalėjo atsiginti. Besipriešinantys susilaukdavo įvairių pašaipų. Kai kurie kunigai, tos pačios dvasios skatinami, prisidėjo prie giedojimų, kaip antai: Chadaravičius Petras, Girdžių filijalistas, Stankevičius Antanas, Skirsnemunės vikaras, Alfonsas Kareiva, Panevėžio gimnazijos kapelionas, trys Kauno konvento augustinai, Montvidas Liudvikas, Panevėžio klebonas, Moncevičius Joakimas, Telšių klebonas, Gabševičius Andrius, Kauno gimnazijos kapelionas ir Mackevičius, Panevėžio vikaras. Toks Rusijai priešiškas elgesys nepatiko vyriausybei, kuri kunigą Gabševičių ištrėmė į Petrozavodską, kunigus Chadaravičių ir Stankevičių palaikė Vilniuje pora mėnesių ir paleido. Iš kunigų Montvido ir Moncevičiaus atėmė klebonijas. Likusių likimas neaiškus. Jeigu jau mano pavaldiniai nusikalto, vyriausybė ir mane priskyrė prie kaltų. Dėl tos priežasties šviesiojo daugalio Piotro Valujevo, vidaus reikalų ministro, šaukimu važiauvau į Peterburgą. Iš Varnių išvykau lapkričio 8 dieną. Pakeliui Joniškėje suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų. Sostinėje viešėjau iki gruodžio 29 d. Grįžau namo prieš Tris Karalius, spaudžiant šalčiams iki 26 laipsnių.

Psł. 785: [1862] gegužės 14 dieną Telšiuose suteikiau Sutvirtinimą 236 asmenims, pasimeldžiau su susirinkusiais ir išvažiauvau toliau [į Žemaičių Kalvariją].

Psł. 793: [1862 m.] Lapkričio 1 dieną per Visų Šventųjų iškilmes, katedroje celebravau Sumą su popiežiškuoju palaiminimu. Žmonių buvo daugybė. Jo

malonybė kunigas Gabaliauskas, specialiai iš Telšių pakviestas, sakė pamokslą lietuviškai. Ragino žmones atnaujinti blaivybės įžadus. Atnaujino. Užgiedojome „Veni Creator“ ir teikiau palaiminimą. Ši priemonė buvo gana sėkminga, nes kunigas Gabaliauskas, žinomas pamokslininkas, į žmones kreipėsi labai įtaigiai.

[...] Mokšeckis Pilypas, [Žemaičių] Kalvarijos konvento pamokslininkų ordino, puikus pamokslininkas, laikytas Telšių kalėjime, išvežtas net į Tunką.

Psł. 795: 1863 metų gegužės pradžioje į [Žemaičių] Kalvarijos miestelį atėjo sukilėliai ir privertė jo malonybę kunigą Pilypą Mokšeckį pagarsinti Lenkijos manifestą. Už tai rusų valdžia iš karto jį suėmė ir išvežė į Telšių kalėjimą. Birželio 8 dieną man buvo pranešta, kad kunigą Mokšeckį kitą dieną turi sušaudyti. Iš karto išvažiauvau į Telšius jo gelbėti, per pasiuntinį parašiau Šiauliuose gyvenančiam generolui Maideliui, kad imu jo malonybę kunigą Mokšeckį savo atsakomybėn. Aplankiau su tuo reikalu susijusius asmenis. Telšių bažnyčioje birželio 9-ąją suteikiau Sutvirtinimą 62 asmenims.

Psł. 587: 105 Žemaičių vyskupystės kunigai buvo apkaltinti dalyvavus 1863–1864 metų sukilime, represuoti, ištremti į Sibirą ar net sušaudyti. Moncevičius Joakimas, Telšių klebonas, sukilimui nepriklausė, vėliau, policijai įsikišus, buvo ištremtas į Gardiną. 1870 metais grįžo į Raseinių dominikonų vienuolyną.

Telšių kalėjime buvo kalinami šie kunigai: Gargasas Antanas, pataisos namų [Varniuose] gyventojas, girtuoklis, buvo tarp sukilėlių, jų atgabentas į pataisos namus, 1863 metais sušaudytas Telšiuose. Noreika Izidorius, Gargždų vikaras, žmogus nesuvaldomas, surinko būrį, palei Žemaičių Šates sučiuptas kazokų ir 1863 metais Telšiuose sušaudytas tą pačią dieną su kun. Gargasu.

Psł. 697: Gruzdis Stanislovas, Platelių klebonas, už tai, kad ponas Grosas atėjo pas jį su sukilėliais, Telšių kalėjime praleido beveik metus, buvo teisiamas, sumokėjo karo gubernatoriui Muravjovui 300 rublių ir grįžo į Platelius eiti ankstesnių pareigų. Rūpesčiai taip pat kainavo nemažai.

Sedos klebonas Laurynas Barkauskas, vos tik užgirdęs miestelyje triukšmą, skubiai išvažiaavo į parapiją, grįžo tik sukilėliams išėjus. Tačiau, įskystas Telšių ispravniko Kryzickio, prarado kleboniją. Daviau jam altariją Palangoje. Rusai iš Telšių atėjo į Sedą, paėmė sukilėlių vėliavą ir grąžino senąją tvarką.

Unikalaus turinio knyga

Juozas VYŠNIAUSKAS

Praėjusiais metais sužinojęs, kad yra išleista kunigo Jordano Urbono knyga „Saulutei leidžiantis“, nevalingai pamaniau, kad jos autorius, kaip tai įprasta žmonėms, sulaukusiems garbaus amžiaus, rašo apie savo nueitą gyvenimo kelią, darbus bei dalijasi prisiminimais apie žmones, kuriuos jam buvo lemta sutikti ir su kuriais jis bendravo.

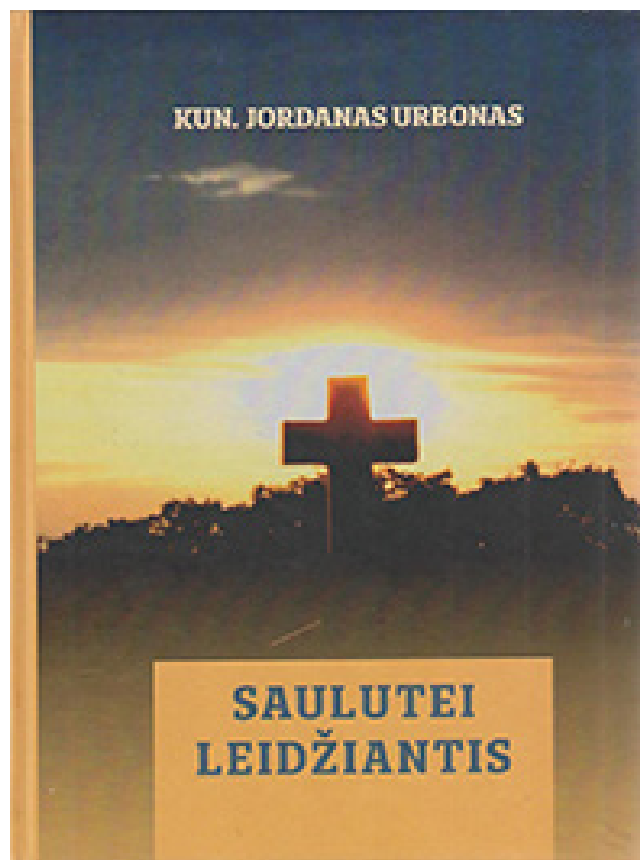
Gavęs šią knygą dovanų ir ją perskaitęs, sužinojau, kad J. Urbonas, jau įžengęs į savo saulėlydį, nuosirdžiai ir pasišventusiai eina Dievo ir Bažnyčios nurodytu tarnavimo Dievui ir žmonėms keliu bei juo veda tuos, kurie nori jam padedant eiti kartu.

Knygoje iš pradžių pateikiamos liturginių metų sampratos, liturginių švenčių pavadinimai, paaiškinama, ką kuri reiškia. Liturginiai metai prasideda Adventu. Kunigas skaitytojams primena, kokioms intencijoms yra skirti Advento sekmadieniai, Kalėdų, Velykų ir kitas laikas, kaip tampama šventaisiais, kaip ieškoma ir randama Dievo karalystė.

Sekmadinių apmąstymuose, kuriuos aš pavadinau pamokslais, remiantis Evangelijos žodžiais, tiesomis, paaiškinama Dievo įsakymo „Sekmadienį švęsk“ istorija ir prasmė. Pavyzdžiui: V sekmadienis. Nevalia apie kitus galvoti ir kalbėti blogai; VI sekmadienis. Krikščioniška artimo meilė nėra emocija; VII sekmadienis. Turime atleisti, kad mums patiems būtų atleista...

Visų XXXII sekmadinių aptarimas išdėstytas 274 knygos puslapiuose. Visuose sekmadinių apmąstymuose pateikiama daug gyvenimiškų pavyzdžių, patirčių. Rašoma: „Kristaus atsakymas aiškus tikinčiajam žmogui. Tai amžinas gyvenimas ir mirusiųjų prisikėlimas. Dievo apreiškimas moko, kad mirtis – vartai į amžinąjį gyvenimą. Tikinčiajam mirtis – tai užgimimas amžinajai laimei.“

Toliau knygoje – papildomi kunigo Jordano pamąstymai, parengti remiantis Evangelija. Jie išspausdinti šešiasdešimtyje knygos puslapių. Pirmieji jų pavadinimai skamba taip: *Dievo logika – meilės logika; Mylėti Dievą ir artimą; Meilės svarba mūsų gyvenime; Mylėk kito tikėjimo žmogų; Gyventi*

Jordano Urbono knygos „Saulutei leidžiantis“ viršelis

vilties dvasia... Paskutinįjį pamąstymą – „Būti išmintingam“ – autorius užbaigia tokiais žodžiais: „Prisiminkime, kad krikščionybė nėra gyvenimu patenkintųjų ir patogiai jame įsitaisiusiųjų religija. Ji nežada absoliutaus pasitenkinimo gyvenimu. Jei kuris nors krikščionis pradeda puikuotis atsisakydamas naujų ieškojimų ir pasiekimų, toks žmogus nėra katalikas. Krikščionybė tampa tiesa, kai paliudijama gyvenimu. Tai daryti esame įpareigoti visais būdais. Svarbu galvoti ne vien apie save, kaip pas mus jau tapo tradicija. Svarbu galvoti ir apie kitus. Svarbu daryti gera, kad ir kitiems būtų lengviau ir maloniau gyventi. Tik šitaip mes liudijame tikėjimo grožį ir tiesą, ir savo žmoniškumą.“

Knygoje išspausdinti ir septyni kunigo sukurti eilėraščiai. Juose dar labiau atsiskleidžia knygos autoriaus meilė Dievui, Gimtinei, Tėvynei.

Po jų einančiame pamintijime „Viešpatie, atėik išgelbėti manęs“ skaitome: „Bažnyčia ir šiandien prašo nuosirdžiai prisiminti Marijos kvietimą atgailauti, melstis už Bažnyčią, kaip tikinčiųjų bendruomenę, už kunigų šventumą, už nuodėmėje gyvenan-

(Nukelta į 18 p.)

čių žmonių atsivertimą ir už taiką pasaulyje...

Prisipažinsiu, man visiškai nauja ir netikėta buvo iš aptariamų knygų sužinoti, kad kunigas Jordanas Urbonas parašė litanijas „Dievo Tarno kun. Ignaco Štacho litanija“ (išversta net į vokiečių kalbą), „Dievo Tarno Mečislovo Jurevičiaus litanija“, „Dievo Tarno kunigo kankinio Pranciškaus Budrio litanija“, kuri išversta į vokiečių ir rusų kalbas, „Šventosios motinos Teresės iš Kalkutos litanija“, Holokausto aukų atminimui pagerbti „Šv. Editos Štein – šv. Kryžiaus Teresės Benediktinos (1891–1942) litanija“, „Kunigo kapucino Tėvo Stanislovo litanija“ (išversta į lenkų kalbą), „Dievo Tarnui kunigui kankiniui Stanislovui Pijui Rimkui litanija“, „Palaimintojo Karolio Akučio litanija“, „Kristaus kančios litanija“.

Skyrelyje „Keletas publikacijų“ – kunigo Jordano adventiniai tekstai, kurie buvo paskelbti leidinyje „Šiaulių naujienos“. Išspausdinta ir laikraštyje „Utenis“ paskelbta knygos autoriaus parašyta vienos poezijos knygos recenzija – „Poezijos knyga – tartum maldaknygė“. Tame pačiame skyriuje išspausdinti Vidos Urbonienės tekstai „Atverta kunigo širdis“, „Nesuabejojęs pašaukimu“ apie knygos autorių (jie buvo paskelbti „XXI amžiuje“). Ten pat išspausdinti ir dr. Irenos Ramanekienės straipsniai „Trisdešimt metų kunigo tarnystėje“ ir „Dievo tarno kun. Ignaco Štacho litanijos istorija“ (abu pirmą kartą išspausdinti „Šiaulių naujienose“).

I. Ramanekienė rašo apie kun. J. Urbono tarnystę jam dirbant Šiaulių Šv. Petro ir Povilo katedroje, Eržvilko ir Vadžgirio, Čekiškės ir Butkiškės, Bazilionų ir Aukštelkės, Skaistgirio ir Juodeikių parapijose. Iš papildomai pateiktos informacijos sužinojau, kad jis ėjo kunigo pareigas ir Šakynos, Žarėnų-Latvelių bažnyčiose, o dabar yra Šiaulių Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčios vikaras, altarista. Paskelbtas ir 2024 m. tos pačios autorės Utenos kraštiečių kultūriniame žurnale „Indraja“ išspausdintas straipsnis apie kunigo J. Urbono bendradarbiavimą su istorike dr. Aldona Vasiliauskiene.

Knygos gale išspausdintame J. Urbono tekste rašoma apie Gudų kaimą, Vieکشnių miestelį Mažeikių rajone. Ten kunigas užaugo. Čia pat – ir jo padėka knygos sudarytojai bei redaktorei dr. I. Ramanekienei bei Birutei Musneckienei, kuri sumaketavo leidinį ir parengė nuotraukas sklaidai.

Vis dar aktuali, jautri „biežininkų“ tema

Juozas VYŠNIAUSKAS

Iš tėvų dar vaikystės metais buvau girdėjęs, kad per Antrąjį pasaulinį karą hitlerinės Vokietijos okupacinė valdžia į mūsų šeimos namus buvo atkėlus ir pas mus apgyvendinusi rusų „biežininkų“ (pabėgėlių) šeimą. Jų būta ir kitose Klauseikių kaimo valsietiečių, tarp jų ir stambesnių ūkininkų, sodybose. Visą savo netrumpą gyvenimą mintijau išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių, kokiomis aplinkybėmis ir iš kur jie buvo pabėgę ir pas mus atkelti.

Bendroji apžvalga

Ilgą laiką prieinamos informacijos šia tema nebuvo arba jos negebėjau rasti. Šiais metais Internetė aptikau Nastazijos Kairiūkštytės publikaciją „Vokiečių atvežti rusai Lietuvoje II pasaulinio karo ir pirmaisiais pokario metais“. Ji rašo: *„Okupuotose kraštuose hitlerininkai savo tikslams naudojo ne tik materialinius išteklius, bet ir žmones. Vėžė priverčiamiesiems darbams į Vokietiją, masiškai suiminėjo, žudė bei trėmė iš gimtųjų vietų. Daug žmonių buvo ištremta iš rytinių SSRS sričių: Leningrado, Novgorodo, Vitebsko ir kt. Oficialiuose vokiečių dokumentuose jie vadinami karo pabėgėliais. Iš tikrųjų tai prievarta iš fronto veiksmų zonos ir kitų vietų iškelti žmonės“*.

Matyt, pagal tai, kaip jie buvo vadinami oficialiuose vokiečių dokumentuose, jiems ir prigijo „biežininkų“ (bėglių, pabėgėlių) vardas, nors šiaip juos reiktų vadinti tremtiniais, perkeltaisiais, evakuotaisiais asmenimis. Beje, anuo metu pasitaikė ir savarankiškai į mūsų kraštus atbėgusių SSRS piliečių, norėjusių išvengti karo veiksmų, bado.

Į Lietuvą evakuotieji SSRS piliečiai, dėl sveikatos, neįgalumo ar jaunumo netinkami darbams Vokietijoje, buvo paskirstyti po visas apskritis ir miestus. Vokiečiai iš karo veiksmų zonos išvežė ištisus kaimus, rajonus, todėl perkeltuosius sudarė šeimos. Pavienių pasitaikydavo mažai. Stengtasi visus atkeltuosius ap rūpinti gyvenamuoju plotu, o tai padaryti nebuvo lengva. Nemažai sunkumų patyrė daugelis ūkininkų, pas kuriuos buvo apgyvendintos gausios rusų šeimos.

„Biežininkų“ Valentinos ir Tonios Hramovų laiškas iš Rusijos Novgorodo rajono

Dėl to jie skųsdavosi valsčių viršaičiams, apskričių viršininkams, pavydėdavo tiems, pas kurios buvo papuolę darbingesni, darbštesni ir pan. Nedarbingiesiems asmenims turėjo būti išduodamos maisto kortelės, bet ne visi ir ne visada jas gaudavo.

Nuo 1942 m. pabaigos rusų tautybės žmonių Lietuvoje ėmė daugėti, nes vokiečiai iš užimtų SSRS vietovių vežė ne tik karo belaisvius, bet ir civilius žmones. 1944–1945 m. į Lietuvą sugrįžę sovietai, vykdė atvežtų rusų grąžinimą į jų buvusias vietas politiką, tad didžioji dalis „biežininkų“ išvažiavo ten, kur gyveno anksčiau. Buvo ir pasilikusių arba parvažiavusių atgal. Pasitaikė atvejų, kai atkeltieji ir kaimuose apgyvendinti rusai, pasijutę skriaudžiamai ūkininkų ar dėl kitų priežasčių su šeimnininkais konfliktavo, pastaruosius skundė (įdavinėjo) Lietuvoje pradėjusiems tvarkytis „saviškiams“.

Tais metais Skuodo rajono Klauseikių ir Jedžio-
tų kaimai prigulėjo (priklausė) Ylakių valsčiui. Vokiečiai vadinamuosius „biežininkus“ pirma atvežė į apskrities centrą Mažeikius. Ten juos paskirstė po valsčius, o tada – po kaimus, kur jie turėjo būti apgyvendinti pas ūkininkus. Skirstant nebuvo žiūrima, kad tos pačios šeimos nariai būtų įkurdinti pas vieną ir tą patį ūkininką. Pavyzdžiui, Jedžiotuose rusas senelis buvo apgyvendintas Mitkų sodyboje, jo dukterė – Jackaus ūkyje, o sūnus – Petro Jautakio namuose Klauseikiuose.

Knežės kaime dar caro valdymo metais buvo apstoję iš Padauguvio atkelti rusai. Dvi seserys „biežininkės“ Knežėje pateko kaip ir pas saviškius. Kai

jos, gavusios leidimą sugrįžti į Rusiją, savo gimtąjį kaimą, ten, kur anksčiau stovėjo jų namai, kyšojo tik kaminas. Apsisukusios parvažiavo į Knežę. Čia išteko už vietinių vaikinių, čia pratęsė savo giminę.

Užsilikę laišakai

Vyšniauskų sodyboje apgyvendintos „biežininkų“ šeimos galva buvęs viena medine koja. Čia, kiek atsimenu iš pasakojimų, jis ganęs šeimnininkų gyvulius. 1989 m., tyrinėdams šeimos archyve esančius laiškus, tarp jų pastebėjau du beišblunkančius, pieštuku parašytus rusiškai. Išverčiau juos į lietuvių kalbą ir, skaičiuodamas, supratau, kad tie laišakai parašyti minėtoje Vyšniauskų sodyboje gyvenusių rusų – viena koja buvusio vyro ir jo žmonos.

1945 m. vasario 16 d.

Didžiai gerbiama draugui ir šeimnininkui Petrui Vyšniauskui siunčiu širdingą sveikinimą iš Rusijos. Esu jums žinomas jūsų buvęs gyventojas Piotras Hramovas. Žemai lenkiamės jūsų žmonai Stefanijai Vyšnevsk. ir sūnui Juzai, ir Konstantinui Vyšnevskiiui, ir jo žmonai, ir judviejų vaikams, ir darbininkui Juzovui. Prašau jūsų, šeimnininke, perduok nuo mūsų sveikinimus visiems jūsų kaimynams. Visiems jums lenkiasi Piotras Hramovas ir žmona Maša Nastasja, Niura, Valia, Tonia. Pranešu jums, draugai, apie tai, kad mes parvažiavome į Rusiją – tai yra namo. Karvę parsivežėme gerai, nors dvi dienas teko stovėti Vilniuje. Vagone iš mūsų pavogė kažkiek daiktų – du kostiumus, Niurkos palatą ir dvi sukneles, ir mėsą, o visa kita parsivežėme tvarkoje.

Mūsų namas besąs sudegęs. Apsigyvenome pas brolių atskirame kambaryje. Arklių pas mus nebėra. Daiktus iš geležinkelio stoties 25 kilometrus vežamės patys su rogutėmis.

Pas mus sniego daug, bet šalčio ne daugiau 10 laipsnių. Gyventi kol kas nieko, bet su maisto produktais nieko gero – iki naujo derliaus bus sunku verstis. Įsigijau siuvimo mašiną, siuvu siuvinius. Darbo daug. Karvei pašaro laisvai – kiek reikia, tiek gali būti. Visame kitame, aišku, didelis trūkumas. Bet nieko nepadarysi, kaip nors išgyvensime.

Namuose, kuriuos teko palikti, viskas sviedinio išmušta, sudaužyta. Pas jus frontas praėjo gana ramiai, todėl viskas paliko savo vietoje. Jeigu baigsis karas, jūs vėl gyvensite gerai. Dabartinį laiką reikia visiems

(Nukelta į 20 p.)

„Biežininkė“ Nastasija Hramova su anūkais prie savo namų Novgorodo rajone

kaip nors ištempti, išlaukti ... (Išblukę žodžiai) dėl to ir iki pasimatymo, draugai. Širdingai jums dėkojame, šeimininke Petrai ir šeimininke Stefanija, už jūsų santykius su mumis ir už jūsų suteiktą prieglaudą pasilieiname su pagarba jums dėkingi – (tėtė) Piotras, (mama) Nastasja, Niura, Valia, Tonia. Linkime jums nuo pono Dievo geros sveikatos ir visokio pasisekimo jūsų gyvenime. Likite sveiki.

Tonia ilgisi Juzio (devynių mėnesių Petro ir Stefanijos sūnaus – J. V.). Kelyje išbuvo 14 dienų. Vluš... (?) stotyje pragyvenome 7 dienas. Sugrįžome vasario trečią.

Rašykite mums laiškus, kaip jūs gyvenate ir ar gavote mūsų laišką. Liekame sveiki, lauksime atsakymo.

Piotras Hramovas

Adresas: Novgorodo sritis, Novgorodas, Moisejevskio kaimo taryba, Neronov Bor kaim., Piotr Hramov.

(Petro Vyšniausko ranka prirašyta šio laiško gavimo data – 1945 m. liepos 17 d.)

Sunku šiandien patikėti – laikotarpis buvo sudėtingas, bet vis teik... Laiškas iš Novgorodo srities iki Klauseikių Skuodo rajone keliavo net penkis mėnesius. Jame paminėti beveik visi, karui persiritus į antrąją pusę, Vyšniauskų sodyboje buvę gyventojai.

Šalia Skuodo Užluobės kaime gyvenę, bet dėl apie Kuršo katilą buvusios fronto linijos priverstinai turėję išsikelti Kostas ir Jadvyga Vyšniauskai su sūnumis Aliumi ir Vaciuuku, iš Rusijos atkelti keturi asmenys, patys šeimininkai su sūneliu ir samdytas darbininkas Juozas Auksakis kažkaip sutilpo, glaudėsi Klauseikių kaimo Vyšniauskų vidutinio dydžio troboje. Vyriausioji „biežininkė“ Hramovų dukra Niura gal vokiečių buvo apgyvendinta pas kažko-

kius žmones Mažeikiuose. Ji tėvus ir sesutes applankydavo tik kai kuriais sekmadieniais.

1945 m. liepos 15 d. laiškas

Laba diena arba vakaras. Sveiki savi ir pažįstami, šeimininke ir Stepanija, ir Juza. Sveikinimas iš toli eina – iš Rusijos. Lenkiamės jums visi – tėtė, mama, Niura, Valia, Tonia. Siunčiame jums visko geriausio jūsų gyvenimui. Šeimininke, jeigu gausite šį laišką, tai duokite mums atsakymą. Mes pasiuntėme tris laiškus, bet atsakymo dar negauname. Šeimininke, aprašyk, kaip jūs gyvenate, kaip gyvena Juza (Juzis). Mes gyvename ne taip gerai. Turime tik tai, ką nuo jūsų parsivežėme. Ir karvę, bet ji susirgo. Su maistu pas mus blogai, bet nieko nepadarysi. Likite sveiki. Rašyti daugiau nėra ko. Pasilieiname gyvi ir sveiki. To paties ir jums linkime.

Rašė jums Hramova Valentina P.

Mano adresas: Novgorodo sritis, Novgorodo rajonas, Moisejevskajos kaimo taryba, Neronov Bor k., Hramovui Piotru Vasiljevičiui.

Susirašinėjimas po 43-ejų metų

Prisipažinsiu – mane labai palietė, sujaudino, sudomino laiške paminėti Tonios žodžiai: *Tonia očenj skučajet po Juze (Tonia labai ilgisi Juzio)*. Ji, kaip supratau, būdama dvylikos metų, mane iki devynių mėnesių prižiūrėjo – buvo mano auklė, mamos pirmoji pagalbininkė.

Adresas yra – ryžausi parašyti.

Rašau į nežinią. Gal kas nors atsilies...

Istorija tokia. Vartydamas šeimos archyvą radau porą pageltusių laiškų, kuriuos rašė Hramovų šeima 1945 metais. Šiuose laiškuose yra tokios eilutės: „Petrui Vyšniauskui siunčiu širdingą sveikinimą iš Rusijos, o taip pat ir jūsų žmonai Stefanijai Vyšniauskienei ir sūnui Juziui... Žinomas jums jūsų buvęs gyventojas Piotras Hramovas ir jo žmona Nastasija, dukros Niura, Valia, Tonia... Tonia ilgisi Juzio...“

Juzis – tai aš. Tada, kai Tonia ilgėjosi manęs, buvau nepilnų metų amžiaus. Todėl būtų labai įdomu ir linksma su Tonia ir jos seserimis, ir tėvais iš naujo susitikti, pasimatyti. Tikrai klausimas, ar iš Jūsų kas nors tebegyvenate ten, kur nurodo 1945 metų adresas? Kur ir kaip Jus susirasti?

Parašykite, jeigu Jūsų neapsunkinsiu. (Ant voko ats-

kirai kreipiausi ir į laiškininką). Būsiu labai dėkingas.

1988 02 05. Juozas Vyšniauskas

***

Drauge Juozai Vyšniauska!

Gavome nuo Jūsų laišką ir nusprendėme iš karto atsakyti. Mes labai dažnai prisimindavome jūsų šeimą. Mes tai Valentina ir Antonina Hramovos, o taip pat ir mūsų vaikai. Dažnai prisimename vienkiemį, šeimnininkus, kurie mums buvo geri ir ne kartą svajojome nuvažiuoti į tą vienkiemį. Mūsų gimdytojai jau mirę. Abi mes pensijoje, bet tęsiame darbą fermoje.

Valentinos sūnus, kaip ir mes, dirbame kolūkyje – jis vežioja pirmininką. Jo žmona dispečerė. Praėjusiais metais jiedu buvo svečiuose pas gimines Kretingoje ir Salantuose. O porą metų atgal nusipirko naują automobilį „Žiguliai“.

Norėjęsi kuo daugiau sužinoti apie jūsų gimdytojus, apie jūsų šeimą. Esame labai patenkinti jūsų laišku. Savo mintyse mes seniai kūrėme ir rašėme jums laišką. Jeigu Jūs turėtumėt galimybę, tai atvažiuokite. Jeigu pas mus bus galimybė, tai mes pas Jus atvažiuosime. Jeigu yra fotografija ir jei neapsunkins, tai atsiųskite – prašau. Mes labai lauksime atsakymo.

Su Tonia gyvename skirtinguose kaimuose, bet šalia. Beveik kiekvieną dieną ji ateina į svečius pas mane.

Mūsų adresas: 174114 Novgorodo sritis, Novgorodo rajonas, Ilmenio pašto skyrius, Novij Bor kaimas, Hramovai Valentina Petrovnai.

Motinos garbei anūkė pavadinta Nastenka.

Nekantraudamos lauksime jūsų atsakymo.

Valentina ir Antonina

(Skuode ant voko uždėtas anspaudas rodo, kad šis laiškas gautas 1988 m. vasario 19 d.)

Neilgai trukus atėjo atskirai mano buvusios auklės Tonios rašytas laiškas, bet irgi be datos, o voko neišsaugojau. Todėl šio laiško parašymo datą nurodau apytiksliai – 1988 m. vasario mėnuo).

Sveikas Juozai,

Jums iš Rusijos rašo Tonia, kuri tave dabojo. Mes labai patenkinti gavę jūsų laišką ir norime viską sužinoti. Gyvi dar tavo gimdytojai? Mes labai jiems dėkingi, jie labai geri žmonės – tie tavo tėvai.

Karas yra karas, bet jie mus gelbėjo nuo įvairių nemalonumų. Vežė mane į Vokietiją – tavo tėvas mane apgynė. Man tebuvo tik 10 metų, kai aš tave kavojau, prižiūrėjau. Mano tėtė ganė karves, mama sėdėjo za stavom, Valia rūpinosi kitais gyvuliais. Ben-

drai mes jautėmės kaip namie. Vyriausioji sesuo Ania gyveno Mažeikiuose, atvažiuodavo pas mus į svečius.

O kada mes grįžome į Rusiją, viskuom mus aprūpino, ką mes galėjome su savimi pasiimti, ir nuvežė mus į geležinkelio stotį.

Grįžome mes namo – namas mūsų sudegęs. Teko gyventi kaip kur. Paskui vėl du kartus pas jūsų gimdytojus važiavome produktų ir jie neatsakė. Didelis ačiū jiems.

Mano tėtis mirė 48 metais, o mama – apie 78-uosius metus. Turiu du vaikus: sūnų ir dukterį, kuri gyvena Novgorode.

Galbūt kada būsite Novgorode, tai užsukite. Jos adresas: Novgorodas, Leningradskaja 138 – 240, Kuhta Liudmila A. Ji mano duktė – turi tris vaikus.

Mano adresas: Novgorodo sritis, Ilmenskaja apylinkė, Moisejevičių kaimas, Kurina Antonina Petrovna.

Kada gal būsite Novgorode, užsukite į svečius.

Ir jeigu neapsunkintų jūsų, parašykite viską apie save, gyvi ar ne jūsų gimdytojai. Jei gyvi, perduokite didelį sveikinimą. Aprašykite, kur jūs gyvenate, kokia jūsų šeima, kas gyvena jūsų vienkiemyje. Jeigu galima, atsiųskite savo šeimos nuotrauką.

Bučiuoju, Tonia.

Tų pačių metų vasarai baigiantis, per atostogas, su žmona Liuda ir aštuonerių metų dukryte Juozeta Skuode sėdome į traukinį. Rygoje persikraustę į kitą, pasiekėme Novgorodą netoli Ilmenio ežero. Mus pasitiko Liudmila ir Sergejus Kuhtos. Tą pačią ar kitą dieną apžiūrėjome miestą, jo senovinę dalį – Kremlių, didelį paminklą, skirtą Rusijos tūkstantmečiui, Istorijos ir architektūros muziejų rezervatą.

Susitikę su karo metų mano aukle ir jos giminaičiais, apžiūrėjome Moisejevičių gyvenvietę Ilmenio apylinkėje, joje vykstančias statybas. Ten, gavus sklypą, pirmiausiai pastatoma pirtis, skirta poilsiui, prausimuisi, nakvynei, reikalingiausiems įrankiams, būtiniausioms statybinėms medžiagoms pasidėti. Pabuvojome prie Ilmenio ežero.

Auklės Tonios vienkieminis sodybinis sklypas besąs gana didelis, einantis į nuokalnę. Negaliu nepaminėti gyvenamojo medinio namo, kuris pritaikytas gilioms rusiškoms žiemoms. Viskas po vienu stogu, kad nereikėtų bėgioti per pusnis į lauką: ir garažas, kuriame laikomos vežėčios,

(Nukelta į 22 p.)

Mano buvusios auklės Tonios Hramovos-Kurinos dukters Liudmilos šeima

rogės, ir šienas, kiti pašarai, tvartas, malkinė, rūšys – pirmajame aukšte po gyvenamosiomis patalpomis, kurios iš trijų pusių apsuptos minėtomis erdvėmis. Durys į lauką atidaromos tik į vidaus pusę, kad jas, jei labai prisnigtų ir užpustytų, iš vidaus pradarius, būtų galima atkasti sniegą ir iš-eiti į kiemą. Savotiškai nustebino Architektūros muziejuje rezervate pamatytas turtingų rusų bajorų didžiulis medinis gyvenamasis namas – jis, atsižvelgiant į šiuose kraštuose esančias galias žiemas, irgi buvo, sukonstruotas ir pastatytas panašiu principu, kaip ir mano buvusios auklės Tonios namas. Jos troboje man pirmą ir vienintelį kartą gyvenime teko miegoti palubėje – ant ganėtinai šiltos krosnies viršaus. Sugrįžę į Novgorodą, vakare bute šventėme išleistuves. Jose, be mudviejų ir šeiminių, dar dalyvavo ir jų kaimynai. Visiems buvo maloni nuostaba, kad visos nedidelės kompanijos moterys – rusė, lietuvė, ukrainietė turėjo tą patį Liudos vardą.

***

Dar po metų gavau buvusios savo auklės Tonios laišką su kai kuriais patikslinimais.

Sveiki, Juozukai ir tavo šeima.

Su sveikinimais jums Tonia iš Rusijos. Jūsų laišką gavau, už kurį labai dėkoju. Atsakau į jūsų klausimus.

Mus evakavo, iškėlė iš gyvenamosios vietos 1942 metais apie rudenį. Atgal į Rusiją grįžome 1945 m. Per tuos metus teko ir jums rūpintis.

Į jūsų sodybą, pas jūsų tėvus, 1946 ir 1947 metais važiavo mūsų vyriausiasis brolis su seserimi Niura. Mes turėjome dar du brolius. Vyresnysis buvo rusų

fronte, jaunesnįjį vokiečiai buvo paėmę kasti apkasų, kurio jau nebėra tarp gyvųjų.

Vyriausioji sesuo Ane po to, kai mes grįžome į Rusiją, nes buvo labai sunku, išvažiavo atgal į Mažeikius. Ten ji ištekėjo už kariškio turkmėno, todėl ji dabar gyvena Turkmėnijoje – Ašchabade. Jos vyras mirė 1988 m., liko su trimis vaikais, kurie jau yra sukūrę savo šeimas. Ji mus gimtinėje aplankė tik per mamos laidotuves.

Mudvi su seserimi Valia esame pensininkės, bet dar dirbame fermoje melžėjomis – visą gyvenimą vienoje vietoje. Pinigus (atlyginimą) už darbą pradėjome gauti tik nuo 1958 metų. Mokytiš mums neteko, nes sunkus gyvenimas buvo, teko daug vargti. Dabar tik gyventi ir džiaugtis, bet jėgos senka, sveikata apleidžia.

Brolis 1920 m. gimimo, Ane – 1927, Valia – 1930, Tonia – 1932.

Juozai, tėvelio fotografijos nė vienos neišliko. Siunčiu kokias turiu.

Atleiskite, kad uždelsiau atsakyti, parašyti. Mažumėlę apsirgau.

Tonia. 1989 m. kovo 25 d.

Rusų vardai, priklausomai nuo amžiaus, varijuoja, keičiasi, todėl kartais sunku susigaudyti, ar apie tą patį asmenį rašoma.

Dabar pats stebiuosi, kad po paskutiniojo pacituoto laiško mūsų susirašinėjimas kaip ir nutrūko. Matyt, Toniai ir jos seserims nelengvai tie laiškai kūrėsi, o ir joms, sulaukusioms pensijinio amžiaus, nebuvo labai apie ką rašyti, nebuvo ir kuo girtis. Na o aš per didelį užimtumą vis nerasdavau laiko laiškam...

Ne paslaptis – kiek sutrikdė, atšaldė mūsų santykius ir tai, kad 1990 m. kovo 11-ąją Lietuva atkūrė savo nepriklausomybę. Suprantama, kad jiems, gyvenant Novgorodo srityje, paveiktiems sovietinės rusų propagandos, nebuvo aišku, kas pas mus dedasi. Po 1991 m. sausio įvykių mano buvusios auklės duktė Liudmila iš Novgorodo trumpame laiškelyje kelis kartus klausė, prašė parašyti, kas iš tiesų pas mus Lietuvoje vyksta. Eilutės iš jos laiško: „Jei labai jums sunku, atvažiuokite pas mus 2–3 metams. Aš su savo mokykla jūsų vaikams mokytis susitarsiu. Ir tu, Juozai, be darbo neliksi...“

2004 m. pabaigoje savo buvusiai auklei Toniai pasiunčiau kalėdinį-naujametinį sveikinimą.

2005 m. sausio 17 d. gavau jos ir jos dukters atviruką bei Tonios auklės laiškėlį:

Sveiki, Juozai ir Liuda. Jums rašo Auklė Tonia. Ačiū jums už atviruką ir už tai, kad neužmiršote manęs. Aš gyvenu su sūnumi, kuris yra pirmos grupės invalidas. Dukters Liusės vyras Serioža jau miręs. Ji gyvena su vaikais. Jie visi trys mokosi institute, moko gerai. Visi gauna stipendijas. Visi gyvena tame pačiame bute. Atvažiuokite į svečius. Iki pasimatymo.
Tonia

Pabėgėliai iš kaimyninės Latvijos

Jedžiotų kaime gyvenantis Vaclovas Mitkus man papaskojo, kad karo metais jo kaime ir Klauseikiuose buvę pabėgėlių vyrų iš kaimyninės Latvijos. Jie slapstėsi kai kuriose minėtų kaimų sodybose, talkinę juos priglaidusiems šeimnininkams atliekant įvairius darbus. Klauseikiuose gyvenęs vietos latvis M. Bikšis. Šis dėl pas jį norinčio apsisototi pabėgėlio kreipęsis į vietos seniūną, klausdamas priimti jį, ar ne. Seniūnas leidęs priimti su sąlyga, kad šis čia neskleistų, nepropaguotų jokių komunistinių idėjų – nekomunistuotų.

Jedžiotuose pabėgėlių iš Latvijos slapstėsi daugiau. Dėl jų kaime buvę įvairių nutikimų. Vienus kažkas įskundęs. Jie buvę suimti ir išvežti atgal į Latviją. Karui pasibaigus, laikraščiuose buvo išspausdintos kai kurių buvusių pabėgėlių padėkos gyventojams už tai, kad juos čia, Lietuvoje, priglaidė, maitino, slėpė, bet pasitaikė ir tokių, kurie, sugrįžę pas savo buvusius šeimnininkus, reikalavo papildomo užmokesčio už atliktus darbus slapstymosi metu.

Kas vyko Latvijoje vokiečių okupacijos metais, galima sužinoti Visvaldžio Lacio knygoje „Latvių legionas“. Nuo 1943 m. kovo iki 1944 m. rugsėjo Vokietijos okupacinė valdžia Latvijoje surengė penkias dideles mobilizacijos kampanijas. Iš pradžių bandyta kviesti „savanorius“, tačiau tokių nebuvo daug, todėl perėjo prie griežtos tvarkos – į vokiečių pavadintą savanorių legioną dauguma gyventojų buvo mobilizuoti priverstinai.

Latvijos vyrai, vengdami mobilizacijos, slapstėsi, vengė registruotis, kai kurie pabėgo į miškus, tapdami partizanais (tiek antisovietiniais, tiek besislapstančiais nuo vokiečių). Vokiečiai savo ruožtu grasino griežtomis bausmėmis, įskaitant dezertyrų sušaudymą per 48 valandas. Pasienyje gyvenę latvių vyrai traukė į Lietuvą, nes joje buvo kiek kitokia tvarka.

Lietuvoje vietinės rinktinės vadas generolas Povilas Plechavičius griežtai atsisakė, kad jo suburti savi-

gynos pajėgų vyrai taptų SS policijos kariais. Už tai jis buvo suimtas, kalintas. Tuo tarpu Latvijoje ir Estijoje tokių drąsių ir ryžtingų vietinių vadų neatsirado.

Tema „Latvijos vyrai pabėgėliai Lietuvoje“, man regis, iš viso iki pat šių dienų dar nėra sulaukusi reikiamo dėmesio – nėra išsamiai nagrinėta.

Rusijos sukulto karo pabėgėliai iš Ukrainos

Pabėgėlių tema nesibaigia. Kas anksčiau galėjo pagalvoti, kad XXI amžiuje imperialistinė Rusija užpuls jai brolišką slavų tautą Ukrainą, griaus jos miestus ir kaimus, sąmoningai žudys šios šalies gyventojus, okupuos nemažą dalį jos teritorijos. Liūdna ir apmaudu, kad mūsų moderniaame laikmetyje nei Europoje, nei pasaulyje neatsiranda jėgos, sustabdančios agresorių, pastatančios jį į vietą. Rusijos sukeltam karui sukako ketveri metai, o jis vis dar tęsiasi.

Jungtinių tautų 2022 m. kovo 23 d. duomenimis, per Rusijos įvykdytą agresiją Ukrainoje iš šalies pasitraukė daugiau kaip 3,6 milijonai žmonių. Iš jų daugiau nei 1,5 milijono – į užsienį pabėgusių ukrainiečių yra vaikai. Jie pasklido po visas juos priėmusias šalis. Lietuvoje apsistojo daugiau kaip šimtas tūkstančių. Daugiausiai jų – didžiuosiuose miestuose. Į Skuodo rajono savivaldybę pirmaisiais karo metais buvo atvykę ir čia apsistoję 85 ukrainiečiai. Paskutiniaisiais duomenimis, iš jų pas mus dar gyvena dvidešimt du.

Ukrainiečiai pabėgėliai vylėsi svečiose šalyse užtrukti kelias savaites ar mėnesius. Deja... Jiems labai sunku susitaikyti su užsitęsusia neaiškia būseną. Sunkiausia psichologiškai, dvasiškai. Jie labai nori išsikalbėti, nori, kad juos išgirstų, pasakoja, kaip jie bėgo nuo karo su savo vaikais, kaip išgyveno ten palikdami savo tėvus, artimuosius, vyrus. Man regis, mažai mes juos išklausome, mažai apie juos rašome. O kai skaitome jų parašytus pasakojimus apie patirtus ie patiriamus išgyvenimus, gaudu darosi.

Man pačiam su Rusijos sukulto karo pabėgėliais iš Ukrainos dar neteko pasikalbėti. Dar nuo privaromos tarnybos sovietinėje armijoje laikų tebeturiu metais vyresnį ištikimą draugą, gyvenantį vakarų Ukrainoje. Su juo, kol dar rašydavome paprastus laiškus, susirašinėjome. Dabar retsykiais susisakabiname. Dažniau neišeina, nes neįmanomai brangūs telefoniniai pokalbiai kalbantis su žmonėmis, gyvenančiais už Europos Sąjungos ribų.

Palangos krašto istoriją tyrinėjusi iš Sidabravo kilusi pedagogė Emilija Jakševičiūtė-Adiklienė (1906–1993)

Parengė Danutė MUKIENĖ

Biografija

Kalbėdami apie Palangos istoriją neapsieiname nepaminėdavo šiam kurortui pradžią davusią grafų Tiškevičių giminę ir Palangos bei jos apylinių istoriją kelis dešimtmečius tyrinėjusią, rinkusią, didžiulį rašytinį palikimą sukaupusią pedagogę, kraštotyrininkę Emiliją Jakševičiūtę-Adiklienę (1906–1993), kurios 120-ąsias metines minime šiemet.

Emilijos gimtinė – Radviliškio rajone, tuometinio Šeduvos valsčiaus Sidabravo bažnytkaimyje. Ji gimė 1906 m. vasario 14-ąją. Leonas Peleckis-Kaktavičius, monografijoje „Vytautas Alantas: gyvenimas ir kūryba“ (2009) pasakodamas apie Emilijos brolių (iki 1937 m. – Vytautas Benjaminas Jakševičius), cituodamas jo biografiją, rašo: *„Anais laikais tai buvo bažnytkaimis, susidėjęs iš keleto sodybų, prisiglaudusių beržų alėjos pavėsyje, o tos alėjos gale, pasibėgėjusi ant kalnelio, baltavo po skarotais medžiais pasislėpusi Šv. Trejybės bažnytelė. Prie šventoriaus šliejosi ūksmingos kapinaitės, o už jų, pakalnėje, plytėjo lankelė, per kurią vingiavo Kiršino upelis“*.

Tėvas buvo liaudies medicina, dažniausiai homeopatija, užsiiminėjęs ūkininkas, netoli Sidabravo bažnyčios savo krautuvėlę turėjęs Adomas Jakševičius, motina – namų šeimininkė, visų moteriškų amatų meistrė Agnieszka Kurlenskaitė Jakševičienė. Emilija, kurią namuose visi Mile vadino, turėjo jau minėtą vyriausiąjį brolių Vytautą Benjaminą Jakševičių (1902–1990), už save kiek jaunesnę seserį Antaniną ir tėvų pagranduką brolių Algirdą.

Kai vaikai buvo dar maži, tėvai 1908 m. tame pačiame Radviliškio valsčiuje, netoli Sidabravo, nusipirko apleistą Kriaukėnų dvarą kartu su jam priklausiusiu 80 hektarų žemės sklypu. Reikėjo ne

Emilija Jakševičiūtė-Adiklienė. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo. Nuotrauka saugoma Palangos kurorto muziejuje

vienerių metų, kol jis tapo pavyzdiniu ūkiu. Per tą laiką ir vaikams teko nemažai padirbėti. Namuose jų niekas nelepindavo. Leido į mokslus, bet reikalavo, kad ten laiko dykai neleistų, antraip – maukitės linines kelnes ir dirbkite ūkyje.

Emilija pradžios mokslus ėjo netoli tėvų dvarelio veikusioje Aukštelkų kaimo pradinėje mokykloje, vėliau – Šiaulių gimnazijoje, kurią baigė 1924 metais. 1925–1926 m. dirbo mokytoja Jurbarko „Saulės“ gimnazijoje, o tada – studijos Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete.

Mergina buvo gabi, gerai mokėsi, tad tėvai puoselėjo viltį, jog ji taps gydytoja, bet Emilija pasirinko pedagogiką ir su pertraukomis (teko jas daryti, nes trūko lėšų mokslams) studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Gavusi aukštojo mokslo diplomą, 1929–1932 m. dirbo lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Linkuvos gimnazijoje.

1932 m. išteko už Aleksandro Adiklio ir per-

Nuotraukose (iš kairės): Emilija ir Aleksandras Adikliai su savo vaikais Algimantu, Giedre, Aušra ir Birute 1943 m. Palangoje; Palangos gimnazijos pirma klasė. Sėdi ant žemės: Cedronas, Liuba Kanaitė, Konstancija Buožytė, Felė Martinaitytė, než., sėdi: Valentas Andrašiūnas, Vincas Gelažius, Birutė Šalčiūnaitė, mokytoja Emilija Jakševičiūtė, vicedirektorius Julijonas Buožis, Emilija Dzeklelytė. stovi: Mykolas Spudas, Vladas Kripas, Jaseliūnas, než., Alfonsas Naudžiūnas, Petras Pugevičius, Klemensas Jarašiūnas, než. Krestjanovaitė, Felicija Jarašunaitė, než. žydaite. Fotografai nežinomi. Nuotraukos iš: <https://inx.lv/jj46z>

Emilijos Adiklienės vadovauto Palangos gimnazistų literatų būrelio leisto laikraščio „Birutės tėviškė“ laikraščiai pirmieji puslapiai. Iš kairės: 1939 m. Nr. 1 (5) ir 1940 m. Nr. 2(7)

Palangos progimnazijos, kurioje iš pradžių dirbo E. Adiklienė, pastatas (sudegė 1938 m. gegužės 10 d. didžiojo Palangos gaisro metu) apie 1907 metus. Fotografė Paulina Mongirdaitė. Atviruko fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

sikėlė gyventi į Palangą. Jų šeima gyveno tikru palangiškių kultūros židiniu tapusiame Birutės alėjos name, kurį gerai žinojo ir į kurį dažnai užsukdavo daugelis vasaromis į kurortą atvykstančių ano meto Lietuvos šviesuolių, tarp jų ir kompozitorius Balys Dvarionas (1904–1972), brolienė Monika Mironaitė (1913–2000), kurios pirmasis vyras buvo Emilijos brolis Algirdas Jakševičius.

Emilija ir Aleksandras Adikliai, gyvendami santuokoje, susilaukė ir užaugino 4 vaikus: Algimantą, Giedrę, Birutę ir Aušrą.

Palangos progimnazijoje, vėliau reorganizuotoje į vidurinę mokyklą, E. Adiklienė iš pradžių dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą, 1946–1950 m. buvo šios mokyklos direktorė. Ji pedagogine veikla neapsiribodavo, garsėjo kaip kultūrinių renginių organizatorė. Jos vadovaujami moksleiviai ir suaugusieji statydavo spektaklius, organizuodavo literatūrinius

vakarų. 1935-aisiais Emilijos iniciatyva Palangoje buvo įkurtas aktyviai veikęs moksleivių literatų būrelis. Mokytojos globojami kurorto literatai 1937–1940 m. su pertraukomis leido moksleivių laikraštėlį „Birutės tėviškė“, kuris buvo spausdinamas Kretingos pranciškonų spaustuvėje. Keli šio laikraštėlio numeriai yra išlikę (jų saugoma Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje ir Palangos miesto savivaldybės viešojoje bibliotekoje).

Emilija nepataikaudavo valdžiai, tad ši, neapsikentusi, ją atleido iš darbo. Tada mokytoja septynerius metus (1951–1958 m.) iš Palangos į darbą važinėjo į Bruzdelynų kaimo septynmetę mokyklą, kuri veikė 4 km į šiaurės vakarus nuo Kretingalės. 1958 m. ji grįžo dirbti į Palangą, dėstė Palangos vakarinėje vidurinėje mokykloje ir dirbo jos direktorė.

1966 m. palangiškiai Emiliją išrinko kurorte

(Nukelta į 26 p.)

įsteigto Lietuvos TSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus pirmininke. Iš pradžių pati abejojusi, ar sugebės vadovauti miesto kraštotyrininkams, vėliau taip įsikibo į tą darbą, kad pasiektais rezultatais stebino visus. Būtent ji kartu su savo bendraminčiais XX a. 7–8 dešimtmėčiais suformavo kraštotyros darbo Palangoje tradiciją: organizuodavo etnografines ekspedicijas, rengdavo parodas, įkūrė etnografinį ansamblį „Ant marių krašto Palangos miestely“, kuris aktualizavo surinktą kraštotyrinę medžiagą. Kurorto kraštotyrininkams Emilija vadovavo 10 metų.

1967 m. Emilija išėjo į užtarnautą poilsį, tačiau kraštotyrinio darbo neapleido, pagal surinktą medžiagą parengė išsamią kurorto gatvių istoriją, spaudoje paskelbė nemažai straipsnių įvairiomis kurorto istorijos temomis, dirbo ir kaip gidė, ekskursijų organizatorė, užsiėmė kita visuomenine veikla.

Idėjos įkurti Palangos krašto muziejų gimimas

E. Jakševičiūtė-Adiklienė yra tiesiogiai susijusi su nuo 2014 m. Palangoje veikiančio Kurorto muziejaus istorija. Muziejaus įsteigimo idėja kilo XX a. pirmąjį dešimtmetį, po to, kai čia 1907-ųjų vidurvasarį, liepos 27-ąją, grafų Felikso Tiškevičiaus (1869–1933) ir Aleksandro Tiškevičiaus (1864–1945) iniciatyva buvo įkurta „Palangos bičiulių draugija“. Ji rūpinosi kurorto plėtra, siekė, kad miestas taptų planingai suprojektuotu, šiuolaikišku pajūrio kurortu, skatino krašto istorijos, eksponatų būsimam muziejui rinkimą (apie tai skelbė net spaudoje), rūpinosi Palangai aktualių knygų leidyba. Nepaisant to, kad draugijai tuo laikotarpiu priklausė daug iškilų Lietuvos ir Lenkijos mokslo bei kultūros žmonių, jai sumanyto Palangos istorijos, etnografijos muziejaus tada įkurti nepavyko.

Antrasis bandymas įkurti Palangos krašto muziejų

Idėja turėti tokį muziejų kurorte vietos žmonių buvo ir toliau puoselėjama, tačiau ji realiai pradėta įgyvendinti tik po to, kai čia 1966 m. miesto Vykdomasis komitetas įsteigė nuo 1964 m. veikusios LTSR kraštotyros draugijos Palangos skyrių. Palangos kurorto muziejus skelbia, kad kurorto kraštotyrininkai „įkūrė Paminklų apsaugos fondą, sudarė miesto kultūros paminklų sąrašą, žemėlapi,

organizavo kolektyvų, darbuotojų veiklos metraščių rašymą, rinko atsiminimus apie žuvusius tarybinius karius, aprašė krašto amatus, sudarė aplankus-biografijas žymiesiems Palangos žmonėms bei užrašė tautosakos pavyzdžių. Kasmet rengtos viešos parodos. Per pirmąją parodą, 1969 m. vasario 28 d., išsakyti lūkesčiai dėl muziejaus steigimo, muziejinių patalpų skyrimo eksponatų laikymui. 1970 m. surinkti 193 eksponatai, parengta daug teminių aplankų, pradėtos aprašinėti senosios Palangos sodybos. 1971 m. surinkta virš 500 eksponatų. 1973 m. nutarta organizuoti visuomeninio muziejaus steigimą. 1977 m. E. Adiklienė atsisakė pirmininkės pareigų ir pradėjo savarankiškai rengti ekspedicijas, kuriose toliau tyrinėjo senąsias Palangos sodybas. Miesto valdžiai, nepriėmus sprendimo įkurti muziejų, visus surinktus eksponatus 1982 m. perdavė tuometiniam Lietuvos TSR istorijos-etnografijos muziejui (dabar Lietuvos nacionalinis muziejus).“

Taip Palangoje antrą kartą žlugo sumanymas mieste įkurti istorijos muziejų.

Bandymas Palangos krašto muziejų įkurti 1993-aisiais

1993-aisiais man pačiai teko dirbti tuometinio miesto Kultūros ir švietimo skyriaus vedėjo pavaduotoja kultūrai ir Palangos kultūros centro direktore. Tuo sudėtingu laikmečiu buvo dedami ir stiprinami nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos pagrindai, bandoma įveikti ekonomines ir kitas problemas. Daugybė spęstinių klausimų, tarp jų ir kultūros, buvo ir Palangoje. Tais metais mieste pavyko atgaivinti kurį laiką nevykusią tradicinę kurortinio sezono atidarymo šventę, bendradarbiaujant su Lietuvos nacionaliniu muziejumi pradėta rengti parodas Jono Šliūpo muziejuje (dabar Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejus). Vienoje pirmųjų tokių parodų buvo eksponuojami tuo metu Palangoje gyvenusios tautodailininkės Emilijos Černeckienės (1915–2012) išausti audiniai ir iš jų pasiūti tradiciniai kostiumai. Kartu su Lietuvos dailės muziejumi (dabar Lietuvos nacionalinis dailės muziejus) suorganizavome konferenciją, skirtą Palangos gintaro muziejaus įkūrimo 30-mečiui. Tais metais buvo pritarta ir Virginijaus Milinio idėjai įkurti Palangos teatrą, vėliau pavadintą Grubiojo teatro vardu ir puikiai veikiančią iki šiol. 1993-aisiais laikinai tada kad ir nešildomoje Palangos kurhauzo mūrinėje da-

lyje kuriam laikui priglaudėme savo muzikinę veiklą pradėjusius iš Plungės kilusius, dabar Lietuvoje garsius muzikos prodiuserius brolius Mindaugą ir Gintarą Bendžius. Padirbėję čia jie, į talką pasikvietę dvi kurorto vidurinės mokyklos šokėjas, surengė vieną pirmųjų savo koncertų. Neliko tais metais be dėmesio ir miesto kraštotyrininkai. Jie oficialaus savo vadovo nebeturėjo, taip pat – ir patalpų, kuriose būtų galėję nuolat rinktis. Sukvietę juos į pasitarimą, kuris vyko Jono Šliūpo muziejaus sodyboje, arčiau Vytauto gatvės stovėjusiame nedideliame mediniame namelyje, išgirdome apie jų ankstesnę veiklą, į Vilnių iškeliavusius surinktus vertingus eksponatus ir vis dar gyvą idėją įkurti miesto istorijos, etnografijos muziejų. Po šio susitikimo susisiečiau su tuometine Lietuvos nacionalinio muziejaus direktore Birute Kulnyte, kuri, beje, vaikystėje kartu su tėvais yra gyvenusi netoli Palangos esančiame Vilimiškės kaime, Palangoje lankė pradžios mokyklą, ir papasakojau apie Palangoje vis dar gyvą norą turėti savo istorijos, etnografijos muziejų. Sutarėme susitikti Palangoje ir išsiaiškinti jo įkūrimo galimybes. Anuo metu svarbu buvo rasti ne tik tokiam muziejui tinkančias patalpas, bet ir susitarti, kam tas muziejus priklausys, kas jį išlaikys. Palangos kraštotyrininkai norėjo, kad muziejaus steigėja būtų Palangos miesto taryba, tačiau miesto valdžia tokio muziejaus išlaikymui lėšų neturėjo. Kitas variantas – įsteigti kurorte Lietuvos nacionalinio muziejaus filialą, kuriuo rūpintųsi ir kurio veiklą finansuotų Lietuvos nacionalinis muziejus.

Prisimenu, kad ieškodamos tokiame muziejui patalpų, kartu su B. Kulnyte buvome sustoję prie kelių variantų. Labiausiai būtų tikusi netoli jūros Simsono gatvėje stovėjusi XIX a. iškilusi neorenesansinio stiliaus mūrinė vila „Komoda“, tačiau tada ji buvo labai apleista, tam, kad čia būtų galima įkurti muziejų, reikėjo išspręsti daug teisinių nuosavybės klausimų ir vilos renovavimui skirti daug lėšų. Norėjome, kad muziejus veiktų mūriniame, gamtos stichijai ir ugniai atspariame pastate. Toks stovėjo prie Vytauto ir Dariaus ir Girėno gatvių sankirtos, šalia pagrindinio įėjimo į Palangos botanikos parką (dabar Birutės parkas). Tuo metu čia veikė Palangos kultūros ir švietimo skyrius.

Pasiprašėme priėmimo pas tuometinį Palangos merą Rimantą Mikalkėną. Idėja įkurti Palangos istorijos ir etnografijos muziejų jam buvo priimtina,

Palangos vila „Anapilis“, kurioje dabar veikia Palangos kurorto muziejus. 1903 m. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/jjROS>

kaip ir mintis, kad jis galėtų veikti pastate, kuriame tada veikė Kultūros ir švietimo skyrius. Su meru sukirtome rankomis ir sutarėme, kad pradėdame muziejus įkūrimo darbus. Tačiau... Netrukus sužinojome, kad tą pačią dieną, kai merijoje vyko mūsų susitikimas su meru, vienas šios merijos įtakingas valdininkas dalį to pastato patalpų išnuomojo vėliau skandalingai pagarsėjusiems verslininkams, o nutraukti sudarytą sutartį galimybių nėra. Taip trečią kartą žlugo sumanymas Palangoje įkurti jos istorijos ir etnografijos muziejų.

1993-aisiais palangiškių iniciatyva Basanavičiaus gatvėje stovinčioje vienoje seniausių ir mažiausių vilų – „Vaidilutėje“ buvo atidarytas Palangoje Tremties ir rezistencijos muziejus, toliau savo veiklą plėtojo Palangos gintaro muziejus, 1998 m. įkurtas Jono Šliūpo memorialinis muziejus, o savo miesto istoriją reprezentuojančio muziejaus palangiškiai dar turėjo keliolika metų palaukti.

Sėkmingas ketvirtasis bandymas įkurti Palangos krašto istorijos ir etnografijos muziejų, pavadintą Palangos kurorto muziejumi

2008 m. gegužės 30 d. Palangos miesto savivaldybės viešojoje bibliotekoje buvo surengta konferencija „Palangos kultūros paveldas: būti ar nebūti?“ Aptariant aktualius kurorto gyvenimo klausimus jos metu vėl buvo aktualizuota ir Palangos krašto muziejaus įkūrimo idėja. Einant laikui ji vis stipriau ėmė įsitvirtinti, tad 2011 m. spalio 19 d. toje pačioje bibliotekoje vykstant antrajai konferencijai,

(Nukelta į 28 p.)

Buvusio Palangos burmistro Jono Šliūpo (1861–1944) sūnus Vytautas Jonas Šliūpas (1930–2017) ir Emilija Jakševičiūtė-Adiklienė (1906–1993) 1989 m. prie Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš Klaipėdos apskrities leivos Simonaitytės viešosios bibliotekos archyvo

buvo priimta rezoliucija dėl būtinybės įsteigti Palangos kurorto muziejų, numatyti pagrindiniai darbai, būtini jam įsteigti. Miesto valdžia pritarė šiai rezoliucijai ir tų pačių metų rugpjūčio 29 d. Palangos miesto savivaldybės taryba priėmė sprendimą įkurti Palangos kurorto muziejų. Jam buvo skirtos patalpos vienoje gražiausių iki mūsų dienų išlikusių, dabar jau restauruotų senųjų Palangos medinių vilų – „Anapilyje“. Muziejus pradėjo veikti 2014 m., jo pirmasis direktorius buvo istorikas, archeologas, povandeninio paveldo tyrimų ekspedicijų vadovas Jūratis Viktoras Liachovičius (1946–2017).

Šiame muziejuje kartu su kitais vertybių rinkiniais yra suformuotas, saugomas ir toliau turtinamas E. Adiklienės surinktas kurorto istoriją liudijantis kraštotyrinio palikimo fondas. Didžiąją jo

dalį (kelis tūkstančius objektų) sudaro iki muziejaus įkūrimo Palangos miesto savivaldybės viešosios bibliotekos Kraštotyros fonde kauptas dokumentinis E. Adiklienės paveldas (rankraščiai, nuotraukos ir kitos vertybės). Dalį šios pedagogės ir kraštotyrininkės gyvenimą, veiklą bei Palangos istoriją liudijančių objektų (apie vienas tūkstantis vienetų) biblioteka ir toliau saugo minėtame Kraštotyros fonde.

Palangos kurorto muziejui jau yra perduotas ir itin vertingas Emilijos bei jos vadovautų kraštotyrininkų suformuotas archeologinių radinių rinkinys. Išsamią informaciją apie jį 2016 m. žurnale „Lietuvos archeologija“ (Nr. 17, p. 142–172) išspausdintame straipsnyje „Emilijos Adiklienės kraštotyrinė veikla ir archeologinis rinkinys Palangos kurorto muziejuje“ yra pateikusi jo autorė Viktorija Zia-breva. Didžiąją šio rinkinio dalį sudaro metaliniai archeologiniai dirbiniai, priskiriami kuršių ir lامتiečių kultūrai.

E. Adiklienė mirė 1993 m. lapkričio 11 dieną. Amžinam poilsiui ji atgulė kurorto šiaurinėje dalyje esančiose Palangos kapinėse.

Emilijos Jakševičiūtės-Adiklienės sesuo ir broliai

Atskirų straipsnių yra nusipelnusi Emilijos sesuo Antanija Jakševičiūtė ir broliai – Algirdas bei Vytautas Benjaminas (Vytautas Alantas) Jakševičiai.

Sesuo Antanina Jakševičiūtė buvo labai religinga, tapo odontologe ir pasirinko vienuolės kelią.

Vyriausiasis brolis – Vytautas Benjaminas Jakševičius (1902–1990), iki 1937 m. naudotą literatūrinį slapyvardį *Vytautas Alantas* 1937 m. pasirinko savo tikrąjį pavardę. Jis buvo rašytojas, publicistas, žurnalistas, politikas, žinomas pagonybės šalininkas, Lietuvoje bei emigracijoje buvusių lietuvių tautininkų vadintas vienu iš pagrindinių kultūrinės politikos ideologų. Parašė ir išleido nemažai knygų.

Vytautas Benjaminas gimė 1902 m. birželio 18 d. Sidabrave, mirė 1990 m. balandžio 24 d. JAV Detroito mieste, perlaidotas Kauno Petrašiūnų kapinėse. Jis buvo vedęs Eleną Petrikaitę ir Ireną Baleišytę, užaugino dukrą ir tris sūnus: Mirgą, Šarūną, Algį ir Giną. Literatūros almanacho „Varpai“ redakcija 2009 m. Šiauliuose išleido Leono Peleckio-Kaktavičiaus parašytą didelės apimties monografiją „Vytautas Alantas: gyvenimas ir kūryba“.

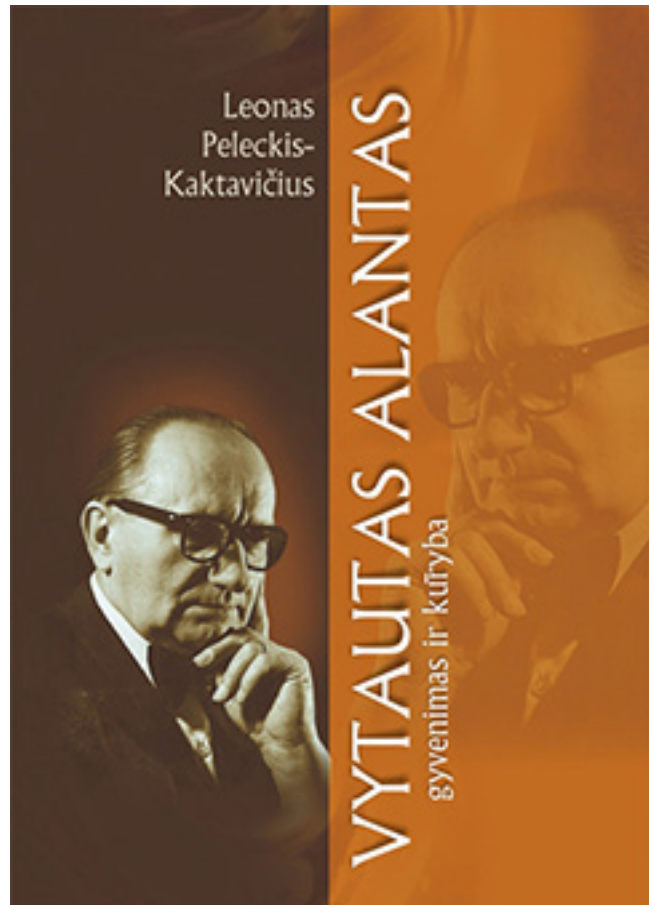

Algirdas Jakševičius gimė 1908 m. kovo 25 d. Sidabrave, mirė jaunas – 1941 m. gegužės 30 d. Kaune. Lietuvoje jis garsėjo kaip pedagogas ir teatralas (aktorius bei režisierius). Algirdo žmona buvo teatro ir kino aktorė Monika Mironaitė (1913–2000); kiti jos vyrai: lietuvių grafikas, scenografas (1907–1994) Mečislovas Bulaka ir rašytojas bei visuomenės veikėjas Juozas Baltušis (1909–1991).

Gyvendamas su Monika Algirdas susilaukė dukters Dagnės Jakševičiūtės-Jefremovienės (1941–2020), tapusios aktore ir teatrologe. Ji yra 2013 m. išleistos memuarų knygos „Gyvenom socializme: prisiminimai apie Juozą Baltušį“.

Skaitytojai jau yra sulaukę knygos ir apie Emilijos Adiklienės-Jakševičiūtės antrąjį brolių Algirdą Jakševičių – 1999 m. Vilniuje Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas išleido Jurgio Blekaitio spaudai parengtą monografiją „Algirdas Jakševičius – teatro poetas. Iš Lietuvos teatro praeities“. Joje pateikta ne tik šio anksti mirusio talentingo teatrolo biografija,

Iš kairės: Jurgio Blekaitio knygos „Algirdas Jakševičius – teatro poetas“ viršelis; Leono Peleckio-Kaktavičiaus knygos „Vytautas Alantas gyvenimas ir kūryba“ viršelis

bet ir XX a. I p. besiformuojančio bei tapatybės ieškančio Lietuvos teatro istorija, spalvingi ano meto Valstybės teatro gyvenimo vaizdai, pasakojama ir apie brandžiausius tuo laikotarpiu pastatytus šio teatro spektaklius.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI:

1. *Palangos kurorto muziejus*: <https://inx.lv/Jj4D1>, <https://inx.lv/Jj4D8>.
2. Zita Baniulaitytė, „Emilija Adiklienė – gyvoji Palangos krašto muziejaus kūrimo istorija“, *Vakarinė Palanga*, 2011-10-28.
3. „Palangos senosios gimnazijos istorija“, *Vakarinė Palanga*, 2013-01-21.
4. *Žurnalistikos enciklopedija*, Vilnius, 1997, p. 16.
5. Kęstutis Saldžiūnas, „Vytautas Alantas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 1, Vilnius, 2001, p. 272.
6. „Algirdas Jakševičius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/Jj4Dt>.
7. „Emilija Adiklienė“, *Enciklopedija Lietuvai ir pasauliui*: <https://inx.lv/Jj46z>.

Palanga. Benjaminovičių šeimos istorija

Palangos žydų bendruomenė dalijasi jaudinančia istorija apie iš šio miesto kilusią žydų šeimą – Benjaminovičius. Tai pasakojimas apie kasdienį gyvenimą pajūrio mieste, apie namus, darbą, bendruomeninius ryšius ir likimus, kuriuos dramatiškai pakeitė XX a. istorijos lūžiai. Benjaminovičių šeimos istorija atskleidžia ne tik vienos giminės patirtis, bet ir platesnį Palangos žydų bendruomenės paveikslą – pasakoja apie žmones, kurie kūrė miesto ekonominį ir kultūrinį gyvenimą, augino vaikus, puoselėjo tradicijas ir jautėsi neatsiejama miesto dalimi. Tai atminties pasakojimas apie tai, kas buvo prarasta, bet kartu ir apie pareigą prisiminti konkrečius žmones, jų vardus, pavardes ir gyvenimus.

Benjaminovičių gyvenimas Palangoje

Palangoje nuo XVII a. pradžios iki 1941 m. gyveno ne viena Benjaminovičių šeima. Vienos jų palikuonys yra Mejeris (g. 1950 m.), Simonas (g. 1953 m.) ir Leiba (g. 1956 m.). Dabar jie gyvena Izraelio Ašdodo mieste. Nepaisant didelio atstumo, jie palaiko ryšius su Palangos žydų bendruomenės nariais, domisi savo šeimos genealogija ir prisideda prie gyvos atminties išsaugojimo.

Šių trijų brolių tėvas Preidė Leizeris Benjaminovičius gimė 1922 m. rugpjūčio 21 d. Palangoje. Jis augo gausioje šeimoje – turėjo vyresnįjį brolių Mošę (1910–1982) ir tris seseris: Rahilę (1912–1977), Etą (~1916–2005) bei Libalę (1920–1941). Jų tėvai buvo gerai žinomi Palangos bendruomenės nariai Simonas Benjaminovičius (~1882–1941) ir Altė Odesaitė-Benjaminovičienė. Pasak Mejerio Benjaminovičiaus, kartu su šeima gyveno ir Simono Benjaminovičiaus tėvas Aba Benjaminovičius. Jis statydavo krosnis – buvo meistras, kurio darbas buvo reikalingas vietos gyventojams ir savo paties šeimai – savo uždirbami pinigais pinigais labai prisidėdavo prie jos išlaikymo. Po 1938 m. gegužės 10 d. Palangą nusiaubusio didžiojo gaisro Benja-

Simonas Benjaminovičius su dukra Rachilė apie 1937-uosius metus Palangoje

Stovi Eta, sėdi (iš kairės): Rachilė, būsimoji Rachilės vyras, neatpažinta moteris ir Libalė Palangoje

Palangos plažėje (iš kairės): stovi Libalė, Etos draugė Šorkė, Rachilė, neatpažintas vyras ir Eta

Eta Benjaminovičiūtė Palangoje

Eta sėdi antra iš kairės virš berniuko, Rachilė sėdi žemiau vyro. Kiti asmenys neatpažinti. Palanga

Preidė Leizeris Benjaminovičius
1940 m. Palangoje

minovičių šeima nuomojo būstą pas palangiškį gydytoją Liudą Vaineikį. Tėvo Preidės Leizerio vyriausias brolis Mošė Benjaminovičius dirbo brigadininku pas statybos inžinierių Meirą Gutmaną, Kretingos gatvėje statė Palangos mokyklą (dabartinę Palangos Vlodo Jurgučio progimnaziją). Ji atidaryta 1938 m. gruodžio 15 d. Mokyklos atidarymo renginys buvo iškilmingas, jame dalyvavo Palangos miesto burmistras Jonas Šliūpas,

Palangos pliažo kopose (iš kairės): sėdi Preidė Leizeris Benjaminovičius, Rachilė, viduryje stovi Etos draugė Šorkė, kitos moterys neatpažintos

kuris taip pat daug kuo prisidėjo prie šios mokyklos įkūrimo ir statybos projekto įgyvendinimo.

„Mūsų tėvas be galo mylėjo Palangą“

Mejeris Benjaminovičius rašo (tekstas redaguotas)¹: „*Mano senelis „Simonas Benjaminovičius buvo gintaro apdirbimo meistras ir dirbo namudininku vienoje iš keliolikos Palangoje buvusių dirbtuvių, kurių, beje, savininkai daugiausiai buvo žydų tautybės. Apie tai mūsų tėvas rašė straipsnyje, išspausdintame laikraštyje. „Lietuvos Jeruzalė“ 1991.03. Nr. 3(17).*

Tėvas pradėjo dirbti būdamas jaunas – nuo trylikos metų. Nuo penkio-
(Nukelta į 32 p.)

Palangos jaunų žydų organizacijos „Hashomer Hacair“ („Jaunas gynėjas“) grupinė nuotrauka

likos metų dirbo mokiniu staliaus dirbtuvėje. Jis mokėsi amato iš palangiškių meistrų – ponų Šilgalio ir Macio. Jų šeimose jie nuolat lankydavosi, kai po karo poilsiaudavo Palangoje. Teta Eta dirbo siuvėja Leono Galdiko dirbtuvėje. Su Galdikais palaikėme glaudžius, draugiškus ryšius ir po karo.

1941 metų birželio 22 dieną prasidėjus karui, tėvas su dviem seserimis buvo vestuvėse Plungėje. Seneliai – Alė ir Simonas – kartu su tėvo jaunesne seserimi Libale buvo pasilikę namuose Palangoje. Jie, prieš ateinant vokiečiams į Palangą, suspėjo nuvykti iki Kretingos, išokti į traukinį, einantį Latvijos kryptimi. Latvijos ir Lietuvos buvusiam pasienyje vietiniai fašistai juos sulaikė ir kartu su grupe kitų žydais išvežė į Liepoją, ten, šalia konservų fabriko, sušaudė.

Mūsų tėvui pasisekė pasprukti ir galų gale jis atsidūrė Rusijoje veikuosime Kirovo srities kolūkyje. 1941 metais tėvas buvo pašauktas į sovietinę armiją, pateko į 16-tąją lietuvišką diviziją. 1943 metais kovo mėnesį buvo sužeistas prie Oriolo miesto. Po sužeidimo ilgai gydėsi ir tapo pionieriumi (minuotoju ir išminuotoju). Po demobilizacijos grįžo į Palangą, bet čia tarp gyvųjų neberado nei tėvų, nei sesers.

1948 metais Vilniuje jis sukūrė šeimą. Ten pagal savo įgytą specialybę dirbo staliumi. Jo rankomis padaryti baldai buvo visuose knygynuose, tarp jų ir Vilniaus universiteto knygynė. 1995 metais visa Benjaminovičių šeima persikėlė gyventi į Izraelį. Tėvas mirė 2004 metais. Jis palaidotas Izraelio Ašdodo miesto kapinėse.

Mūsų tėvas be galo mylėjo Palangą, kalbėjo laisvai lietuviškai ir žemaičiaiškai. Turėjo daug draugų tarp palangiškių ir su visais mielai bendravo. Vienas iš jo pomėgių buvo rinkti medžiagą apie Palangą.

***

Daugiau unikalių, iki šiol neviešintų istorijų apie Palangos žydus skelbiama Palangos žydų bendruomenės paskyroje socialiniuose tinkluose:

Rachilė Benjaminovičutė Palangoje

Mošė Benjaminovičius su neatpažintomis moterimis Palangoje

Facebook (www.facebook.com/palangoszydubendruomene);

Instagram (www.instagram.com/palangoszydubendruomene).

Nuotraukos – iš Palangos žydų bendruomenės archyvo. Fotografai nežinomi.

Palangos žydų bendruomenės informaciją parengė Mindaugas Surblys

PALANGOS žydų kapinės: epitafijos, metrikai, ribos

Palangos žydų senosios kapinės yra svarbi miesto istorinio ir kultūrinio paveldo dalis, liudijanti, kad Palanga – daugiakultūris miestas, kuriame kartu daug šimtmečių taikiai gyveno skirtingos bendruomenės. Antkapinių paminklų epitafijų, mirties metrikų ir archyvinių šaltinių analizė sudaro galimybę ne tik atkurti palaidotų asmenų biografinius duomenis, bet ir tiksliau sužinoti šios istorinės vietovės raidą bei apibrėžti kapinių teritorines ribas.

Laiko paženklinanti antkapiai: išlikimas ir būklė

1830-aisiais Palangą siaubęs gaisras čia gyvenusių žydų senąsias laidojimo registravimo knygas sunaikino (seniausios laidojimo brolijos knygos buvo pradėtos rašyti 1487 m.). Nuo 1831 m. kurorte gyvenusius žydus laidojo naujosiose žydų kapinėse, kurios buvo miesto pakraštyje – apie 300 m į rytus nuo Naglio kalno ir pėsčiųjų tako prie jūros. Kurį laiką tuo pačiu metu Palangoje veikė dvi žydų kapinės: senosios, nuo 1487 m. iki 1892 m. veikusios dabartinėje Palangos Birutės parko teritorijoje, ir naujosios, įrengtos už minėto Naglio kalno.

Kapinių teritorijoje yra išlikę dešimt skirtingų dydžių granitinių ir betoninių antkapinių paminklų (maceivų) su iškaltomis epitafijomis hebrajų rašmenimis. Paminklų dydis įvairus, trijų paminklų viršus nuskeltas, vienas paminklas suskaldytas, jo fragmentai guli ant žemės. Na o daugelyje vietų

Palangos žydų kapinės. Fotografas Mindaugas Surblys

Iš kairės: fragmentas iš 1913 m. plano, kuriame pažymėtos naujosios Palangos žydų kapinės; fragmentas iš 1935 m. plano, kuriame pažymėtos naujosios Palangos žydų kapinės

Fragmentas iš 1994 m. plano, kuriame pažymėtos senosios Palangos žydų kapinės

esantys užrašai šiandien jau yra sunkiai įskaitomi.

Keletą antkapinių užrašų vis dėlto įmanoma ne tik perskaityti, bet ir ant jų išlikusią informaciją patikrinti Palangos žydų bendruomenės mirties metrikų knygose, taip patvirtinant epitafijose pateikiamų duomenų tikslumą. Vienas aiškesnių pavyzdžių – paminklas, kurio hebrajiškame įrašė nurodyta: „*Čia palaidotas mūsų brangus ir garbingas tėvas, labdarin-*

Gedintieji prie kapo Palangos žydų kapinėse

ga veikla pasižymėjęs, geros moralės Natanas Funkas, Hiršo (Tzvi) sūnus, miręs 1935 metais per Roš ha-Šaną“ (vertimas nepilnas ir nepažodinis).

Šio antkapio informacija atitinka faktus, pateiktus Palangos žydų bendruomenės 1935 m. mirties metrikų knygoje, kurioje nurodyta, kad Natanas Funkas mirė 1935 m. rugsėjo 28 d. (per žydų Naujųjų metų – Roš ha-Šana – šventę), o jis palaidotas kitą dieną – rugsėjo 29-ąją. Metrikų duomenimis, N. Funkas gimė 1875 m., o mirė sulaukęs 60 metų amžiaus. Metrikų knygoje yra nurodyti ir jo tėvai – Hiršas Funkas ir Chanė Funkienė. Šis antkapio epitafijos ir archyvinių šaltinių informacijos sutapimas rodo ne tik metrikų patikimumą, bet ir sudaro galimybę sužinoti čia palaidotų asmenų tikslesnius biografinius duomenis.

Kituose išlikusiuose antkapiniuose paminkluose nurodyti palaidojimo metai yra apytiksliai tokie: 1897 m., 1903 m., 1904 m., 1906 m., 1908 m., 1912 m., 1917 m., 1921 m., 1935 m. Epitafijose galima įskaityti eilutes, kuriose pažymėta, kad 1897 m. mirė Arjė Hilelis (Arye Hillel), Mošės Klampuso (Moshe Klampus) sūnus; 1903 m. – Mara Kreinė (Mara Kreine), Leibo Treibo (Leib Treib) dukra; 1904 m. – rabinas Natanas Faitalis (Nathan Faytal), rabino ir mokytojo Šlomo Himano (Shlomo Hyman) sūnus; 1912 m. – Feigė (Feige), Zejevo Klampuso (Ze'ev Klampus) dukrė, Hilelio Gutmano (Hillel Gutman) žmona; 1917 m. – Mordechajus Šmuelis Gutmanas (Mordechai Shmuel Gutman); 1921 m. – Estera Bruckus (Esther Brutzkus), Chaimo dukrė.

Ne visų paminklų epitafijų duomenis įmanoma patikrinti išlikusiuose archyviniuose šaltiniuose. Taip yra todėl, kad Palangos žydų bendruomenės mirties metrikų knygos yra išlikusios tik nuo 1922 m., todėl ankstesnių palaidojimų datos ir asmenų tapatybės gali būti nustatomos tik apytiksliai, remiantis pačiais antkapiniais įrašais, kurie, kaip jau minėta, sunkiai įskaitomi.

1991 m. Palangos žydų kapinių teritorijoje pastatytas juodo granito memorialinis paminklas, žymintis šią vietą kaip senąsias žydų kapines ir liudijantis jos istorinę bei kultūrinę reikšmę. Memorialo autorė – architektė Irena Likšienė. Paminklo įrašė trimis kalbomis – lietuvių, hebrajų ir jidiš – užrašyta: „Senosios žydų kapinės. Tebūna šventas mirusių atminimas“.

Patikslintos Palangos žydų kapinių ribos

2008 m. rugsėjo 4 d. Palangos žydų kapinės buvo įregistruotos Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registre (unikalus objekto kodas – 32235). Tais metais buvo nustatyta, kad kapinių teritorijos plotas – 1 085 m² (10,85 arai), tačiau vėlesni tyrimai parodė, kad šis plotas neatspindi visos istorinės kapinių apimtys. Remiantis archyviniais dokumentais, istoriniais šaltiniais bei skirtingų laikotarpių kartografiniais planais, 2024m. kapinių ribos buvo iš naujo įvertintos ir patikslintos. Paaiškėjo, kad tikrasis, istoriškai susiformavęs dabartinis kapinių plotas yra 7 670 m² (76,7 arai). Tai, kaip matome, šio objekto plotas yra kur kas didesnis, nei buvo manyta bei nustatyta anksčiau, didesnė ir jo istorinė reikšmė.

Senosiose žydų kapinėse pastatytas informacinis stendas

2025-aisiais Palangos žydų kapinės buvo papildomai pažymėtos rūdinto plieno informaciniu stendu su QR kodu, kuris lankytojams suteikia galimybę greitai ir patogiai susipažinti su šios vietos istorija ir kapinių raida. Tai ne tik praplečia informacijos prieinamumą, bet ir integruoja šiuolaikines technologijas į istorinės atminties puoselėjimą, sudarydamas gyventojams galimybę savarankiškai susipažinti su istoriniais faktais.

Šį reikšmingą atminimo projektą finansavo ir prie jo įgyvendinimo ženkiai prisidėjo Palangos miesto savivaldybė, taip išryškindama vietos savivaldos vaidmenį saugant Palangos daugiakultūrį paveldą bei rūpinantis, kad svarbios miesto istorijos vietos būtų tinkamai pažymėtos, o informacija apie jas – lengvai prieinama ir aiški tiek miesto gyventojams, tiek ir svečiams.

„Žydų kapinės tai konkrečių žmonių gyvenimų pėdsakai, šeimų istorijų atspindžiai ir gyvos bendruomenės tęstinumo ženklas. Kiekviena išlikusi epitafija, kiekvienas archyviniais tyrimais patikslintas teritorijos metras liudija atsakomybę istorinei tiesai ir pagarbą tiems, kurių gyvenimai ir likimai amžiams susieti su šia vieta,“ – yra pažymėjęs Palangos žydų bendruomenės pirmininkas Vilius Gutmanas.

*Palangos žydų bendruomenės informacija
Parengė Mindaugas Surblis*

Rūdinto plieno informacinė rodyklė į Palangos žydų kapines iš Lino tako pusės. Fotografas Mindaugas Surblis

Rūdinto plieno informacinis stendas su QR kodu. Mindaugo Surblio nuotrauka

Ką liudija Pasaulio tautų teisuolių atminimo ženklas ant Telšių ješivos?

Janina BUCEVIČĖ

Ant Telšių ješivos pastato fasado dėmesį patraukia prie jo pritvirtintas paminklas žydų gelbėtojams – Pasaulio tautų teisuolių atminimo ženklas, skirtas žinomiems ir nežinomiems Žemaitijos žmonėms, kurie Antrojo pasaulinio karo metais, rizikuodami savo ir artimųjų gyvybėmis, gelbėjo žydus nuo Holokausto. Jie nepasidavė ano meto nacistinei ideologijai, atvėrė savo namų duris pasmerktiesiems mirti ir dalijosi su jais tuo, ką turėjo – duona ir žmogiška šiluma.

Atminimo ženklą sukūrė Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto docentas, skulptorius Mindaugas Šimkevičius. Kūrinys suskaidytas į kelias dalis, kurios tarsi pasakojimo fragmentai išsiskleidžia per visą pastato priekinį fasadą. Jo kompoziciją, pasak autoriaus, padiktavo pati pastato architektūra, sudaranti galimybę išryškinti horizontaliąją ir vertikaliosią ašis. Horizontaliąją dalį formuoja bronzinės plaketės ir dedikacijos, o šešiose akmens plokštėse iškalti Babilono Talmudo žodžiai, skirti žydų gelbėtojams: „Išgelbėjęs vieną gyvybę, išgelbėja visą pasaulį“. Vertikalioji kompozicijos dalis susitelkia į du meninius akcentus. Bronzinis reljefas, vaizduojantis kairiąją palto pusę su atlapu, širdies vietoje atveria šešiakampę žvaigždės formos kiaurymę – lyg „pažymėtojų“ ženklą. Aukščiau, trikampėje balto fasado erdvėje iš smulkių mėlynų akmenėlių padaryta Dovydo žvaigždė – žydų tautos vilties, atgimimo ir prisikėlimo simbolis.

Kodėl atminimo ženklas atsirado būtent ant Telšių ješivos pastato fasado? Tai – neatsitiktinis pasirinkimas. 1940 m. vasaros pabaigoje – rudens pradžioje dviem Telšių ješivos rabinams profesoriams Elijui Meirui Blochui ir Chaimui Mordechajui Kacui, padedant Japonijos konsului Čijunei Sugiharai ir Olandijos konsului Janui Zvartendeikui, pavyko gauti gyvybės vizas. Jų dėka žydai ištrūko iš sovietų okupuotos Lietuvos ir per Japoniją bei Australiją pasiekė Jungtines Amerikos Valstijas. 1941-ųjų vasarą nacistinei

Telšių ješivos pastato fasadas

Pasaulio tautų teisuolių atminimo ženklo fragmentas ant Telšių ješivos pastato fasado. Autorius Mindaugas Šimkevičius

Vokietijai okupavus Lietuvą ir per Holokaustą sunaikinus Telšių žydų bendruomenę, išsigelbėję rabinai 1941 m. lapkričio 10 d. atkūrė Telšių ješivą Klivlande (JAV). Vėliau, 1975 m., ji buvo įsteigta ir Izraelyje – netoli Jeruzalės esančiame Kiriath Jarimo (Telz Stone) mieste.

Holokausto metais hebrajiškajam Telšių paveldui grėsė sunaikinimas. Suprasdami, kokių neįkainojamų vertybių galima netekti, jį nuo hitlerininkų

Rūta Gurvičiūtė-Ginsburgienė, kurią Antrojo pasaulinio karo pradžioje slėpė Pranas Genys

Iš kairės: poetas, pedagogas, Žemaičių muziejaus „Alka“ įkūrėjas ir pirmasis direktorius Pranas Genys (1902–1952), šiam muziejui vadovavęs 1932–1945 metais; Prano Genio išgelbėtas žydas Jakobas Gurvičius

saugojo žemaičių inteligentai, telkęsi aplink tuometinį Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorių Praną Genį. Jis tuo metu neapsiribojo vien kultūros vertybių apsauga. Muziejuje P. Genys suteikė prieglobstį jam talkinusioms ir hebrajiškąjį paveldą katalogavusioms žydaitėms Rūtai Gurvičiūtei-Ginsburgienei ir Henei Blochaitei. Nepaisydamas nacistinės valdžios įsakymų sugrąžinti moteris į Telšių getą, jis šias moteris paslėpė muziejuje, padėjo slapstyti ir Rūtos broliui Jakovui Gurvičiui.

1944 m. sovietams reokupavus Lietuvą, P. Genys 1945 m. gegužės 1 d. buvo atleistas iš muziejaus direktoriaus pareigų, tačiau muziejaus nepaliko – dirbo eilinio muziejininko darbą. Naujuoju muziejaus direktoriumi paskirtas rašytojas Juozas Butkus (Butkų Juzė) apskundė P. Genį Kultūros ir švietimo įstaigų komiteto prie LSSR Ministrų Tarybos pirmininkui Aleksandrui Gudaičiui-Guzevičiui, kuris buvo vienas iš 1940–1941 m. masinių suėmimų bei trėmimų organizatorių Lietuvoje. To užteko, kad P. Genys būtų ne tik atleistas iš darbo muziejuje, bet ir per 24 valandas priverstas palikti Telšius. Tiesa, tik dėka to paties A. Gudaičio-Guzevičiaus, kuris pareiškė, kad su tokiais invalidais (P. Genys nevaldė

kojų) kaip P. Genys nėra kada terliotis, arešto muziejininkas išvengė. Susidėjęs nedidelį savo turtelį į vežimaitį, traukiamą žemaituko arkliuko, jis išvyko į Plungę, čia išsinuomojo butą ir gyveno iš neigaliojo pensijos bei uždarbio, kurį gaudavo dirbdamas fotografu. Einant laikui pagal savo paties projektą P. Genys ant Babrungo upės kranto pasistatė nedidelį namą. Jo planuose buvo įkurti Plungėje muziejų. To padaryti jis nespėjo, nes 1951 m. balandžio 28 d. į P. Genio namus įsiveržė MGB pareigūnai. Jis buvo suimtas ir išvežtas tardyti į Klaipėdą.

Liudyti P. Genio byloje 1951 m. liepos 13 d. Telšių MGB vyr. leitenantas Muravčenko išsikvietė žydų tautybės Telšiuose gyvenusį J. Gurvičių. Apklausą vyko rusų kalba. Paprašytas papasakoti apie savo tėvus, J. Gurvičius atsakė: „*Mano tėvas Chaimas Gurvičius, gimęs 1889 m., vokiečių okupacijos metu 1941 m. liepos 15 d. sušaudytas Rainių miške, apie tris kilometrai nuo Telšių miesto. Motina – Rachelė (Rozą) Gurvičienė, gimusi 1892 m., vokiečių okupacijos metais slapstėsi, mirė 1949 m. sausio 25 d., palaidota Telšiuose.*“ Paprašytas įvardinti brolius ir seseris, jis atsakė: „*Brolių neturėjau, turėjau*“ (Nukelta į 38 p.)

tik vieną seserį – Rūtą Gurvičiūtę, gimusią 1921 m. Ji sušaudyta 1944 m. spalio 4 d., vokiečių okupacinės valdžios netoli Tryškių miestelio.“

Į klausimą „Kaip Jums ir Jūsų šeimai P. Genys padėjo slapstytis nuo vokiečių valdžios?“ J. Gurvičius tardytojui atsakė: „Jau pirmosiomis karo dienomis visa mūsų šeima dėl to, kad esame žydai, buvo areštuota – buvome Telšių gete. Apie 1941 m. spalio mėnesį P. Genys, gavęs vokiečių valdžios leidimą, pasiėmė iš geto mano seserį Rūtą Gurvičiūtę ir dar vieną merginą, kad jos padėtų jam Telšių muziejuje, kur jis dirbo direktoriumi, surūšiuoti hebrajiškas knygas ir pateiktų trumpą kiekvienos knygos santrauką. Kai merginoms buvo liepta grįžti į getą, P. Genys, jų prašomas, jų nenuvežė į getą, bet paslėpė muziejuje. Tuo metu aš, padedant P. Geniui, muziejuje susitikau su savo seserimi. Man prašant, P. Genys surado man slėptuvę pas pažįstamą kaime, pas kurį aš slėpiausi apie mėnesį, o po to pats išėjau į kitą vietą. Sesuo ir ta kita mergina pas P. Genį muziejuje slėpėsi daugiau kaip du mėnesius, o po to jos iš muziejaus išėjo, bet dėl kokios priežasties ir kur išėjo, aš nežinau – su jomis daugiau nesusitikau. Vokiečiams traukiantis, jos abi buvo sulaikytos ir sušaudytos.“ Į tardytojo klausimą: „Ar P. Genys dar joms padėjo kaip nors slapstytis?“ J. Gurvičius atsakė: „Aš nežinau.“ Į klausimą: „Kodėl, kokių tikslų P. Genys padėjo Jums ir Jūsų seseriai slapstytis?“ J. Gurvičius atsakė: „Aš į tai atsakyti negaliu, nežinau. Aš jo kaip pažįstamo paprašiau, taip pat to prašė mano sesuo ir kita mergina, ir jis pasiliko jas pas save muziejuje.“ (YA, b. 26670, l. 113–117).

P. Genio, kaip ir jo gelbėtų moterų, tolesnis likimas buvo tragiškas. 1951 m. rugpjūčio 31 d. jis LSSR Klaipėdos srities teisme buvo nuteistas 25 metams lagerio, 5 metams tremties su turto konfiskavimu. 1952 m. gegužės 16 d. P. Genį išvežės į Macikų lagerį (Šilutės r.) ir ten jis rugpjūčio 26 d. mirė.

Tačiau... Meilė ir pasiaukojimas nemiršta. Či-junės Sugiharos, Jano Zvartendeiko, Prano Genio, Joanos Narutavičienės, Domicelės Pagojutės, Stanislavos Dausinienės, Juozo ir Bronislavos Straupių, Juozo ir Adolfinos Kerpauskų, Boleslovo ir Onos Stulpinų bei daugelio kitų žinomų ir nežinomų žydų gelbėtojų drąsa ir žmogiškumas, jamžinti atminimo ženkle ant Telšių ješivos sienos, primena, kad net juodžiausioje naktyje spindi dieviškos meilės šviesa.

Nuotraukos iš Žemaičių muziejaus „Alka“ archyvo. Fotografai nežinomi

Žemaičių muziejus „Alka“ kviečia prisiminti ir pagerbti Holokausto aukas

Žemaičių muziejaus „Alka“ organizuojamo renginio, kuris vyks 2026 m. kovo 15 d., reklaminio plakato fragmentas

Žemaičių muziejus „Alka“ kasmet skambina Holokausto atminimo varpu. Šiemet jis gyventojus kviečia kovo 15 d. susirinkti į Telšių ješivą (Iždinės g. 11, Telšiai), kur vyks Lietuvos žydų gelbėtojų dienos minėjimas. Čia, kaip skelbia muziejus, bus „prisimenami ir pagerbiami drąsūs Lietuvos žmonės, kurie, rizikuodami savo ir artimųjų laisve bei gyvybe, nacių okupacijos metais gelbėjo žydus. Ši diena pirmą kartą oficialiai paminėta 2023 m. Šių metų tema – „Nežinomi Lietuvos žydų gelbėtojai“.

Žavimės žmonėmis, kurie visame pasaulyje daro gerus darbus. Didvyriškų poelgių pavyzdžių gausu ir mūsų istorijoje. Holokausto metais Lietuvoje gyveno žmonių, kurie, rizikuodami savo ir artimųjų gyvybėmis, gelbėjo žydus. Tai – Pasaulio tautų teisuoliai, žmonės, kurie Holokausto metu, patys nebūdami žydai ir nesiekdami jokios naudos sau, padėjo bei gelbėjo žydus. Šį statusą suteikia Yad Vashem – pasaulinis Holokausto atminimo centras Izraelyje.

Vokiečių okupacijos metais pagalba žydams buvo vienas pavojingiausių galimų poelgių. Okupuotose šalyse bausmės už tokią pagalbą skyrėsi. Lietuvoje jos buvo ypač griežtos – mirtis grėsė ne tik gelbėtojui, bet ir jo šeimai. Vertinant procentais, Lietuvos teisuoliai pagal skaičių pasaulyje užima antrąją vietą. Atsirandant naujiems liudijimams, skaičius kasmet didėja.

Renginyje bus perskaityta daugiau kaip 200 Telšių apskrities žydų gelbėtojų ir Pasaulio tautų teisuolių pavardžių, Žemaičių muziejaus „Alka“ ekskur-

Pasaulio teisuolių ženklas, kuriuo Lietuvoje ženklinami visų žydus gelbėjusių žmonių kapai

sijų vadovė Romena Kazlauskė skaitys specialiai tai dienai parengtą pranešimą.

Telšiai – viena iš devynių vietų regione, kur šiemet bus įprasmingas žydų gelbėtojų atminimas. Prieš keletą metų jiems atminti ant Telšių ješivos pastato fasado buvo įrengtas „Pasaulio teisuolių atminimo ženklas“ (aut. skulptorius, VDA Telšių fakulteto dėstytojas doc. Mindaugas Šimkevičius). Meninis ženklas simboliškai pasakoja apie gelbėtojų drąsą ir moralinį pasirinkimą. Horizontalioje dalyje įkomponuotos dedikacijos „Pasaulio teisuoliams“ bei iš Babilono Talmudo paimta citata „Išgelbėjęs vieną gyvybę, išgelbėja visą pasaulį“. Vertikalioje kompozicijoje matomas iš bronzos nulietas XX a. palto fragmentas su išplėsta Dovydo žvaigžde širdies vietoje, o aukščiau – iš stiklo ir akmens mozaikos sukurta Dovydo žvaigždė, simbolizuojanti viltį, atgimimą ir išsaugotą atmintį.

Senosios Telšių kapinės taip pat yra tapusios dar viena svarbia vieta Lietuvos atminimo žemėlapyje. Vilniečio architekto Tauro Budzio iniciatyva pernai ir ankstesniais metais buvo paženklinti Pasaulio tautų teisuolių kapai – Tallat-Kelpšų, Liškų, Vaicekauskų, Šiaulių, Šaulių, Laucevičių ir Stulpinų šeimų, Dausėnaitės, Byros.

Kovo 15-ąją organizuojamas renginys skirtas padėkai – tiek žinomiems teisuoliams, tiek tiems, kurių vardai liko nežinomi, bet jų poelgiai išgelbėjo gyvybes ir išsaugojo žmogiškumą. Kai kurių gelbėtojų istorijos išliko tik artimųjų atmintyje – pasakojimuose apie močiutę, perdavusią duonos kepalą per geto tvorą, ar senelį su dvigubo dugno vežimu.“

Sėmuona malūnā

(kūrėnė naujė versėjė)

RUDĖS Edvards

Pasėruodavuojuoms so ĩnomė

– Ka pastarōji karta Sėmuons grīža iš lėguonėnės, – aiškėna Agnė sava ĩnomė Veriusė, – iėjės i truoba vėsėms gėrdont prisėžadiejė tujau pat novažioutė i Krīžiu kalna:

– Vėks, muotinalė, daugiau i lėguonėnės nebkelsio ni kuojės. Anėi grėčiau tavi i kapus nuvarīs, vo padietė – ne ne, ni iš tuola... Mon belėikt tik Krīžiu kalns. Novažiousio, kelės ėsio, išmelsio vėsas kalnu maldas... Tiktā tas ė belėka...

– Bet, vargšielis, omžėnatėlsi, nebatsėkielė ė nebnovažiava...

Sėmuons mērė prīs gera mienesi, vo Agnė pasėlėka jau senīva omžiaus ė, nebgaliedama veizietė ūkė, išvažiava gīventė pas dokteri Aurelė. Kol pardous pastatus, ana ĩnomautė ė vėskou ūkie priveizietė ilėda gerā pažīstama muotrėška Veriusė. Dabā Agnė jau grīžt nu ontruos doktėrėis Juovitas. Vo ka bova pake-liou, ožsoka apveizietė ė Krīžiu kalna, koremė niku-met nebova bovusi ė koriou dėdlė nuoriejė pamatītė. Dabā jau ana bova nomėi ė sosėtėka so palėkto ĩnomė. Ėjė, sokiujies, žvalgies, ė nikāp negaliejė pavierītė, ka prīs kelis mienesius ėe ĩ pati gīvenusi ė ka tumet šalėp anuos bova vīrs ė vėks, kuo žmuogou rėk. Bėra ė vėina kėta ašara, šėrdie vėks tebibova gīvs, tebkraujava...

Prisiedusi papasakuoję Veriusė aple Krīžiu kalna:

– Bet tuoks jau bėsōs – ui, ui, ui... No tėkros Krīžiu kalns. Ons nie dėdėlis, tik kap gers keliū aukštu noms, bet kas tēn tū krīžiu, vo Viešpatie!.. Krīžios ont krīželė ė dā malkuoms anų ont žemės sokrauta. Cielas krūvu krūvas... Vo kėik rožončiu prikabinta, kėik vėskuo... Oi, oi, oi... Nier vėitas ni pėrstou die-tė, ka kuo nuorintās nebūtom a ont žemė, a ont kuo nuorintās pakabinta. Tėkra švėnta vėita...

– To pamėslėk, žmuogau, kāp tatā ĩ, – kraipė galva Veriusė.

– Bet ka tamista žėnuotumi, ta vėita ĩ ne tēp sau... Tēn, kor būno pas doktėri Aurelė, ĩr tuoks kai-

(Nukelta i 40 p.)

mīna vaikielis – i tretē klasē ēt. Praeitās metās ons vēn nukrimt ē nukrimt. Ožēt tuoki ligo poulamuojē lēga, anou baisiausē draska. Vākali, ons tik išsēžiuo ē iš bornuos ēt baltas potas, dreb vēsos, ruoduos, ka pats vel's i anou ilinda. Juk torem tēn ē gera seselē, ē vēsuokius vaistus leida ē vēskou... Sau, nieka ē nieka... Ē ta muotina apsēžadieję novažioutē ont tuo kalna ē melsdamuos apētē Krīžiaus kelius. No, ē ka tik apējē, pasēmeldē, lēga kap nu ronku nokrēta...

– Vo kamē anēi gīdies? – klaus Veriusē.

– A kelms anus žēna. Ta pati tuoki puonēška, ons pats ēr... Tuoks prasts žmuogos, kap ē aš, vo nepriēsi, nepaklausī... Bet jau važiava važiava vēsor, kor tik begalieję, kas tik kou bepasakē... Al' aš vēina nebūtiuo ni sopratusi ni kou, ni kāp... – pasakuo tuoliau Agnē. – Matā, tēn važioujint rēk kuoki nuors krīžio nosēvēžtē... Toštiuoms ronkuoms nieks nevažiuo. Je tori piningū, gali tēn pat tou krīžio nosēpērktē. Žmuonis īr anū pridērbē vēsuokiu vēsuokiausiu – pardavuo, oždarbiau. Ē Švēntāsis Tievs vēina kryžio īr pastatēs... Patiūo aikštīe, tuoki raškažni, puiki... Amēn, amēn... Ē ožraša īr palēkēs.

Ont patio kalno īr ē Panelē Švēnčiausiuoji, stuov tuoks altuorielis ē ont anou pastatīta nedēdēlie balta statulelē...

– Matā, Švēntāsis Tievs vēsor tor ruodītē pavīzdi, – sampruotau Veriusē... – A žmuoniū daug bova?

– Ne, nedaug. Bova dēdlē gerā vākštiuotē, nekaršta, viejielis... Galiejē vēskou apveizietē nesku biedams, po kelis kartus, ka tik kuojuos sīluos ē svēkatas ožtekto...

– Ciela mienesi, matā, tamista, nomūs nebibovā. No kāp īr tau pas tou ontra doktēri?..

– Trumpā – vēsor īr gerā...

– Pasakuoję, kol tamista bovā svetiūs, anēms vēsas vēštas išdviesē...

– Vištītē – vēsē, kalakotā – vēsē... Ē paršēlē išdviesē. Vo kēik pininga sokēša, kēik pašara... Vo dabā, ka sogrīšio, vēstēik aš palēksio vēsū kaltuojē. Aurelē, dar neiējos i truoba, pols i akis ē šauks:

– Mama, važiuok ē dar, važiuok ē dar...

Tatā tēp ana muni diel vēsū sava nelaimiu apkaltins ē aš nikāp negaliesio pasēteisintē. Tiktā būk pas anus vēinus dēina iš dēinuos, liguo būtumi prirēšts, veiziek, darboukēs, šerk gīvuolius, vērķ pēitus. A jergau, jergau...

Ē Agnēs akies pasēruodē ašaras, bet anuos tu jau pat išsēsklaidē paakiū raukšlies – nebreikiejē

ni šloustītēis. Ne tēik diel tuo nuostuolē, kēik diel tuo, ka nieks ni senatvie nebgal anā bepadietē, ka ana īr pas doktēri irēšta kap mosēs i vuortinkli ē lig paskotēnē atuodūsē nebgalies išsēspardītē...

– No, ka tēi paukštē nogaiša, rasintās dabā anēi ivertins tou sava muotina...

– Ne, ne. Anēi ē dabā būs nekaltē, vēsks bova gerā, anēi vēskou kap reikint veiziejē... Ē vēštītius ne kas kēts, vo katēns išpjuovē... Dvēdēšimti vēštītīu...

– A jergau, kuokēs baisēs pasēdarē tuos katēs, ka šalēp nebier žmuogaus ronkas. Jem ē išpjaun, ka tik begal priētē... No bet par vēina nakti? Kāp ta katē tēik galiejē sojiestē? – Ligo ē pritardama, liguo ē par vēina ousta joukdamuos, apsēmetusi dornelē varažējē Veriusē.

– Ana tū vištītīu nejied, išpjaun, ē vēsks...

– Bet būtom tēi vištītē tēn pat ē palēkē...

– A nier tēn dā kuoks kams isēmetēs. Anēi tā nepalēikt, velk i orva. Vēinās metās sosiedē vēsa pera žousītīu išpjuovē ē sovēlka i papeči. Ka išardē pečiaus apatē, atrada vēsus... Baisē padarā... A trīs dā lēka gīvē, bet tēik nebapsēmuok beaugintē ē atēdavē sosiedou. No, kor tēn kelis ē bediesi. Vēns vargs...

– Tēp. Matā ē tuokiūo tuolībie bebūdama vēstēik vēsas naujīnas žēnā geriau ož mumis...

– No, juk doktie tor tuoki keista nešiuojema tilipuona... Nešiuojēs tuokē skrabēnelē ē anēms nerēk nē kor prisējungtē, nē kuo... Kumet ožēt ont seilēs, katrou dēina Juovita skombēn ē skombēn. Brongē kaštou, bet anā tou tilipuona īstaiga doud veltou...

– No, vo kāp če tēi mūsa atlaidā pračējē? – viel klaus Agnē.

– No gerā. Kap vēsomet bova daug žmuoniū, pēlnas dērvas mašinu. No al' ta tamistas doktie Aurelē ē marti nu čistā nebatpažīstamas... Pagal stuoroma, ruoduos, ka po kuokēs šēsēs dešimtis torieto. Ruoduos, ka ēt ne statēs, vo skersas...

– A Liudvis bova?

– Bova, bova... Jeru meilē, tuos anū muotrēškas kap pečē. Ē kou tēn anas maitēn tēi vīrā?..

– No, a žēnā, ka nieka. Tēp tik žmuonis nestuov nevalgē, ē vēsks.

– Nesakīk jau nesakīk, tamista, uoro mēsdams ni vēns tuoks nebūn...

Pati pradē

Agnēs vīrs Sēmuons gēmē Ožlēiknie. Anodo bova iš vēinuos suodas. Kor Agnē auga, ta vēita pa-

gal mėška, vadėnuos Mėliuošgėrio. Tėn, šalėp vėns kėta, gėvena do Žalėmā – Sėmuons ė Juons. Tas Juons suoduo nopėrkta karvės liuob varītė i mies-ta, tā anou žmuonis dā vadėna Karvavario. Bet ano-do, tėti Žalėmā, nebova gėmėnaitė.

Agnės tievalė toriejė pėnkis aktarus. Bova maža-žemė, vėsā mėnkė ūkininkā. Tik tik sodūrė gala so galo. Vākus nu maža lėda pas ūkininkus. Tās laikās gerė ūkininkā toriejė dėdėlius ūkius – nu dvėdėšim iki pėnkėsdešim aktaru žemės. Tėti tā jau bova kāp reikint ė somdė po do vaikio ė dvė mergė.

Agnė bova gėmusi iš ontruojė vīra. Pėrmāsis jau bova mērės. Tuo truobuo iš ontra vīra augė vākā bova dvėpavardė. Kūmas novežė ė vākus pakrėkstė-jė Gėrdenės, nuors iš tėkrūju anėi bova Gėrdvainė. Paskou tėti vākā ė vadėnuos dvėm pavardiem. Agnė–Gėrdvainītė, Juonis Gėrdvainis, vo jau omžėnatėlsi Duomė bova Gėrdienis. Vėskou sopainiuojė kūmas. Klėbuons krikštīdams vāka tēp ožrašė, tēp ė palėka. Niekš nebgaliejė nē bepataisītė, nē bepakėistė.

Po Agnės bova dā anuos bruolielis Zenis, bet mērė šešiū metieliu. Tās metās ožėjė onkstībš rodou ė smarkė pašala. Nebova spiejė nu klevū dā ni lapā-nokrėstė. Tou rītmeti atruodė, ka gelsvā rauduono ognė ožsėdegė vėsa ož neaukšta žemės pakėlėma matuoma pamėškė. Nu šalnuos tou rīta baltava kėi-ma žuolie, arėmūs atversta žemė bova apsėdėngusi pluono ė jau nu šaltė sokėitiejosė šarmuos barzdelė. Vo tas Zenis sau basuoms kuojuoms jiēmė ė išėjė i rėišotus. Anam i lazdīna nebreikiejė ni belėptė, tik paportėna ė sosėrinka.

Paskou Zenis dā sogalvuojė nobiegtė aplomkītė bruolāti Duomė, katros slūžėjė ė senė nebibova parėjės nomėi pas tievus. Zeniou ožėjė nuors ne tik karto pažaistė, bet ė pavaišintė bruoli so rėišotās. Duomė tumet bova ož pėimėni tuo patiuo suoduo, bet anuo šėimininkā neliuob nuorietė, ka tas vāks valkiuotomės pas anus ė trukdītom Duomė ganītė gīvuolius. Ė tou rīta ligo ožousdamė anėi sauguojė, a neatės tas bruolātis. Ka anodo abodo jau ruoda-vuojies, gliaudė rėišotus ė žaidė, tėti šėimininkā tilė prislinka ė tou Zeni baisiausė ožsėpoulė:

– Ak, to bestėjė, to neklausīsi mūsa, kuožna dėina londiuosi če pri bruolė, trokdā anam ganītė gīvuolius... Marš tujau pat nomėi. Tuoki neklaūža-da rėktom oždarītė keliuoms dėinuoms i kūtalė ė nebišlėstė nomėi...

Vo ka ėlgiau ė geriau Zenis atsėmintom vėsus prisakīmus, anam dā aplomdė šuonus ė par plėkus rėitus nošvatuojė so stuoro kadagėnė rikštelė. Ze-nis, būdams kalts, nekriuokė ė nešaukė, vėskou vīrėškā iškėntiejė ė, ka anou jau palėda, kap zuikis nu vėlkū tėisė par laukus pasėlėda nomėi. Baisiausė parsėgondės ibiega i truoba, vėsos sošalės ė pabalės isėkniausė mamā i skrėta ė tik kūkčiuo, šauk:

– Daugiau nebėsio pas bruolieli! Nikumet ne-bėsio!..

Mama anou sošėldė, apramėna, pagoldė i luove-lė ė po tuo karta Zenielis daugiau nebkilies. On-trōjė dėina ons nebgaliejė beatsėgautė, prisėmetė vākou plautiu oždegėms, skaudė dūrė i pašėrdius, paskou pradiejė trauktė kadags, nebgaliejė duorā ni žuodė baėštarė. Vo ka tik prisėvargėnės nakti ožmerks akis ė ožmėgs, tujau pat pradies sapnou-tė, ka anou kažkas gauda, sojem ė muš. Pašuokės iš mėiga siesės luovelie, blaškīsės, tumet anam dā dau-giau dors i šuona dīgulis ė vāks sluops nu skausma. Mama Zeniou davė vėsuokiui vaistū, vėrė erbetas, šalėp luovelės atsėsiedusi gėrdė anou ė ašaruojė. Kuokė nedielė Zenis pasėrga, pasėrga ė mērė...

Ontra dėina po mērtėis sava būrelie iš baltū lėn-tū sokaltamė grabelie Zeni nonešė ont kapū ė palai-duojė. Krėta nu klevū šaltė pakoustė paskotėnė lapā, mėgluo buolava vuos iveizamė ožkapiu laukā ė kal-nelė, ė atruodė, ka tam mažam, vāka palaiduojosem žmuoniū būreliu, liūdietė paded vėsos pasaulis...

Agnės mama pėrma karta žanėjuos so našlio. Anā tumet bova trisdešim, vo anam septīnės dešimtis. Tas žmuogos iš pėrmuosės patiuos augėna vėina jau vėi-nioulėkas metu vāka. Ons pats jau bova karšinčios, bet toriejė pėnkis aktarus žemės. Ana bova skėrta jau tā, kori ės karšintė tou sienī. Agnės mama ė apsėjimė augintė tou vāka ė gīventė so senio. Ons prīš mirti jaunājė patė ožrašė vėsa sava torta. Bova lopati truo-belė, šiuoki tuoki kūtelė, bet vėsė bodinkā jau dėdlė senė. Tas sienis nomėrdams dā bova someistravės Agnės mamā vāka. Ka ons išėjė, tam vākou jau bova posontrū metieliu. Mergelė toriejė Teklės varda.

Ka vīrs mērė, ūkielis palėka be šėimininka. Agnės mamā atruodė, ka be vīrėškas ronkas nieka nebūs. Ontra karta ana žanėjuos so iš Amerikas grīzosio Gėrdvainio. Ons bova ožsėdėrbės biški pi-ninga, ė anōdo tujau pat parsėstatė truoba...

(Nukelta i 42 p.)

Ontrāsis vīrs, nuors ē jauns, bet bova nedēdlē svēks ē mažā kou galis. Toriejē sēlpnas kuojēs, vo kairie dā bova ē žeista. Amerikuo ons tegaliejē tik stuovietē pri dēdēlē pečiaus ē degintē muolēnius poudus. Bet... Bova nepalenkams, ožsēspīrēs ē tou darba be kuokiuos partraukas dērba cielus trīs metus. Būtom dā i tou Lietova ni iš tuola nesogrīžēs, bet tou laiko važiava nomēi bruolis, ons ē jiemē pūstē anam araba i akis:

– Važioukiau abodo, esi tuoks nesvēks. Pasēliksi vēns, monēs nebēbūs, kas tau bepadies. Vo je būsi priversts če gīdītēis, tēi tava piningelē išgarous kap ondou nu karšta gelžēis... Juk važioujau ne vēsam laikou. Pabūšiau kuokius metus, nu ontrus, to pasēgīdīsi tas sava kuojēs ē viel galiesiau grīžtē. A če kas gal vedom kielī pastuotē, a kou?

Vo, ka parvažiava, nimaž ēlgā nebtrokos prasēdiejē kars. Ē nieks niekor lietoviu neblēda beišvažioutē. Tēp ons ont vēsam ē pasēlēka Lietovuo, tad beišējē žanītēis ē gīventē kap ē vēsē kētē žmuonis.

Tou laiko ē pasētaikē anam po ronko Agnēs mama. Bova šiuoks tuoks ūkielis, ē ons pajiemē anou ož patē. Anodo gīvena dailē, augēna vākus, abodo dērba. Vēsē tuo šeimuo maitēnuos iš tievū darba ē iš tū pēnkiū aktaru. Laikē karvē, verši, puora kiauliu, avi so jierelēs. No, ē par metus, kāp niekor nieka, sau anēi liuob pasēpjuovē sokērstē tas sava paugintas kiaulēs ē dā trīs, vo kartās ē ketoris jierelius. Vo kāp tik koris vāks jau liuob prakostē, tujau pat anou išlēš darboutēis pas ūkininka, nes anū patiū mažamē ūkelie vēsēms darba neliuob ožtektē.

Agnēs mama bova geruokā senesnē ož sava vīra, tad onkstiau ē pasēmērē. Bet ana nomērdama žēmēs sava vīrou neožrašē.

– Nikāp negalio – šērdēs ē pruots nelēd. Juk to tujau pat i mūsa nomus vakāms parvesi kuokē pamuotē. Ana išvarīs tus mona vākus, išmietīs pakēimēs. Tievali, to ont monēs nepīk, bet aš tau nieka neparašīso. Je to nuoriesi gīventē so vākās, nieks tavēs niekor neišvarīs, vo je ūkis būs tava – gal at-sētēktē vēsēp. Būkēt vēsē sava būrelie ē nikuokiuos bieduos jums nebūs... – prīš pat mirti pasakē mama.

Ē Agnēs mama išēdama tou vēita ē žēmē ožrašē sava sūnou Juoniou. Tievalis jau iš sava prigimtēis nebova tuoks, ka tēp jau mērtēnā būtom nuoriejēs torietē tus puopierius. Tēi vākā auga, ē ons vēsa

laika bova kap šeimuos galva, jau tēkros tievs. Kāp begaliedams tvarkē palēkta ūki, rūpēnuos vākās, neskīrē, katros ī anuo, vo katros pērmuojē vīra.

Agnē ē Sēmuons

Kol Agnē pauga, vēsē bruolē jau bova vaikē, se-seris – mergēs.

Agnēs savaronkēšks gīvenēms prasēdiejē tēp, ka iš pradiuos trīs metus ana bova pas ūkininkus ož pēimēnē. Tuo laiko pas vēsus ūkininkus tēp jau bova īprasta, ka vēsa šeimīna tam mažājem, jau tam pēimēneliou liuob lēptē ont spronda. Tad ē Agnē trīs metus vēsē stumdē, oję, darbās liuob apkraus, rēkalava, ka vēsor sospietom ē kuožnam padietom:

– Agnelē, – šauks šeimīninks, – to nobiek ē imesk gīvuolems šēina, pakēšk anēms ondēns viedralie, parēdama iš tuolēmuosēs pastuogies parnešk miediu...

– Agnelē, to paverpk ož muni, – liuob palēiptē šeimīninkē, – aš torio tujau pat biegtē pas sosiedē...

– Agnē, – lēips mergē, – prikask ē nokaišk rītuo dēinā bolviu, prinešk iš klietalēs mēltu, jau rēks maišītē douna, prilaužīk kiauliems lapu...

Nepalēks ramībie ni vaikis – tā anam pavalkus, tā šniūra patoriek, tā padiek nodruožtē ē sokaltē išlūžosius grieblē dontis... Vēsēms tik padiek ē padiek, ē vēn po darba, ka jau merguitis ī parējusi nu gīvuoliū, ka jau baisiausē marēn mēigs...

Agnē vēn ē vēn liuob ruodītēis, ka vuos tik ana atsēgols i luova ē sodies akis, tujau pat atsēstuos pri luovas šeimīninks ē jau žadins, jau lēips gintē i lauka gīvuolius. Tēi trīs metā tēp ē praējē – nespiejos nu vakara duorā ožmēgtē, nespiejos nu rīta atsēbstē...

– Baisiausē varga metā... – liuob tou tarnīstēs laika vieliau atsēmīns ē atsēmīns Agnē.

Vo tarnaujint ož mergē, nuors pērmāsēs metās ē puosunkē bova, dā nesostēpriejusi, jauna tebēbova, bet vēs tēik Agnē bova geriau. Vo dērbtē reikiejē vēskou iš eilies: jau pagal sava išmanīma maišītē ē keptē douna, krautē dailē vežēma, rinktē stuorīausius, sokrētusius rogius, rautē lēnus, sošalosiuom ronkuom graižītē rodēni buruokus, kastē bolvēs...

Tebēbova Smetuonas laikā. Trīsdešim devintēijē bova paskotēnē, ka Agnē tarnava pas ūkininkus. Tujau pat parējē rusā ē tās patēs metās ana apsēžanējē.

Ka tarnava pastaruojie vēituo, Agnē dērba vēsa laika, vo vaikis par nedielē teliuob atētē tik trīs dēinas. No, ē ka jau būs vaikis, ta šeimīninks ver-

sės par galva – tēik daug darbū nuories nodėrbtė. Ė Agnė tuos dėnas bova pasiotosė sunkės. Vakarė jausės tēp, ligo par vėsa dėina biegs šou. Atsėsiedusi pri večerės vos dvasė beliuob atgaus...

Tās metās žmuonis jau iš onksta pradiejė rokoutė, ka būs parversmos, kėisės piningā, tad Agnė sava oždarbi po biški pradiejė jimbliuotė jau iš kalna. Ė neapsērėka. Priš metu gala iš krautoviu pradiejė išpėrktė vėsas medžegas, tad žmuonis, ka ė toriejė pininga, ne kažė kou begaliejė nosėpėrktė. Pėlnuoms bornuoms vėsūs pašaliūs rokava, ka grėtā ožės rusos. No, ė iš kalna gavusi piningus, Agnė tou vasara nosėpėrka dvė pėrktėnės jopelės, isėtaisė kelis gerus apatėnius drabužius. Metu galou tuo pininga ne peklas ė belėka. Tēp ana išluošė ė iš tū metu oždarbė gerā apsėdarė.

So Sėmuono Agnė sosėpažėna dā tebėbūdama pėimenė. Bet tēi jau bova pastarėijė mergistės metā, anā jau bova septīniuolėka. Sėmuons liuob siestė ont dvėratė ė atvažioutė pas Juona pabrauktė ruodas, pasėrokoutė aple sava statuoma viejė malūna. Ons toriejė gerus, vėsor pritėkusius nagus, pėlna galva mintiū. Kartās atvažiavės tievou ė bruolems dā ė plaukus liuob nokėrps – bruolis Duomė bova isėtaisės plaukū kerпамōjė mašinka.

Vėsėms atruodė, ka Sėmuons briež sparna aple Teklė. Ka tiktā ana jau iš kor pasėruoda tujau pat ė ons ė šalėp. Ė tēp bemėslėjint praėjė kuokėi puora metu. Atvažious Sėmuons ė anėi vėsė, sosiedė tievū truobuo, ruodavuosės, bėndrā joukous ė ni vėns nieka negaliejė soprastė, ka iš tū soejėmu kumet nuors kas nuors galietom išėtė. Karto būtė bova iduomė ė, musintās, vėsėms patėka. So laiko pasėjautė, ka Sėmuons pas Duomė liuob atvažioutė kažkuo ė daugiau nuoriedams. Ons vėn ėlgiau liuob noveizietė, kāp dailė atruoda sostuoriejosės Agnės kuojės, sėjuono aptraukts, liguo ė rīšielī ėrėsts ė atsėkėšės ožpakalis. Anou traukė ė bliuskas pridėngta mergātė krūtėnė – do atsėkėšė kalnelė. „No kas, ka ana ėr smulki, bet, veiziek, kuoki ėr greita, kāp darboujės, kāp šuok... Ka rėk, ė lėižovi paskrabėn, ka rėk, ė ožjaut... Vo kuokės anuos akis, ka kou sosėmėslėjusi ė muni paveiz, tik karštė pagaugā nu galvuos lig kuoju apatiū noėt... Gera merguitis“, – vės liuob pamėslis Sėmuons.

Vo Agnė tou laiko aple kuokė artėmiesni draugavėma so kou nuorintās neliuob dā ni pagalvuos. Pati jaunistėlė, pats gražomielis. Vuos vuos, kap

kvepous ė spalvings ruožės žėids, pradiejės skleistės jaunistės ritmetielis... Ėkėt, ėkėt, a jaunā ė biednā mergelkā aple tuokius dalikus galvuotė... Pasėrokous, pajoukous vėsė karto, ė tēik. Truobuo Agnė so Sėmuono, kap ė so kėtās, liuob parsėmes tik vėino kėto žuodio, bet anā, kap ė Sėmuonou, pradiuo ni ė galva neliuob atėtė, ka vėinam aple ontra rėktom galvuotė kou nuorintās daugiau, nego aple kėtus. Nebova ni mėsłės. Ė Agnė liuob atruodīs, ka Sėmuons meilėnas Teklė. „Diel monės ons jau tēik tonkė neatvažioutom“, – kartās liguo netičiuoms liuob pamėslis Agnė.

Tonkė vėn vīrā, naujė apsėkėrpė, mergātės, apsėvėlkosės pėrktiniem jopeliem, atėjos švėntā dėinā, kap kuokėi miesčiuonis liuob patrauktė ė šuokius. Vasara gegužėnės liuob būs dėdlė geras, mozėka jau iš tuola bangous žalės laukās, pagaus kuožna jauna žmuogaus širdi. Jaunims rinksės koriuo nuors geruo, jau iprastuo daržėnie arba muokėklas salie. Vo je pasėtaikīs giedros vasaras laiks, tā sosėrinks ė kuokiuo nuors pamėškės nopjautuo pėivelie. Kartās tēi vakarelė liuob būtė ė so vaidėnėmās. Tonkiausė mozėkontu kompanėjė grajis so akardeuono, smoiko ė bėgno, vo par kuokius dėdlesnius atlaidus būs ė trībā.

Tuoks nabagielis, vėsā mėnks jouda gīmė suodus žmuogielis siovies Vaškīs toriejė smoika. Ka ons patrauks par stīgas, Agnė vėn ruodīsės, ka tas gailos stīgu dejevėms grėižas ė patė šėrdi. Ons gražė muokiejė grajītė ė valsius, ė vėsuokiausės meliuodėjės. No, vo ikaitės ė isilinksmėnės jaunims drepins lig trėjū, vo kartās ė lig naktėis ketoriū. Tou saulielīdio linksmintėis būs jau pats maluonoms, jau aple tus nomus ė sava vargus liuob nieks nebatsėmins, ė būs jau tou vakara kėtuoks gīvenėms. Ė tū vakara ėspūdiu, ka gerā pavīks pasėšuoktė ė pajoukoutė so gerās ė nuošėrdės vaikiokās, Agnė liuob ožtektė vėsā nedielė. Ė nesvarbo, a kiauras dėinas po tuo liuob reiks ėtė paskou karvės oudėga, a, dėina minkītė dounas tešla, isėkinkītė ė kuoki kėta darba.

Laikou ėtont tēp liguo netičiuoms Sėmuons, a jau Agnė ėtont ė šuokius, a grīžtont, a atsėstuojos kuokiuo salės kertelie, veiziek, ka anuos ė nekalbėn, bet merguitis jaut, ka ons ė netuolėi ė vėn skersakiou ė anuos posė. Neretā, ka jau ožgrajīs, pėrms, prišuokės pri Agnės, jims anou šonkintė kuokė polka a valsa. Agnė tas bova dėdo ė kažkāp neiprastā keistā, maluonė, ka kažkas atsėrada liguo artiau šėrdėis, li-

(Nukelta ė 44 p.)

guo kāp. Bet gink, Dēivē, nē Sēmuons, nē ana vēns ontram nieka neliuob prasētartē aple sava mintis. Rokoutēis aple tou nebova dā nikuokē rēkala.

Tik Sēmuons šuokont tēp neiprastā sava vīrēško ē stēprē ronkuo liuob sojims Agnēs peteliūs ē riktingā prisēspaus pri savēs, ka Agnē ruodies, ka tujau pat, nuori a ne, tori vēsa solistē anam i vēdo. Tas artoms liuob kaitintē abodo, bet diel tuo Agnē dēdēlē nepargīvena. Ka nesokeltom ni mažiausē itarēma ē nebūtom diel kuo aple tou rokoutē, diel tuokiū Sēmuona išdaigu neliuob nieka sakītē, tad šuoks tuoliau, liguo nieka ē nebūtom. Bet vēinuo šērdēis kertelie liuob švēistē tuoks nežīmos maluo-noma jaudolielis, tad Agnē nimaž nu tuokiū šuokiu nebieguos ē nu Sēmuona netraukies. Dā daugiau, kartās, ka jau anuo nebūs, anā tēp liguo ē atruodīs, ka kažkuo trūkst, kētē vaikē anā jau bova liguo ē neb tuokēi patrauklē ē šuokis so anās nekuoks...

Agnē ē nu savēi bova pastebiejusi, ka jau ana, atējusi karto so kētās i šuokius, pērmiausē apmes akimis salē ē iššēpiegavuos, a īr ons, a ne. Ē je nebūs, tā kažkuoks nosēvilēma kartielis pēlko diemelē tou vakara pasēsklēš po šērdi. „Ē kamē to, žmuogau, gali kērmietē, ka tau neblēikt laika šeštadēinie ni i šuokius atētē?“ – pagalvuos, ēdama rateliūs a dai-nioudama, būdama so kaima jaunūmenē... Ana žēnuojē, ka Sēmuons stata malūna, bet nikāp negaliejē isēvaizdoutē, ka vaikis diel tuokē nieka gal ožmērštē ē anou, ē linksmus kaima vakareliūs. No, ka jau ons tuoks, Agnē liguo iš pēktoma, liguo ē iš pavīda tou vakara so pasētaikiosēs kavalierēs sios nepasios.

Sēmuons, ka ē neatēs i šuokius, bet sava draugū vēsumet apsētēraus, kāp šuoka, a linksmā bova, a bova šuokiūs Agnē.

– O-o-o ta mažuojē patvaiskis šuokēniejē kap ognēs. Traukē dainas, soka rateliūs, šonkēna vēsus iš eilies... Smarki merguitis, nieka neprikiši...

Sēmuonou nu tuokiū žuodiu būs ē išdēdē, ē liūdņā. Anam būtom bovē geriau, ka Agnē be anuo tēp nesiautietom, ka palauktom, būtom ramesnē ē santūresnē. Bet a ons kou galiejē padarītē, a kuoki žuodi anā sakītē? Ka ē trūka laika, beliub būtē tik vēina išeitēs – važioutē pas Duomē ē ētē i šuokius. Jau anam nuognā liuob nuorietēis, ka po akimis būtom ta žvītri maželē. Bet ē statuoms malūns anam liuob rūpies, kartās tēn liuob prapols ē dēina, ē nakti.

Jaunū dēinū rēkalā

Sēmuons tou laiko jau bova somētēs vaikis, ožteka anam aukštoma ē vinkloma. Joudē ē vešlē ont šuona sobrauktē plaukā, ketorkamps, paēlgs veids, daili, neparēlga nuoselē, išraišķingas ē nestuoras lūpelēs, joudas gražēs akis ož karta liuob patrauktē pažīstamu ē nepažīstamu mergātiu akis. Toriejē stēprēs vīrēškas ronkas, aiški pruota ē bova gerā apgalvuojēs ē iš vēsū posiu numatēs sava ateiti. Savie jau bova nurokavēs, ka slūžītē pas ūkininkus anam čīstā neapsēmuok. Kap ē kētam vaikiou, ūkininks anam par metus neliuob muokies daugiau, nego ka tris-ketoris šimtus litu. Žēnuomās, davē dar šuoki tuoki drabuži ē pavalgi. Sēmuons passēskaiciava, aiškē išrokava, ka isētaisios paprastiausē kalvē ē išmuokos kalvistēs, ons par metus galietom oždērbtē kelis kartus daugiau ē būtom ont savēs puons...

– Vo je dā pavīktom, – galvuojē posbalsio, – pasēstatītē viejēni malūna, tā būtom ē sovēs gerā. Nebie darba kalviou, gal maltē žmuonims grūdus, nebie grūdū, segtom arklius, taisītom plūgus, trauktom gelži ont ratu... Ē ož vēskou žmuonis, ka ē ne po dēdlē daug, bet muokietom, ē tēi piningā būtom daug dēdesnē ož tuo, kou gaun vaikis, katros nieka sava netoriedams metu metās slūžēi pas ūkininka.

Sēmuons ne tiktā svajuojē, bet jau do metā kāp tarnava pas ūkininka, katros toriejē sava kalvē. Sēmuons ož tou patē alga dērba ne tik ūkē darbus, bet i rodēni, sotrupiejos dēinā ē somažiejos lauka darbū, pavalgēs večerē, vēn liuob trauktē i kalvē ē tēn lig vielomuos darbousēs karto so šēimininko. Jau besēbēngont pērmēisēms metams šēimininks pamatē, ka Sēmuons iš rauduonā ikaitosē gelžēis truopniau ož anou sorēit ratlonki, nedēdlēs lonkās apkal rata stabolē. Vo vēina karta, ka sosieds ožsakē ontkapiou nokaltē gelžini krīžio, Sēmuos paprašē, ka šēimininks tou darba parleistom anam.

– No, kažēn, a tau kas išēs? – soabejuojē kalvis.

– Je neišēs, ož gelži galiesi atskaitītē iš mona alguos....

– No, ka jau tēp, jīmk ē dērbk...

Sēmuons aple krīžio rakēniejuos ē rakēniejuos: kalēniejē ē viel kaitēna, jau dailē sovītus pluonus gelžēis solēnkēmus tēisēna ē viel rēitē iš naujē – negailiejuos nē sava darba, nē onglēis, nē laika. Kalē iš abējū posiu nolinkusius liguo ajera, liguo kuokē kēta auga-la nosmailiejontius ēlgus lapus, tarp anū prikaīšiuojē

gelžiniu lelėjės žėidū. Vėskou sotvėrtėna nu apatiuos lig vėršaus beeitontiuoms sosėvėjosiuos, liguo medžegėniems joustuoms, ė kas bova iduomiausė, vėršou ont patė krīžmo nokalė ė pritvėrtėna nosėmėnusi dėiva mūka. Atruodė ligo būtom lėitėnuos išlėita, bet grobesnė ė diel tuo tėkresnė. Ka Sėmuons ligė po dvijū nedieliu pabėngė ė paruodė krīžio sava šeiminkou, tas negaliejė pavierītė, kou sava akimis mata. Po kėik laika atsėtuokiejės pasakė:

– Vākali, Dėivalis tau ė davės auksėnius nagus... Ož stuoruonė aš tau, nemažindams metėnės alguos, atėdousio posė tuo, kou eso ož tou krīžio solīgės so sosiedo. Tuo to esi vertis...

Sėmuons, išgėrdės tuokius žuodius, pamėslėjė, ka sapnou nemėiguodams. Bet tas bova iš tėkrūju. Ka krīžio ožsakės žmuogos anou atsėjiemė, i Sėmuona kėšenė ikrėta ne vėna dešimtės litu. „Matā, kou žmuogou reišk gers amats“, – pamėslėjė ons ė dā stėpriaus apsėsprėndė, ka ož vaiki pas ūkininkus ėlgā nebėbūs ė greitā pradies gīventė ont savės.

Po tuo, jau pėrmās tarnistės metās Sėmuons, ėdams nomėi, nu ūkininka nebjiemė pavėrzė, vo vėituo anuo pas tievus parsėtėmpė nu šeiminkina gauta sena prikala, do kūjātio, sava ronkuoms padėrbtas dvejės kalvė darbė nauduojemas apsūgas. „Sava kalvie sosėgadīs, tən mon vėskis būs rėkalings“, – galvuojė patėnkints veiziedams i sava ėronkius. Vo ka tievalis paklausė, kou tas reišk, Sėmuons anam paruodė vėita kėimė, kor po metu jau toriejė stuovietė anuo patėis pastatīta kalvė. Tievs tik petės patraukė, bet sava vākou nepriešėnuos ė anam netrokdė. Jau iš sosiedu bova gėrdiejės aple Sėmuona padarīta asablīva krīžio, tad tik tėik ė bepasakė:

– A tatā jau nutarė vėskou mestė ė būtė kalvis?

Par ontrūsius metus, slūžidams pas tou pati kalvi Sėmuons anuo kiauras dėinas anuyo liuob klausėnės ė klausėnės aple kalvīstė: kuokės gelžėis rūšis geriau lonkstuos, kuokė ondėnė ė kėik ikaitints ons ėr kapėnams, nu kuo parėt gelžėis kėitoms, a kuožna gelži gal kapintė, kāp ė dėrbamė brėkieliu ėlgėijė rėsuorė, a nier geriau anus pėrktė jau gatavus.

Klausėnėjė ė vėskuo kėtkuo, kas tik anam kap būsėmam kalviou beatėjė i galva. Šeiminkins ont patarėmu nebova skūps. Kalvie, je tik liuob pamatīs, ka Sėmuons kou nuors ne tēp dėrb, tujau sostabdīs anou ė paaiškins, kas ė negerā. No vo jaunājėm gėželiou do karto tuo patėis sakītė nikumet nerei-

kiejė – isėdies Sėmuons patarėmus i galva kap i kuokė gelžėnė skrīnelė ė ožrakins jau vėsam laikou...

Šeiminkou patėka vaikė somanoms, anuo nuors savaronkėškā darboutėis, tad nu metu vėdorė tonkė vėn kalvie jau liuob darboutėis vėns Sėmuons. Paskou šeiminkins anam pasiūluojė vėinus metus pabūtė kalvio, prižadiejė muokietė do karto dėdesnė alga. Sėmuons sotėka. Reikiejė nomėi statuomā kalvė ė kėtkam piningū, vo ė kor kėtor geriau baišmuoksi tuokė amata, ne kāp pūsdams kalvie dumplės, ostaunė būdams šalėp žaizdra ė toriedams tuoki muokītuoji.

Dėrbdams kalvie ons segė arklius, kapėna ė aštrėna arklėniu plūgu nuoragus, partraukėnėjė iš naujė sosėtraukosėms ė pardžiūvosėms ratams lonkus, tvėrtėna ratu stabolės. Dėrba vėskou, kuo tik ožėdamė i kalvė liuob paprašīs klėjentā. Ka tas darbs ė nebova dėdlė iduomos, ka liuob ė baisė išvargins, Sėmuons vėn kėlnuojė kūji, kalė gelži, pūtė dumplės ė jau gerā žėnuojė, kāp vėskou tou darīs sava kalvie. Par tus metus ons pats unt savės isėtėkėna, ka tas amats ėr ne tik sunkos, bet ė pelnings.

Ka pas ūkininka sotarta laika atėdėrba, kėšenie toriejė šėik tėik pininga ė jau bova išmuokės gīvenėmou tēp rėkalinga kalvīstės amata. Atsėsveikindams šeiminkins anam kėitā paspaudė ronka ė pasakė:

– Tuoki kalvi kāp tamista gailo išlėstė iš sava kalvės, bet ka statās sava, nieka nebėpadarīs. Lai tau padėd Aukštiausis, lai nikumet nenosėsok žmuonis...

Parėjės nomėi Sėmuons kiauruoms dėinuoms ilinda i sava jau so stuogo ė so sėinuoms bovosi pastata. Greitā tən jau bova išmūrīta žaizdravėitė, ėvests metalinis trūbielis, par koriou toriejė šniuokštė so dumpliams potams uors. Betrūka tik dumpliu, onglėis ė atėjusiu darba ožsakītė žmuoniū.

Svarbiausė dabā bova dumplės. Ongliū pas žīdieli galiejė gautė bikumet, tik toriek kėšenie lita. Dumpliu šuonams sojungtė nu tieva bova gavės do seno avėkailio, tad dabā rūpėnuos, kāp anus išminkštintė ė sandarė prikalėnietė pri paplatintas dumpliu apatėnės ė vėršotėnės lėntuos. Uora oždarīma klapanā pavīka gerā padarītė, dabā batrūka tik dailė sokėrptė ė sandarė prikaltė avėkaili... Par kelės dėinas tas darbs bova pabėngts. Atsėrada ė onglis, tad Sėmuons, nieka neblaukės, i kalvės krikštīnas pasėvadėna nomėškius ė artėmesnius sosiedus.

– Atsėnėškėt, kou torėt taisuoma, pėrma katra

(Nukelta i 46 p.)

kaldams vēskou tamistuoms padarīšio veltou... – apšēskelbē Sēmuons.

Sotarta dēina iš pat rīta soējē būrielis žmuoniū, atsēnešē anēi ē šiuokiū tuokiū darbieliu. Vēsks ējē gerā. Ka pabēngē darba, Sēmuons, nenubraukēs nu kaktuos ni prakaita, papiemē so repliems gelžēis gabala ē tēik bepūsams dumpliems anou ikaitēna, ka ikaitēs metals pasēdarē balts ē pats pradiejē degtē, net baltas kēbirkštis jiemē liektē i šuonus.

– Va, matuot, ka dumplēs pot gerā ē kalvis ī kāp reikint – muok virintē gelži. Je kumet beprirēks, nesokēt pro šali, galēt anou pasētēkietē, vēskou tamsuoms padarīs kāp priklausa...

Po tū žuodiu Sēmuons ištraukē kepala skaniuos nomēnēs dounas, gabala gerā išrūkītu lašēniū ē dēdēlē botelka nomēnēs. So vēsās pasēlinkiejē, skanē ožkonda ē tēp atpruovējē kalvēs krikštīnas.

Tou vakara kor tik Sēmuons ējē nējē, akies vēn ruodies dailē besēkēlnuojētēs pēlko avēkailio apkaltas dumplēs ē žaizdrē parkaitusi, bekēbērkštīoujēnti gelžēs... Po šērdi sokuos maluonē jausmā.

Nuorintās Sēmuonou dabā ē dēdlē rūpiejē kalvēs rēkalā, bet ne mažiau i savi traukē ē anuo patēis gīvenēma verpets. Nebnuoriejē bebūtē pas tievus, jautē, ka dabā jau pats gal oždērbtē piningū ē īr atējēs laiks soktē sava gorba.

Lēpdams i gīvenēma kalna bova notarēs tēis vēino kalvē nesostuotē. Korī laika pasēdarbavēs kalvie ē sosēdiejēs biški pininga, ons planava statītēis viejē malūna. Žemaitējēs laukus gairēn ē gairēn vakarū viejē, vo diel kuo anēi negalietom soktē Sēmuona malūna? Vo je ons soksēs, tā, vadēnas, nerēks pērkētē nikuokē žibala a bēnzina, galiesi ē grūda maltē, ē skēidas druožtē, ē miedi tekintē, išpjautas lēntas ablioutē... Je būs ikinkīts i darba vies, žmuogou ons galies padietē daug kamē. „Vo dar daugiau, – mēslējē Sēmuons, – būsi ne tik kiaurā ožsējiemēs, bet ē rēkalings žmuonēms“. Tuoki tatā bova gēlēi Sēmuona šērdie apmesta tuolēmesnem audēmou anuo gīvenēma joustā. Je pri tuo pridietomem nagingas anou ronkas, tā neabejuodamē galietomem pridortē, ka ons bova ne tik sopratings vaikis, bet ē gerā nomatē, kou ē kāp rēk soktē, ka anuo planā vērstom tēkruovē.

Sēmuonou bova ne tik vēina Agnē, bet bova ē kētū mergātiū. Beslūžīdams nedielēs dēinuoms liuob būtē neožimt, tad toriejē laika noētē ē i tuo lēmesnēs suodas, toriejē ne vēina gerā pažīstama

drauga, ne so vēino panelē, pasmailēnēs lēižovi, īr aprokavēs vēsuokius jaunū žmuoniū rēkalus.

Sēmuona muotina diejē viltis i Tūbēnū doktēri Petrē, katra gīvena Vabaliūs. Anuos tievā i palēkēma doktērei būtom irašē dešimti aktaru žemēs. Tad Sēmuona mama, ka tik jau būs pruoga, liuob aple tou so Sēmuono parokous ē vēn paragins anou:

– No kuo tau kēta berēk, a negerā torietomi... Mergātē sosētēmpusi, baguota, tievā palēikt ūki... Nebēpaleisk anuos ni iš pieduos... Biednam vaikiou a kuo kēta berēk? Ka tuoks rēibos kousnis lend i patē borna, a to galietumi spjautē ont anuo ē vestē i truoba tou biednelē Agnē? Mona pruoto, nier kuo kiaurā pas anou liektē ē, kap katēnou veizont i lašēnius, laižītēis... Kou to, apsēžanējēs so tuokē jauno, plēko mergo, darīsi, kāp to, nieka po ronko sava netoriedams, pradiesi gīventē?..

Bet a idies kas ožsēspīrosem avēnou pruota, a paklausīs, kou anam saka sena ē ēlga gīvenēma noējusi muotina? Nikumet, ka ē vēsks aiškiū aišķiausē būtom. Anam tēi dalikā atruodē vēsā kētēp, vēsā ne iš tuos posēs, kap muotina rokava ē piešē.

– Mama, to monēs neversk ē tuo vēituo nieka nepatarēniek. Aš i tou tava Tūbēnū Petrē negalio ni paveizietē. Nenuorio anuos ē nikumet so anou nesēžanīšio. Ka jau aš pats i kou nuors isēveiziesio, ka kuri nuors mon patem patēks, tik so tou tegīvensio...

Muotina, matīdama, ka iš anuos rokundas nieks neišēt, Sēmuonou daugiau nieka nebsakē, tik patraukē petēs, palingava iš nosēmēnēma galvo ē pamēslējē: „Vākali, vākali, ka tau trūkst pruota, muotinas sakīms anuo nepadaugins ē nieka nebēpadiēs... Atēs laiks, ka ē pats vēskou soprasi, bet vēskas jau būs po laika“. Tik tēik nosēmēnusi ē bepasakē:

– Ka jau tēp, darīk, vākali, kāp nuori, kāp tava pruoto išēt, bet vēs tēik neblaukēs darīk. Juk matā, ka aš pasenau, ni tuo drabužē duorā nebišskalbo, ni kou. Grētā ni vērala nebišvērsio. Jau rēk, ka mumis patius petēs kas parēmtom...

Sēmuonou tuo nereikiejē ni sakītē, ons vēskou sava akīms matē. Diel tuo pasēstatē kalvē ē jau tor sosēpērkēs bemaž vēsa medžega malūnou. Žēnuomās, tam reikiejē nemažū piningū, bet Sēmuons muokiejē ožsēdērbtē ē ba rēkala piningū nelaidē. Vo žīdelē, matīdamē jauna, duora ē naginga vīra, ka jau atēs kuo pērkētē, nemažā liuob doutē ē ont borgā.

Vo šalėp būsėma malūna, jau pastatėtas kalvės ė senū tievū par vėsas dėinas kăp kuoks iš kažkor atsėradės ikėros velnātis Sėmuonou prėš akis vėn liuob pasėruodītė ė patrauklė akimis pamerktė besėjoukous ė maluonos Agnės veidielis. Daugiausė Sėmuonou iš vėsū kalvės pašaliū, iš statuoma malūna nikou nekaltuos lėntuos a kuokė rousta liuob žėdro ognelė žėborioutė gīvā jodontės Agnės akis. Tā nosėlėd, tā jausmingā i vėršo pakėlst pluonė ė lėnktė anuos ontakė, vo iš patiū akiū pradiės ėtė tuoki karšta ė vėliuojinti jiega, ka Sėmuons apkaitės liuob sostuos ė nebgalies pakeltė ni ronkuos laikuoma kūjė... Po kuriuo laika, išmetės iš galvuos tou gīvā ė šalėp dūkstonti velnāti, Sėmuons viel kėbs i darba, bet valondelė, kėta ė jau, veiziek, tas velnātis viel būs bestuovis ė bevartous keistā švėitontės akis. Ė je tik Sėmuons nesojims kėitiau savės i nagus, veiziek, būs so tou mergātė ė ruoda bevedous, bepasakuojis anā aple sava malūna ė gīvenėma rėkalus. Vo kartās Sėmuonou būs ė dā keistiau – tėp liguo atruodīs, ka ana stuov vėsā šalėp, liguo vėso kūno būtom prisėglaudusi pri šuona ė liguo ožoustomi anuos plaukū ė drabužiū maluoni ė Sėmuonou jau ėprasta mergātės kvapa. Anam jau ne vėina karta i galva bova atėjusi mėsłės, ka rėk paskobietė, ka so Agnė gal kas nuorintās atsėtėktė, kas nuorintās gal anou pavėliuotė, nosėvestė, ė tumet ons palėks vėns pats.

Vėina šėlta nedielės vakara, ka jaunūs ė jau pražėdosiūs karklėnūs pasiotosė čiolbiejė lakšingalas, paopė takelio anodo po šuokiū ėjė nomėi. Sėmuons bova apsėkabėnės ronko Agnės pluona ė lonksti lėimėni. Šin karta anam vėsā ne lakštingalas ė ne pėivas ožkluojusi rasa rūpiejė. Ons vėn taisies Agnė pasakītė us lėmtingus ė daug kou žadontius, pareigas oždedontius žuodius, bet nikăp tam negaliejė pasėrītė. Klausies tuo naktėniu paukštiu čiauškėjėma, pasakuoje aple sava kalvė, aple malūnou nopėrktas medžegas, aple senus ė maž kou begalėntius sava tievus... Ons nuoriejė išprontavuotė Agnė, a anā nepakėriejė kiaurus švėntadėinė vakarus doutės pu tus šuokius, trintėis po tas postomsės daržėnės, metu metās slūžitė pas gaspaduorius ė nieka negalvuotė aple ateiti. Bet Sėmuonou, ka ons ė nuoriejė vėskou tou išsėaiškintė, vės nikăp nepavėka tū kalbū, kap kuokė plėinėnė gelžė, ožlėnktė lig gala ė iš anū ištrauktė kuokiū nuors Agnės pažadū. „No, tuokiūs dalikūs so patio velnio eso nevėkės... Ka muni, kamė

šimts perkūnu parauto...“ – pėka ont savėi, bet tū svarbiū rėkalū so Agnė šin vakara nepajodėna ni par plauka. Vo šalėp anuo ėtonti mergātė, liguo nojausdama anuo nuorus, vėina karta jiēmė ė paklausė:

– No, Sėmuonā, a to mėsliji, ka jau ėr atėjės laiks mon žanītėis? A to nesopronti, ka aš tebeso pėimėnės omžiaus ė mon dā rėk siostė, kap žmuonis ka saka, atsėsiostė lig valė. Apsėžanītė ė pri vāka ožpakalė prisėbūtė dā spiesio ė spiesio...

Ka jau pasėtaikė tuoki netėkieta pruoga, Sėmuons vadieliu iš sava ronku nutarė nebėpalėstė ė tujau pat patvėrtėna sava ketėnėmus:

– Je to rimtā nu monės atsėsaka, – ožvažiava, kuo ne vėrpiedams iš baimės ė iš tuokė netėkieta atsakėma, – aš tujau pat ėiškuosious kėtuos... Je to nėsi, atrasious kėta, bet nesėžanėjės jau nebėbūsio... Pas tievus gīventė mon ė nekas. Mon jau rėk sava šėimininkės, sava oždiejėma. Jau ė kalvė ė kuožnā dėinā cėnta obagautėis mon nebrėk, pragīvenėmou galio ožsėdėrbtė, vo ka pasėstatīsio malūna, būs dā geriau...

– Sėmuonā, – pasakė trumpā pričiopta Agnė, – toriek pruota... Rėk dā pasėlinksmintė, tebie pati jaunītė, pats kraujė karštoms... Juk mon dā nie ni dvėdėšimtėis, aš sava ūkie dā ni tvarkītėis nemuokietiuo. Dā biški rėk palauktė, rėk sostėrbtė... Juk nieks nedeg, nieks nemėršt...

Bet Sėmuons, kăp tuoliau betarnaudama pamatė Agnė, tvėrtā laikies sava ė nesėtraukė. Kor bovės, kor nebovės ons vėn bova šalėp, traukė pri savės artėn, nebėprilėda nieka kėta pri anuos beprietė, rokava ė vėliuojė geroujo, vėn nedevė ramībės. Pasėruodė, ka ons ėr ne ont jouka ožsėspirės – kou jau somėsłėjės, tor ligi gala padarītė, poskelie jau nebsostuo. Ė ana, jau nebsoprasī, a diel tuo dėdėlė spaudėma ė ragėnėma, a sava nuoro pradiejė so sava tievās aple tus žanatvės rėkalus vestė ruoda pati:

– No, kažė a mon tuokė jaunā jau žanītėis, a dā palauktė?

– Vākali, – saka mama, – ons tor gerus nagus, ons gal ėtė pas žmuonis meistravuodams, tor sava kalvė. No, vo kuo geresnė to besolauksi? Je tik tau ons patink, neatsėmesk. Juk ė pas tus ūkininkus nier lėngvā. Vo ėe jau vėskou toriesi sava ė jau tau nebrėks niekor bepuldėnietė...

Tievalis, klausies patiuos ė tik linktiuojė galvo, so vėskou sotėka, nebėpridiejė ni vėina žuodė.

(Nukelta i 48 p.)

Ē anei sava būrelie norokava, ka Agnē jau īr atējēs laiks žanītēis ē ka Sēmuona nerēk atstumtē.

– Mama, – vuos neašaruodama pasakē Agnē, – aš tēik dā nuoriejau pabūtē jauna, dā tēik šerdi trauk tuos išeigas, vo če jau vēsks pasēbēngs, jau tik pri vākū ē pri pečiaus... Nikāp negaliesio pri tuo priprastē.

– A biški vieliau, a onkstiau – vēs tēik būs tas pats. Je tik žmuogos patink, īr pruoga ē žanikēs... Apsēžanējos vēsks pasēkeis, atruodīs kētēp... Tau nebrēks ni tū šuokiu, ni tū vakarušku, ni kuo kētkuo.

Pērms malūns

Tou laiko, ka jau sotarē so Agnē žanītēis, Sēmuons bova dēdliausē ožsējiemēs. Ka ē rūpiejē dā šuokē, mergātēs, bet dabā dā daugiau rūpiejē dēdiesis darbs, būsēms šeimuos gīvenēms ē galēmībēs padietē pagrindus suotesnem gīvenēmou. Ons dabā vēsa laika dērba pri statību – kielē i vēršo netuolēi truobuos ont kalnelio būsēma viejē malūna. Tēn bedērbdam liuob pralēs ne tik ēlgas dēinas, bet ē ne vēina vakara, vo kartās, ožsēdegēs lēmpa, brauks prakaita ē naktē stuojos. Sēmuonou statont tou malūna, reikiejē po kelis kartus apgalvuotē, kāp kou tuoliau darīs. Če bova kētēp, nego statont kuokē medēnē truoba. Dērbont anuo mintis liuob tēik isēgrēiš i kuožna ikalama vini, i dedama atspara, sotvērtēnama, štēnderiu sojungēma kompa, ka dēina liuob pralieks ligo kelēs mēnotas. Aple pēitus ē aple gamtinius rēkalus nebier kuo ē barokoutē. Tonkē vēn anam atruodīs, ka Dievs žmuogo padērba lig gala vēskuo neapmēslējēs. Je būtom rimtiau ožsējiemēs, a tatā dabā anam rēktom tēik tonkē, ka ē trum-pam, biegtē laukuonās iš sava statuoma malūna...

Ons jau tvērtā sosētarē so sosiedo diel žemēs – ka ē ož nederlingas žemēs luopielī, bovusi ont kalnelē, anam prižadiejē be ožmuokesnē maltē grūdus.

Ka Sēmuons jau vargās negalās padiejē malūnou pamuranka, sosēdiejē keliū aukštu štēnderius ē itaisē i vēsas posēs besēsokēniejontē malūna vēršūnē, šuonus apkluojē so medē skēiduoms, dā vēina karta apveiziejē ē ivertēna skersās balkēs sotvērtinta kar-kasa iš vēdaus. Aiškē maties, ka daug kas jau īr padērbts. Toukart Sēmuons jau pats pavierējē, ka anuo malūns tēkrā būs ē ka ons, netoriedams ni naptuos, ni žibala, ni biegotē ondēns, vēs tēik galies malūna soktē ē oždērbtē piningā. Ē nu tū gražiū mintiū ons nebgaliejē betvertēis sava kailie ē nesēgailiejē, ka vē-

sas sava jiegas ē oždērbtus pinigus atēdevē statībā.

Sēmuons bova galvuots vaiks. Aplinkēnē žmuonis, veiziedamē i vēršo kēlstonti anuo malūna, tik dīvējuos ē kraipē galvas:

– Tik paveiziek, kou tas Žalēmoks somēslējē...

– Nepiests vaiks, ne viejē anam galvuo laksta...

– Ē mums būs gerā, nebrēks bedardietē dešimtis kēluometru, malsemuos če pat... – džiaugies sosiedā.

– A to galletomi nospietē, kas korem žmuogou gīvenēmē īr paskērtā. Juk vaiks nē kuokiū muokslu ī ējēs, nē kuo, vo, veiziek, stata dā geriau ož muokītus...

Veiziesēs ēdamē pro šali suoduos žmuonis ē ro-kous tarposavie. Ne vēns liuob ožēs ē i vēdo. Kāp to nepaveiziesi, kou kiauras dēinas kal ē abliou tas Sēmuons, kāp to nepasēruodavuosi so tuokio mondrio žmuogo?

– Tava statība jau iš tuola matuos, rēk paveizietē, kou to če kiauras dēinas dērbi... – saka iējēs tuolēmiesnis sosieds Mažrēms.

– Tor matītēis, – ne be pasēdēdžiavēma, isēkuorēs i patē malūna papastuogē atsėlēip Sēmuons.

– Al' vēdou kuoks aukštis, ka tamistas ni matītēis nier... – kraipuos žmuogos, atvertēs i vēršo galva.

– Je žems būs, viejē nepagaus...

– Tas teisībē. A grētā žadi bēngtē? Vēsē laukam nesolaukam.

– Skobo, bet žmuogos tik dvē ronkas tetor ē vēina galva, vo sunkiū darbū begalēs. Nežēnau, kāp rēks pastatītē ē itvirtintē gelžēnē aši, pakeltē malūna sparnus...

– Pavadinink kuokē pavakarē i talka, nebējuok, padiesem. Juk ne kam, vo mums patēms būs geriau, ka malūns pradies veiktē...

Kuožnos darbs malūna vēdou Sēmuonou bova dēdliausis iššūkis ē galvuosūkis, vuo kuožna ikalta vēnēs – ne tik išlēstē piningā, bet ē klausēms be aiškē atsakīma. Nebova nikuokiū briežēniū, tik sogalvuojē, tujau pat ē dērba, kalē skilē, grēizē, statē roustus. Ka neiššētrauktom išskuobts ileidēms, tvērtēna anou stuoro skersēnē vēnē, gelžēnio kampainio.

– Sēmuonā, isēdiek i galva, – atsēmēn kalvie gautas pamuokas, – gelžēs vēsor tor tēp pritēktē, ka nelīstom žmuogou i akis. Anuo netor būtē daug, bet je jau īr, tā tor pridoutē tvērtoma ē gražoma. Ētontem pro šali nikumet netor krēstē i aki, negal kabēnietēis. Je tēp pavīks, tā jau gerā būsi gelži so medio apžanindēnēs.

Vėina dėina Sėmuons aiškė pamatė, ka malūna statībuoms ožbėngtė pritrūks kuokiū pėnkiū šimtū litu. „Nemažė piningā, ont kelio nerasi“, – pamėslėjė ė, ka ė sunkė šėrdė, nutarė darbus malūnė notrauktė ė kelis mienesius viel ėtė pasėdarboutė pas žmuonis. Apropokava sava sunkius pininginius rėkalus ė so Agnė:

– A to negalietumi kol kas biški muni parėmtė? Juk nėsi vėsā be lita...

– Vėina kėta lita torio. A daug tau trūkst?

– Kuokiū pėnkiū šimtū...

– Tėik nebūs. Je sograibīsio kuokius do. Bet mon rėk pasėrokoutė so tievās...

Pasėrokava, davė, bet Sėmuons vės tėik toriejė ėtė meistravuotė pas žmuonis. Ons muokiejė dėrbtė tinkuoriaus, staliaus ė vėsuokius kėtuokius darbus. Muokiejė ne tiktā pjautė, ablioutė ė špuntoutė lėntas, bet ė dietė truobā grindis, lobas, longus, istatītė doris, mūrītė pečius, tad daug kas anou somdė.

Židelė miestalie ož darba liuob neprastā muokies. Sėmuons ė patraukė pas anus. Dā geriau bova, ka Sėmuons nu anū piningū nejiemė, vuo liuob atsėskaitīs malūna statibā rėkalinguoms medžeguoms. Židelė bova patėnkintė tuokio „gišėpto“ ė Sėmuona neskriaudė, liuob nemažā pridies ė magaričiu. Po puoras mienesiu Sėmuons viel grīža pri sava malūna. Viel dėrba kiauras dėinas ė vakarus.

Sosėkvėitės i talka sosiedus pastatė ėlga gelžėnė aši. Neskobiedamė, parėšė stuorās šniūras karto pakielė dėdliausiu sparnū karkasa. Dabā bereikiejė sparnus paplatintė ė apsegtė lėnteliems, ka viejė so dėdesnė silo pradietom anus gintė aplink aši. Reikiejė dā ont teisė i vėršo ėtontės gelžėnės ašėis galās pritaisītė strėcius ė gerā pritvirtintė, ka anėi nedraskītomės i šuonus, neklėbietom ė galietom soktė ne tik gėrnas, bet ė kėtas mašinas. Džiaugies Sėmuons nu vėina židelė gavės gera šrioutėnīčė, i katrou apatiuo atsėriemusi ėlguojė ašės laikies stėprė ė galiejė lėngvā soktėis. Ont ašėis galo pritaisīts dėdlis strėcios varė mažiesni ė, sodvejints so kėto dėdesnio, jau galiejė grėtā soktė malūna gėrnas, katruos nebova tuokės dėdėlės kap kėtūs tėkrūs malūnūs, bet jau ė nemažas, jau so ronkuoms tuokiū nebūtumi pasokės. „Kāp ė būs, kāp ė būs, ka papūtos viejou, vėks pradies brazdietė, gėrgždietė ė soktėis?“ – ėtont pri abongū Sėmuonou ramībės nedavė tuokės ė vėsuokės kėtuokės mintīs.

A tad ne štoka ėr kaima vaikiou pastatītė tuoki aukšta pastata, anuo vėdou sojungtė daugībė atramū ė ašiū, koriuos būtom ligo gīvas ė, pūsteliejos viejou, kap kuoks gėmės vāks pradietom mataruotė ronkuoms, jodietė ė soktėis?.. Vāka augėn Dėivalė ronka ė tad ne vėsumet truopnė tešėt, vo ė vėks ė statīts iš akėis, be kuokiū puopieriu ė apskaičiavėmu. Je vies tepūstom tik iš vėinuos posės, būtom lėngviau, bet skėiduoms kluota malūna keporė, kāp ė žmuogaus, tories sokėnietėis aplinkou ė atlaikėtė viejė spaudėma iš vėsū posiu. Sėmuons vėskou tou poikiausė soprata, bet stėpriasės atsparas vėstėik diejė priš vakarū viejus. „Vakaris, mums, žemaitems, vėsumet būn dėdliausis ė ons dabā tories būtė mona pagelbėninks, dėdliausis mona draugs“, – rokavuos Sėmuons pats so savėm ė vėn kalė ė stėprėna štėnderius. Ons sava malūna taisė ė stėprėna, ligo kuoki medio kveponti bėtiū kuori. Laipiuojė sėinuoms ė vėskou smolkė tėkrėna, pamušėniejė so kėrpėntė, tompė. tėkrėna so ronkuoms. Ė tēp nu pat pamurankas lig pat vėršaus, kor jau ė nakti beliuob matītėis tik jouds sparnū krīžios.

Sėmuons nomanė, ka rėktom ont puopierė paskaičioutė ė štėnderiu, ė balkiu stuoroma, ė anū soromstīma ė sostėprėnėma, bet ons nežėnuojė nē kāp tou padarītė, nē kāp nostatītė i sparnus ė pasta-ta potontė viejė jiega. Ons žėnuojė, ka būn ė tuokiū dėinū, ka priš vakarū vieji ė žmuogos vuos begal nostuovietė, vo ė juk ėr aukšts pastats ė dā aukštiau pakėlė jodou sparnā. Pavuoju ė baimės Sėmuonou bova daug, bet ons pasėtėkiejė sava vīrėško pruoto ė sava, kāp anam atruodė, gerā matontė akė, tou, kou bova isėdiemiejės apveiziedams kėtus malūnus.

Nuoriejė Sėmuons, ka priš parėtont Agnė pas anou gīventė, malūns jau būtom pradijės maltė grūdus ė ka būtom jau so tou malūno oždėrbtė pėrmėijė piningā. „Toukart ana tėkrā pamatis, ka aš ne iš kelma spėrts ė galio oždėrbtė biški daugiau ož kėtus“, – ons vės liuob pamislīs.

Ka jau stuoruoms stuogskėidiems apkalė i susokta forma sogrėižtus sparnus, dā apveiziejė, kāp anėi laikuos potont iš šuona stėpresnem viejou. Iš šuona veizont atruodė, ka nier nikuokiū pagriešnastiu, nikuokiū dėdliesniu klaidū. Ė stėprem viejou potont pastata sėinas nevėrpiejė, nelinka ė netraškiejė gerā sotvirtintė štėnderė. Nieka vies negaliejė

(Nukelta i 50 p.)

padarītē ni sparnams, nuors anėi, potont viejou šėik tėik ē linkčiuojė. „Bet kėtėp ē būtė negal, juk anėi tories soktėis, tories sava jiega pardoutė ašė ē gėrnuoms.“ – liuob sau sakītė Sėmuons.

Malūna, kap ē paukšti, maitėn ē gelbie sparnā. Tou Sėmuons soprata vėsumet, bet gerā ē tėkslė at-sakītė i tou klausėma negaliejė. „Je sparnā būs par mėnkė, – svarstė Sėmuons, – anėi nebėjuos dėdliūju vieju, nikumet nenolūš, bet ē nesoksės, ka pūs sėlpniesnis vies. Je būs platė ē gerā gaudīs mėnka viejieli, dėdiesnis vies anus grėtā vėn gal solamintė.“ Tad ē padėrba Sėmuons tuokius sparnus, ka anėi gerā lakintom malūna potont ē nedėdlem viejou, vo je pūs smarkė viejė, ons toukart pasoks sparnus i šuona ē nebmals. „Metūs, dėdlė viejoutu dėinū nie daug, vo mon rėk, ka malūns soktomės vėsa laika, potont bi kokem viejou,“ – kartuos ē kartuos ons sau tou minti.

No, ē vėina dėina, ka pūtė miernings vies, Sėmuons, niekam nieka nesakės, ožsėvertė ont petiū maišieli grūdū ē atsėnešė anou i malūna. Paveiziejė, a oždara i grūdū bėrstiklė ē sopilė grūdus i leikuos pavidala kašė. Po tuo malūna keporė so vėsās sparnās po biški pradiejė soktė prīš vieji. Toukart, ka daug netrıntomės, sokielė gėrnas ē, išėjės pro doris, nu gelžėnė kablė atkabėna sparnus. Anėi iš lieta, liguo nenuriedamė, bet vės tėik pradiejė soktėis. Bet jau dā ne tėik, ka jau galietumi jimtė ē pradietė maltė.

Ka jau vėskis jodiejė, Sėmuons šuokuos apėtė ē apveizietė bejodontė malūna aši, apatėnius ē vėršotėnius strėcius, besėsokontė vėršotėnė gėrna, kuri dailė ē ritmingā jodėna pakol kas dā oždara grūdū barstiklė. Nieks nekaita, nelūža, tik vėdou aiškiau gėrdiejuos, ka brazd ē ūž akmenėnės gėrnas...

Toukart Sėmuons malūna sparnus dā daugiau pasoka prīš vieji, solėda artiau gėrnu bovusius akmenis ē atėdarė grūdū barstiklė. Kėrpiouto sruovelė grūdā pradiejė bėrtė i besėsokontiū vėršotiniū gėrnu vėdorie padarīta skilė. Gėrnas tū bėrstontiū grūdū, gal sakītė, ni jostė nepajota, tuoliau sokuos ligė ē dailė. Toukart Sėmuons nobiega i malūna apatė ē i pakabinta maiša ikėša ronka. Pajota, ka i saujė bėrst lėngvė ē šėltė mėltā. Ištraukės ronka veiziejuos i baltās mėltās apėjusi delna ē negaliejė sava akim pavierītė, ka vėskis tas dedas anuo patėis ar trumpa laika pastatītamė malūnė. „Dabā eso tėkros vīrs. Skersou kelė nieka nebier ē jau galio droušė i nomus vestėis sava Agnelė“, – vuos ne garso sau ištarė vaikis.

Sėmuons nostebėn Agnė

Ka jau Agnė parsėkraustė gīventė pas Sėmuona, anodo bova laimingė, kap ē vėsė kėtė kou tik apsėžanėjė vėns kėta mīlou jaunėč žmuonis. Kor ēs, nės, kou dėrbs, nedėrbs, vėns ba ontra negaliejė. Reikiejė vėns kėtam pasėpasakuotė vėsas sava mintės, aprokoutė rītuo dėinuos darbus, pasėveizietė vėns ontram i akis, isėtikintė, a tėkrā truobuo a kamė kėtur tebie mīlėms žmuogos, lig suotė pasėdžiaugtė vėinam ontro, apsėkabintė, tonkė vėn, žėnuomās, nē ont jouka, ē pasėbočiuotė...

„Ė kas čė so monėm iir, – liuob klaustė pats savės Sėmuons, – ka tēp pri kuožna niekniekė rėk mon tuos Agnės? Liguo lig šiuol negaliejau ba anuos gīventė, ne vėns kalvė, malūna statiau...“

Dabā, ka jau šalėp malūna Sėmuons somėslėjė pasėstatītė meistarnė ē isėtaišītė ablerka so zeimario, tujau pat atsėtėmpė i malūna Agnė:

– Va, šiuo vėituo pjausio lėntas ē ož karta, ka žmuogos paprašīs, abliousio. Nerėks tompītė anam tas tėntas do karto. Būs lėngviau ē grėčiau.

– Gerā, jau gerā, – saka pati, bet ne tėik saka, kėik džiaugas sava nenoėlstontio vīro ē anuo stuoruoniems, – bet kėik i tou rėks sokėštė pininga?..

– Po biški oždėrbsiau. Sokas malūns, ont dounā nokrimt iš kalvės, vo je rėks, dā išėsio pasėdarbountė ē ont dėinū. Nepražūsiau. Ka jau sosėtvarkīsio, tas išlaidas grėtā vėn atsėjimsio.

– Tēp, tā tēp, bet ont ronkas juk nieka gera dā netoriau. Ontā rėktom truobuo ē duoresnės luovas, ē apalė stala, ē bėnt trijų krasiu. Atėjos žmuogou nier ont kuo anuo ni pasvadintė, ni patem atsėsiestė...

– Tou tā padėrbsio pėrmiausė. Ka tik stuosės zeimaris ē ablerka. Nopėrksiau biški medžėguos, laka ē vėskis būs ne tik padėrbts, bet ē nodažīts. Atruodīs kap iš pabrėka a dā geriau...

Trūka dā meistarnė ē lėntū, bet tēi dalikā, ligėnont so gelžėnio ablerkas vuolo, zeimarė pjūklo ē šriotėnīčiuoms, bova pėgesnė. Vėskam reikiejė pininga, tad Sėmuons sokuos kap besogėbiedams, neišlėsdams ni vėina atėjosė i kalvė žmuogaus, vėsėms kou nuors padėrbdams. Litā, ka ē pu biški, bet vėn bėra i kėšenė. Jau ē aplinkėniu kaimū ūkininkā žėnuojė, ka pas Sėmuona gal nebrongė sosėmaldintė dounā grūdus, pasėsegtė arkli, pasėdėrbintė iš gelžėis kuokė bolvakasė mėntelė, kabli a kou kėtkou. Ė ni vėns sosieds nesoka pro šali, nējė darbū ožsakītė pas kėtus.

Dėrbont malūnė bova vėina dėdlie bieda – ne vėsomet teliuob pūs gers vies. Būs ramės, jau pėl-nuos ramībės dėinas, vo ka po tuo jau pakėls kuoks viesols, tã, veiziek, ė medė linkst pri žemės. Tuokiū vieju Sėmuons vėsomet bėjuojė. „Iš anū, kap iš kuokiū patvaiskiu ė nesorokoujėmu žmuoniū nier mon nikuokiuos nauduos. Je tik biški apsėrėktiūo ė dou-tiuo tuokem viejou soktė ė lakintė malūna sparnus, tã ons gal tēp pasoktė, ka anėi notrūks nu ašėis ė atsėdors tuolėmiausė sosieda dėrvas vėdorie, par vėina mėnota būsī prašvėlpės ne tik gera sava varda, bet ė vėsa oždarbi...“ Ons tuo vėituo bova atsargos ė malūna sparnã par dėdliūsius viejus stuoviejė pasoktė šuono, storo kablio prikabintė pri pastata, ka vies negalietom anū sojimtė i sava kliebi, švėlpdams liektom pro šali. Smarkė viejė bova bjauresnė ož ramės dėinas. Anam liuob patėktė viejė, panašė ne i vėituo nebnostuovinti ė iš pasiotėma trīponti erzė-la, vo i rami darbini arkli, koris dailė ėt sava vago ė par vėsa dėina trauk sunki plūga. Tuokiū gerū dėinū ė vieju daug nebova. „Tik ka nebūtom kuokiū netėkietomu, ka vėn mon padietom Dėiva Apvaizda...“ – tilė liuob melstėis Sėmuons ė ta malda anam liuob soteiktė daugiau pasėtėkiejėma.

Vėskam vės dã trūka pininga, tad Sėmuons, at-sėtraukės nu sava darbū, liuob išėtė meistrautė pas miesta žmuonis. Ka vėina karta po puoras mienėsiu Sėmuons jau ne toštium ronkuom sogrīža i nomus, pradiejė statītė prīstata meistarnė. Tumet pas anou viel ožėjė sosiedã jiemė iduomautėsi, vo kou ons dã ė dã ė somėslėjės:

– No, kuoki perkūna, tamista, ėe dã besogal-vuojė, bėn ontra malūna pradiejė statītė? A tad tau nebožtenk vėina?

– Nebožtenk, – atsėlėip jau ožsėlėpės ont kluojėma stuoga Sėmuons, – maž grūdū tevezat. Ka pastatīsio ontra, rasintã daugiau pradiesėt vežtė...

– Ėe jau tamista mums i akis mėgla puti, negal tēp būtė, – atvertės galva ė ėiškuodams akimis Sėmuona, dīvuojės apatiuo atsėstuojės žmuogos.

– Tuoki ta ė mėgla, statau meistarnė. Būs zeimaris, ablerka, skėidarka – padiesio gerėms žmuonėms statītė truobas, dėrbinsio longus, doris...

– No ta pas tamista būs jau ciels pabrėks, nebrėks kaima žmuogou ni i miesta bevažioutė, ni nieka baėiškuotė. Atvažiouse pas tavi i kėima, ė nikuokė židelė, nikuokė kruomelninka nebrėks, vėks

būs ėe pat... Betrūks, musintã, tik ka atsėvežtumi ė pradietumi pardavutė droska ė sėlkė...

Sosieds išės ė jau išsineš ženė, ka pas Sėmuona galies išsėpjaudintė roustus, nosėablioutė lėntas. „Nu tuo mon tik geriau,“ – mėslīs Sėmuons, kaldams vini i stuogskėidė ė braukdams so žmuogo ruoda.

Pasėstatės meistarnė Sėmuons tujau pat kėba i zeimarė staklės. Sosėdėrba apatėni ė vėršotėni riema, sojungė anus stuoriausės stuovãs, isprėngė rėktingas atsparas, ka jau ni sunkos ė stuors rousts negalietom tuo stala iveiktė. Toukart jiemies patė svarbiausė: i tou stala itaisītė aši, katra tėktom ė zeimariou, ė špuntuorems, ė kėtėms sokamėms ėronkems. Reikiejė šrioutinīčiuoms rėkt vo rėkt noveizietė ė ėškaltė lėzdus, iveržtė ė prisoktė anas pri oužoulėni riema. Ė vėskou tou padarītė dėdlė truopnė, ka besėsokous pjūklos neviedloutom i šuonus, ka vėks būtom riktingã solėsts ė nikamė neskīpoutomės. Šalėp tuo dar reikiejė pritruopītė ė prijungtė ablerkas vuola ė vėskou kėtkou, ka ont stala galietom lėngvã jodietė roustã, līgės, kou tik išpjautas lėntas, ablioujėmė pačvartė, štėndėrė.

Kuožnos gerã noskėlės darbs – idieta šrioutinī-čė, truopnė priveržts šriūbs, tėisė istatīts zeimarė pjūklos, dailė nodruožtas medė stakliu briauanas – Sėmuonou teikė maluoni pasėtėnkėnėma. Ka darbs padarīts, ons, dã kėik paėjės i šuona, vėskou nesko-biedams karta, kėta apveiz, tumet tou vėita parbrauk so ronko ė pasaka: „Kãp mon jau būs ė gerã...“ Džiaugies Sėmuons, ka ėe pat tor kalvė, gal pats pasėdėrbintė ė šriūba, ė kampaini, ė traukė šuonams soveržtė. „Kėik rėktom išmestė pininga, je nemuokietiuo vėskuo pasėdėrbtė pats,“ – liuob paglvyuos ons.

Nebova praėjė ni trīs mienėsė, kap ons pradiejė rėmtė prīstata, vo vėdou jau sokuos zeimaris ė ablerka, zizė pjaunams rousts, iš anuo bėra baltã geltuonas žiuogspėras, skanė kvepiejė mėška medio. Jau išpjuovė ė noabliava a pėrmuosės lėntas, ė tėi, katrėi atvežė roustus, dīvuojies, ka ligo nieka vėituo pas Sėmuona atsėrada tuokėi rėkalingė dalikã.

– Ka tik pūsto, gers vies, vėks kėtkas ėr sotvarkuoms žmuogaus ronkuoms.

– Nesakīk nesakīk, sosiedielī. Je nuori, to muni pakark, ožmušk, bet tuokė dalikã aš nikãp nesogalvuotiuo, nepadėrbtiuo ė nepastatītiuo.

(Tėsėnīs kėtūs numeriūs)

PALANGOJE skamba ne tik mėguviškių dainos, bet bilda ir staklelės, ruošiamasi Jurginėms

Dar savaitė, kita, atskubės Velykos (jas šiemet švęsime balandžio 5–6 dienomis), o tada – dar žingsnelis, kitas ir jau žolelė kalasi, Jurginių šventė į Palangą visus kviečia. Čia jų pagrindinis tradicijų sergėtojas ir puoselėtojas – folkloro kolektyvas „Mėguva“ (vadovės Zita Baniulaitytė ir Diana Šeduikienė). Kokios nuotaikos pas juos dabar, kad ir nepavykus laiku per Užgavėnes iš kiemo išvaryti žiemos? Apie tai ir pasiteiravome ZITOS BANIULAITYTĖS. Taigi, kas svarbiausio „Mėguvos“ gyvenime įvyko šią žiemą, kokiuose renginiuose, koncertuose kolektyvas džiugino žiūrovus, kas iš jų labiausiai pačiai Zitai įsiminė?

– Šalta žiemužė Palangos kultūros centro folkloro ansamblio „Mėguva“ meškos miegu neįstengė užmigdyti. Mus šildė dainos ir šokio bendrystė. Kalėdas šventėme ketvirtąją Kalėdų dieną, visus kviesdami linksmi pasižokti tradiciniame savo kalėdiniame renginyje „Linksmiau be batų“. Į jį susirinko tiek įvairaus amžiaus šokėjų, kad jie vos tilpo Kurhauzo salėje. Grojo ne tik Dianos Šeduikienės

Spalvingi mėguviškių moterų tradiciniai kostiumai. Zitos Baniulaitytės nuotrauka

vadovaujama šaunioji mėguviškių kapela, bet ir iš Platielių atvykę muzikantai, visa Alminų šeima, dar ir nepavargstantis šokėjas bei muzikantas Augustas Černiauskas iš Vilniaus. Vyko du konkursai: gražiausių kojinyčių ir tradicinės polkos geriausių šokėjų. Komisijai buvo sunkiausia išrinkti gražiausias kojines, nes tokių spalvingų, nuostabių raštuotų, rankomis megztų retai gali išvysti. Dauguma jų buvo auksarankių močiučių ar tetučių Kalėdų proga padovanotos. Šį kartą šokėjai turėjo kur jomis pasipuikuoti.

Kalėdinio renginio „Linksmiau be batų“ metu vykusiame gražių kojinyčių konkurse demonstruotos spalvingos, raštuotos, viena už kitą įmantresnės kojinės. Aldo Kazlausko nuotraukos

Sausio mėnesį buvome nuvykę į kaimynų iš Girkalių – folkloro ansamblio „Žiogupis“ – jubiliejui skirtą šventę, o tada ėmėme ruošti Užgavėnėms.

Jau sausio mėnesį kaimynams latviams Rucavoje pristatėme Žemaitijos Užgavėnių tradicijas ir kaukes. Tokio nuoširdaus priėmimo, kokio ten sulaukėme, iš anksto nesitikėjome. Pasijutome taip, lyg būtume apsilankę pas mielus gimines – brolius ir seseris. Su rucaviškiais net bendrauti galėjome savo kalba, nes jie gerai supranta lietuviškai, ypač žemaitiškai. Supažindinome kaimynus ne tik su Užgavėnių papročiais, bet ir pamokėme juos savo krašto šokių, dainų ir kaip Užgavėnių kaukę galima greitai pasidaryti. O rucaviškiai mus mokė latvių kalbos, vaikų folkloro ansamblio „Kiocytis“ – Rucavos šokių, savo krašto įdomybes pasakojo nuostabioji Rucavos etnografinio ansamblio vadovė Stanislava Skudikė, seserys Tapinios (Tapinaitės), kilties iš Šventosios, renginio organizatorė kalbininkė Daiga Straupeniec. Buvome skaniausiai pavaišinti tradiciniais rucaviškių valgiais. Atsisveikindami susitarėme dažniau susitikti ir bendrus projektus kurti.

Užgavėnės šventėme tris dienas: sekmadienį šėliojome Šventosios aikštėje, pirmadienį ėjome į koncertą, o antradienį tradiciškai su ličynomis lankėme kaimynus – buvome nusiplakę net iki Platielių.

Vasario šešioliktosios proga pradžiuginome Dotnuvos žmones Lino Rimšos, Rytos Svilainio ir

2026 m. vasario šešioliktąją Palangos folkloro ansamblio „Mėguva“ Dotnuvoje (Kėdainių r.) atliko Lino Rimšos, Rytos Svilainio ir Alvydo Šlepiko oratoriją „Mončys“. Nuotrauka iš Palangos kultūros centro archyvo

Alvydo Šlepiko oratorija „Mončys“. Atlikome ją kartu su Palangos kameriniu choru, Palangos Grubiojo teatro vadovais Rita ir Virginijumi Miliniais, kompozitoriumi Rytu Svilainiu, perkusininku Edmundu Federavičiumi ir multinstrumentalistu Linu Žulkumi. Oratorijoje buvo panaudotos kaukės iš palangiškio Lino Žulkaus kolekcijos, sukurtos jo amžinatilsį tėvelio Alberto Žulkaus. Ši oratorija, prisimenant iš Mančių kaimo (Darbėnų sen., Kretingos r.) pasaulinio garso skulptorių „tropnujį“ že-

(Nukelta į 54 p.)

Palangos „Mėguvos“ ansambliečiai šiais metais su žemaičių Užgavėnių tradicijomis supažindino Rucavoje (Latvija) gyvenančius savo kaimynus. Žitos Baniulaitytės nuotrauka

Mėguviškių persirengėliai 2026 m. Užgavėnių šventėje. Žitos Baniulaitytės ir Eglės Mekuškienės nuotraukos

Kur tik kokia šventė (Palangoje ar mėguviškiams išvykus į svečius), ten jau ir muzikuoja „Mėguvos“ kapela (vadovė Diana Šeduikienė). Žitos Baniulaitytės nuotrauka

maitį Antaną Mončį (1921–1993), kuriam šiemet sueitų 105 metai, buvo atliekama jau šeštąjį kartą. Jo gimtadienio proga dar vieną kartą oratorija šių metų gegužės mėnesį skambės Darbėnų bažnyčioje.

– Nors šiemet per Užgavėnės visoje Žemaitijoje nekaip sekėsi išginti žiemą iš kiemo, pavasaris jau sklinasi kelią, sniego vis mažiau, sulauksime ir Jūsų kolektyvo puoselėjamos Jurginių šventės. Kuo ji šiemet

Palangoje žada būti išskirtinė, kokia jos programa?

– Jau ištis kvepia pavasariu, tad pas mus prasidėjo intensyvus ruošimasis gamtos ir Jurginių papročių festivaliui „Jurgi, paimk raktus“. Pristatyti šiemet šį renginį Lietuvos nacionalinis kultūros centras pasiūlė Vilniaus knygų mugėje. Apsilankius joje kiek nustebino, kad dar mažai žmonių apie jį yra girdėję. Bendravome su daugybe mugės lankytojų: dalinome jiems Jurginių raktelius, žolių sėkleles, vaistažolių arbatas, atvirlaiškius su QR kodu, kuriuose pateikiama informacija apie mūsų Jurginių festivalį. Ji jau yra įtraukta į respublikinį Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą. Gaila, kad paskutiniaisiais metais palangiškių parengti šios šventės organizavimo projektai nesulaukia reikiamo Lietuvos kultūros tarybos dėmesio ir finansavimo. Nelabai suprantame, kodėl taip yra. Na o mus džiugina daugybė naujų Palangos Jurginių draugų, per Vilniaus knygų mugę daugelio jų ištartas „Iki susitikimo Palangoje per Jūsų šventę“.

Šiemet jos metu norime išryškinti saktę apie Palangoje gyvenusį smaką. Į kuriamą misteriją įtraukėme Palangos vaikus, kurie dalyvaus piešinių konkurse. Atrinkta vaikų kūryba bus panaudota kuriant animacinius vaizdus, kuriuos bus galima išvysti sutemus Birutės parke balandžio 25-ąją.

Džiaugiamės, kad Jurginės pamažu tampa festivaliu, kuriame kiekvienas gali rasti veiklos pagal savo pomėgius ir poreikius. Šauniausi mūsų par-

tneriai yra tokios kurorto įstaigos ir organizacijos kaip botanikos parkas, Palangos parapija, žirgynai, muziejai, Stintų ordinas, biblioteka, Palangos turgus, darželiai ir bendrojo ugdymo ir sporto, meno mokyklos, skautai, šauliai, taip pat ir būrys mieste gyvenančių menininkų, žolinčių, kitų kūrybingų, sumanių palangiškių. Dabar Jurginės mūsų kurorte – jau nebe folkloro šventė, bet tikri pavasario sužaliavimo atlydai.

Šiomet šventės metu veiks dvi puikios parodos – Šventų Jurgių ir skiautinių meno. Jas rengia Palangos kurorto muziejaus. Trečioji paroda visą mėnesį lankytojų lauks Palangos miesto viešojoje bibliotekoje. Joje bus eksponuojama liaudies instrumentų meistro Egidijaus Virbašiaus kanklių kolekcija. Čia bus galimybė ne tik paliesti šį stebuklingą instrumentą, bet ir pramokti juo groti, nes vyks kankliavimo mokymai.

Labai džiaugiamės Palangos Stasio Vainiūno meno mokyklos kanklių mokytojos Jurgitos Petkutės-Marcinkienės kasmetiniu projektu – iš anksto Palangos darželiuose paskleisti žinią apie Jurgines ir vaikams suorganizuoti renginį, kurio metu gamtoje klausomasi žemės, paukščių ir pumpurų.

Jurginių programoje lieka ir visi kiti tradiciniai renginiai: atviri vartai žirgynuose, bėgimas „Aplenk žirgą“, Jurgio mugė, eitynės, šventėje dalyvaujančių kolektyvų koncertai ir pasidainavimai, pasimuzikavimai mieste ir Birutės parke, šv. Mišios už žemdirbius ant Birutės kalno, pavasarinės edukacijos, žaidimai, kiaušinių kepimas.

– *Kokie kiti svarbiausi „Mėguvos“ šių metų planai: į kokių dar renginių planuojate pakviesti savo gerbėjus, kurorto svečius, kokios numatytos koncertinės gastrolės?*

– Dabar ansamblis ruošia programą „Palangos Juzės keliais“, skirtą ne tik vyskupo Motiejaus Valančiaus metams, bet ir žymiausiai Palangos kraštotyrininkei, pedagogai Emilijai Jakševičiūtėi-Adiklienei (1906–1993) atminti. Premjera turėtų įvykti Palangos gimtadieniui skirtos savaitės metu Kurhauze. Kolektyvas šiemet prisimins ir kitą su Palanga susijusį garsų žmogų – etnografą, fiziką, muziejų kūrėją, profesorių Igną Končių (1886–1975). Planuojame aplankyti jo gimtinę Purvaičius Plungės rajone ir ten vyksiančio renginio metu papasakoti apie šio iškilaus žemaičio svarbiausius gyvenimo faktus, mums, mėguviškiams, labiausiai įstrigusius

Palangiškiai mieste kasmet rengiamą tradicinę Jurginių šventę-festivalį šiemet reklamavo ir Vilniaus knygų mugėje. Nuotrauka iš Palangos kultūros centro archyvo

atmintin susipažįstant su jo rašytiniu palikimu.

Na o mūsų turima populiarioji gintariautojų programa bus parodyta Klaipėdoje vykstančiame tarptautiniame kultūros paveldo festivalyje „Lauksnos“.

Mėguviškių šiemet dar laukia ir pasisvečiavimai pas draugus Klaipėdoje, Šiauliuose, Valakėliuose, Tirkšliuose, na ir, žinoma, koncertai, susitikimai su tradicinės muzikos mylėtojais Palangos tradicinių renginių metu: mus į švenčių sūkurį įtrauks Joninės, Mindauginės, Baltų vienybės diena, bus pasidainavimų, pasišokimų Kurhauze ir miesto erdvėse. Atskirą programą ruošia ansamblio muzikantai. Jie ją pristatys festivaliuose „Trinitatis“, „Eržvilko bandonija“, „Ant rubežiaus“.

Naujai atgimsta „Mėguvos“ įkurta Palangos krašto etnoklubo Palangos rankdarbių meistarnė. Palangos kultūros centras jos narius pakvietė dalyvauti projekte „Kūrybiška bendrystė Palangoje“ ir patikėjo etnoklubui suorganizuoti Palangos bendruomenei skirtą tradicinės tekstilės mokymų ciklą. Projektas finansuojamas iš 2021–2027 m. Europos Sąjungos fondų investicijų programos lėšų. Dabar jau turime galimybę erdvesnėje patalpoje pastatyti keletą audimo staklių ir organizuoti mokymus audėjams, siuvėjams bei kitiems rankdarbių mylėtojams, supažindinti tuo besidominčius gyventojus su tradicinės tekstilės amatais, tautinių kostiumų ir aksesuarų gamybos specifika, turiningai praleisti laiką užsiėmimuose.

Dėkoju už atsakymus ir linkiu didžiulės sėkmės!
Parengė Danutė Mukienė

RIETAVE paminėtos vyskupo Motiejaus VALANČIAUS gimimo 225-osios metinės

Vytas RUTKAUSKAS

Kovo 1-ąją Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje buvo gražiai paminėtas vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus 225-asis gimtadienis. Iškilusis žemaičių ir lietuvių Ganytojas gimė 1801 m. vasario 28 d. dabartinio Kretingos rajono Nasrėnų kaime, buvo pakrikštytas netoli gimtinės esančioje Kalnalio bažnyčioje. Gyventa beviltiškos carinės priespaudos ir tamsybių laikais. Kiek daug šiam žemaičiui reikėjo išminties, nepalaužiamo tikėjimo ir vilties per ano meto tamsybių akivarus klojant kelius tautos egzistenciniam išlikimui ir prisikėlimui. Tai vyko tuo metu, kai net Lietuvos vardas buvo ištrintas – ji buvo vadinama „Severo zapadnyj kraj“.

Žvelgiant iš laiko perspektyvos matome, kokie glaudūs ryšiai einant savo ganytojiškas pareigas Motiejų Valančių siejo su Rietavą valdžiusiu šviesiuoju kunigaikščiu Irenėjumi Oginskiu. Neatsitiktinai 1853 m. birželio 8 d. Jo Ekscelencija vys-

Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) portretinio paveikslas (dail. Juozas Vosylius) ekspozicija Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje. Nuotrauka Vyto Rutkausko

kupas, atvykęs iš Varnių į Rietavą, užbaigė 1848m. vasario 29 d. šventu vandeniu pakrikštyto šio kunigaikščio sūnaus – būsimą kultūros, mokslo ir technikos naujovių proveržio Rietave mecenato kunigaikščio Bogdano Oginskio (1848–1909) krikš-

Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios interjeras. Nuotrauka Vyto Rutkausko

Kunigaikščio Irenėjaus Oginskio (1808–1863) skulptūrinės epitafijos Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje fragmentas (skulptorius Pierree-Armand Cattier) ir šios bažnyčios fasado bei kupolo fragmentas. Vyto Rutkausko nuotraukos

tą, patepdamas jį šventaisiais aliejais. Neatsitiktinai ir vaizduotės ribas pranokstančių iškilmių išvakarėse buvo pašventintas dabartinis Rietavo bažnyčios kartinis akmuo – prasidėjo vienos iš gražiausių vi-soje Žemaitijoje šventovių statyba. O kiek pastangų buvo įdėta siekiant iš carinės valdžios gauti leidimą Varniuose arba Rietave įsteigti spaustuvę, pradėti lietuviškų laikraščių leidybą. Kiek daug vyskupo nu-veikta organizuojant kryptingą blaivybės sąjūdžio veiklą, kuri tikrąja to žodžio prasme išgelbėjo Lie-tuvą nuo carinės valdžios proteguoto girtuoklystės tvano, moralinio ir dvasinio tautos išsigimimo.

Tikimės, kad Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje J. E. Motiejaus Valančiaus portretinio paveikslo (dail. Juozas Vosylius) pagrindu Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus suformuota kukli ekspozicija (veiks iki šių metų Šv. Velykų) rie-taviškiams ir jų svečiams primins ne tik šios iškili-os asmenybės 225-ąją gimtadienį, bet ir paskatins ati-džiau pažvelgti į Telšių vyskupystės įsteigimo 100-ųjų metinių sukaktį, kuri įvairiais renginiais Žemai-tijoje bus minima šiais 2026-aisiais metais.

Kairėje – Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios centrinis altorius. Fotografas Bonifacas Vengalis

Gimtinei padovanojo savo sukurtą modernų šventės simbolį

RIETAVE per Užgavėnės sudeginta
moderni Morė, sukurta bendradarbiaujant
dviem iš miesto kilusiems kūrėjams

Kristina SUVOROVA

2026 m. Užgavėnių šventėje Rietavo centrinėje aikštėje sudeginta šiuolaikiškai, moderniai interpretuota Morė, kurios autoriai – du iš Rietavo kilę kūrėjai: Berlyne gyvenanti menininkė Kristina Supernova ir dizaino bei erdvių objektų kūrimo srityje dirbantis Dominykas Radvilas. Šis projektas juos įtraukė ne tik į kūrybinį bendradarbiavimą, bet ir tapo jų simboliniu sugrįžimu į gimtąjį miestą.

Morės koncepcija gimė virtualiai plėtojant kūrybinį dialogą tarp Berlyno ir Rietavo. Vizualinė objekto idėja ir eskizas – Kristinos. Ji apibrėžė projekto simbolinę bei estetinę kryptį, o Dominykas, pasitelkęs savo meninę intuiciją, turimą patirtį konstrukcijų bei dizaino kūrimo srityse, padarė pačią Morę. Taigi, kūrinys gimė bendradarbiaujant nuotoliniu būdu – keičiantis idėjomis ir ieškant objekto konstrukcijų sprendimų bei formų.

Užgavėnės – viena archajiškiausių lietuviškų

švenčių, kurios kulminacija – žiemą simbolizuojančios Morės sudeginimas. Tradiciškai ji neretai vaizduojama kaip „sena boba“, tačiau šio projekto au-

toriai sąmoningai atsisakė šio pasenusio archetipinio įvaizdžio. Jų sukurta Morė tapo universaliu žiemos simboliu – tamsos, sustingusios energijos ir ciklo pabaigos įkūnijimu. Kūrinio tikslas buvo nukreipti dėmesį nuo stereotipinės figūros prie pačios transformacijos esmės. Objekte išsiskyrė daugialypė veido struktūra su dvigubų akių motyvu – ženklu, dažnai pasikartojančiu Kristinos kūryboje. Šiame kontekste akys gali būti interpretuojamos kaip sustiprintas žiemos žvilgsnis – budrus, stebintis, tarsi paskutinis tamsos sąmoningumo momentas prieš jos išnykimą liepsnose.

Morė buvo pastatyta ant Dominyko suprojektuotos saulės rato konstrukcijos. Idėją tokiam sprendimui padiktavo legenda apie žiemos „užgrobta“ saulę – sustabdytą šviesos ciklą. Degimo ritualas simboliškai išlaisvina šį ratą, sugrąžindamas į šviesą ir pradėdamas naują sezoną.

Morė išlaikė tradicinei šventės dramaturgijai būdingą „bauginantį“ charakterį, nors autoriai, kurdami ją, siekė, kad objektas būtų estetiškai paveikus ir malonus akiai, kad ben-

druomenė galėtų juo pasigrožėti prieš ritualinį sudeginimą.

Kūrinyje tapo savotiška dovana miestui – dviejų iš Rietavo kilusių kūrėjų dialogu su vieta, kurioje prasidėjo jų kūrybinis kelias. Tokie projektai primena, kad gyvos tradicijos gyvena ne tik didmiesčių kultūros centruose, bet ir regionuose. Mažesnių miestų bendruomenės tampa erdvėmis, kuriose kultūrinis identitetas gali būti stiprinamas per šiuolaikinį kūrybinį dialogą su paveldu.

Kristina Suvorova – Berlyne gyvenanti ir kurianti menininkė, kurios tapybos darbai eksponuojami šio miesto galerijose ir kitose šalyse rengiamose parodose. Lietuvoje ji taip pat jau yra surengusi savo kūrinių parodą, tačiau dažniausiai jos darbus gali pamatyti pristatomus kartu su kitų menininkų kūrinių užsienyje. Kurdama ji tyrinėja archetipus, simbolius bei psichologines būsenas ir tai bando atskleisti savo darbuose.

Dominykas Radvilas – kūrėjas, dirbantis formos, konstrukcijos ir erdvės sankirtų srityje. Jis yra baigęs interjero ir produkto dizaino studijas Vilniaus dailės akademijoje, plėtoja savitą meninę praktiką objektų bei erdvinių sprendimų srityje.

Dominyko Radvilo nuotraukose – jo kartu su Kristina Supernova sukurta Užgavėnių Morė ir 2026 m. Užgavėnių šventės akimirkos Rietave

Kaip per UŽGAVĖNES pramogaudavo, ką valgydavo žemaičių senoliai?

Parengė Gintautas ČIŽIŪNAS

Nuotraukos Bonifaco VENGALIO

Iš senovės mus pasiekusi Užgavėnių šventė šiomet, kad ir spaudžiant šalčiams, išjudino ne vieną. Tą dieną tiek kaime, tiek mieste kvepėjo blynais, o kur dar persirengėliai, jų šėlionės, kaimynų ir pažįstamų lankymas. Šiais laikais visas tas linksmybes dažniausiai organizuoja kultūros įstaigų darbuotojai, nors daug kur žmonės į persirengėlių grupes susiburia, gyventojus lanko vis dar ir savo pačių iniciatyva. Na o kaip ta diena praeidavo Žemaitijoje seniau?

Nemažai informacijos apie tai, kaip Užgavėnės švęsavo mūsų senoliai žemaičiai, kokius valgius tą dieną jie valgydavo, yra palikę Mačiūkuose (Plungės r.) gimęs, daugiausiai Kretingos, Plungės, Šilalės, Telšių rajonuose senųjų gyventojų prisiminimus, pasakojimus užrašinęs muziejininkas, kraštotyrininkas Juozas Mickevičius (1900–1984). Šioje publikacijoje – žiupsnelis faktų iš jo paliktų rankraščių, saugomų Lietuvos muziejuose ir archyvuose.

PRAMOGOS

Nuo seno daug kur per Užgavėnės būdavo nedarbo diena. Moterys užsiimdavo tik namų ruošos darbais. Vyrai pašerdavo gyvulius, šį tą dar nuveikdavo ir troboje. Po pietų šeimyna būdavo laisva, apsirėngdavo išėiginiais rūbais, pasitikdavo karnavalą, įsijungdavo į jį, eidavo į svečius pas draugus, supdavosi sūpynėse, o vakare susirinkdavo į vakarušką (Viešvėnai, Telšių r.). Čia pirmadienio arba antradienio pavakaryje tos moterys, kurios mokėdavo

gražiai dainuoti, persirengdavo ir eidavo elgetomis. Karnavalas būdavo paprastas, kaip ir Klausgalvių Medsėdžiuose. Apranga – išvirkšti kailiniai, ant veido – medinės kaukės, ant nugarų – didelės kupros. Seniau kojas vyniodavo autais, avėdavo naginėmis, o vėliau – auliniais batais.

Parsirengėliai, eidami per kaimą, rankose turėdavo virvinius botagus ant ilgų kotų (votegus). Morės nebūdavo, kiaušinių nerinkdavo.

Karnavalas ne tik bežemius ir mažžemius lankydavo, bet ir ūkininkus. Į trobą įeidavo su muzika, grojant armonikais, tada visi pašokdavo, pastripiniudavo, pajuokaudavo, bet neblevyzgodavo. Persirengėlis, vaidinęs smulkų pirklių žydėlį, lygdavo sau veršėnėles, bergždinėles.

Persirengėliai žydų tautos, atskirų krautuvinių žydų nepajuokdavo, nuo žmonių nieko nevogdavo, tik kartais, kai šeimininkai nematydavo, kokį puodelį išnešdavo į lauką

ir ant stulpo pamaudavo. Pasitaikydavo, kad kas nors iš sodyboje esančių persirengėlių, šeimininkams nematant, ant stogo užkeldavo vidutinio dydžio roges, tačiau tai pasitaikydavo labai retai. Šaunieji šeimininkai apsilankiusius persirengėlius pavaišindavo, duodavo jiems po puslitrį degtinės, bet dažniausiai – pinigų (1 ar pusę carinio rublio, 1–3 litus). Skaudalio dvarelis šeimininkas Vaitkevičius persirengėlius visada gerai pavaišindavo.

Vengrų kartais būdavo po 8, eidavo ir gizeliai. Jie prie karnavalo neprisidėdavo – sodybas lankydavo atskirai. Juos galėdavai atskirti iš kepurų, nes jos būdavo su kozeriais. Rankose – lazdos, kurių kriukių vietoje matydavosi kirvukai. Kuprinėse nešdavosi vaitų dėžutes, kuriose būdavo vaistažolės, stikspirito, obelių skiepijimo mosties (tepalo). Karnavalo dalyviai elgdavosi kultūringai, neblevyzgodavo, neužkliūdavo vengrų, pakeleivių ir kaimo žmonių.

(Nukelta į 62 p.)

ŽEMAIČIŲ ALUS IR JO DARYMAS

Užgavėnių dienos alų pradėdavo gaminti iki švenčių likus savaitei laiko. Alui salyklą kepdavo, tau yra darydavo iš padegintų miežinių miltų ir apynių spurganų. Po Pirmojo pasaulinio karo daugelis alui salyklą pradėjo daryti iš cukrinių runkelių ir apynių. Naminis alus būdavo skanus, „su puta“ (putojantis), sotus, bet nestiprus. Mėsos privalgius, tokio gerk, kiek tik nori, kiek telpa – neapsvaigsi. Vidutinio didumo šeima iš karto padarydavo po kelias 70 litrų talpos statinaites (verpeles). Mėsiškų valgių sočiai privalgius, norėdavosi gerti. Alus tam labiausiai tikdavo. Namiškiai alaus per Užgavėnes gerdavo, kiek tik norėdavo, alumi per šventes ir svečius vaišindavo, o likusį po švenčių sugerdavo.

VALGIAI

Užgavėnių valgiai labai didele įvairove neišsiskirdavo, bet būdavo riebus, sotūs. Svečius vaišindavo pagerintu maistu.

Užgavėnių išvakarėse šeimininkė iš klėties, kur būdavo laikoma mėsa, į virtuvę parnešdavo kiau-

lienos mėsos. Ją nuplaudavo, sukapodavo dideliais gabalais, sukradavo į katilą, užkaisdavo ir minkštai išvirdavo. Tada mėsą sudėdavo į didelį dubenį, o sriubą supildavo į indą (tą sultinį panaudodavo Užgavėnėms virdami šiupinį, kopūstų sriubą). Vakare šiupiniui nukaišdavo (nuskusdavo) bulvių, atskiruose induose į šiltą vandenį pamerkdavo žirnius, pupas, o kruopas supildavo į mėsos sultinį (Plateliai).

PUSRYČIAI

Daug kur šeimininkės Užgavėnių rytą pusryčiams virdavo šiupinį arba ant stalo patiekdavo kugelį, papildomai padėdavo duonos ir mėsos.

Šiupinį moterys pradėdavo virti anksti ryte, nes tą patiekalą reikia gaminti ilgai. Paimdavo išvirtos mėsos rasalo (sultinio), kuris būdavo labai riebus – storokas riebalų sluoksnis tyvuliudavo paviršiuje, jį supildavo į katilą, tada įdėdavo išmirkytų žirnių, skustų bulvių. Jiems išvirus, viską sugrūdavo, pridėdavo ruginių ar kvietinių miltų, gerai išplakdavo – kol pasidarydavo košė ir nebesijausdavo miltų skonio. Šiupinį maišydavo menturiu (grūstuve).

Išvirus šiupinį, jį sudėdavo į dubenis. Į vieną pilną šiupinio dubenį įstatydavo kiaulės uodegą ir kojelę – taip tradiciškai papuošdavo Užgavėnių stalą (Šilalė, Pamedžiai). Susėdus valgyti šiupinio, šeiminkė atskirai piemeniui padėdavo kiaulės uodegą, kad jam per visus metus sektųsi kiaulės ganyti (Šilalė, Laukuva). Kiaulės kojelę skirdavo bernams ir mergėms, kad jie greitai būtų (Šilalė). Nei piemenys, nei bernai, nei mergės nebūdavo raginami valgyti kiaulės uodegos ir kojelės.

Šiupinį valgydavo su mėsa, jį mirkydavo į spirgučius ir padažą (mirkalą), užsigerdavo grietine paskanintu rūgysiu pienu.

Šiupinys būdavo laikomas ypatingu Užgavėnių valgiu. Geresne, sumanesne šeiminkė seniau kaimė būdavo laikoma ta, kuri gardesnį šiupinį išvirdavo. Moterys, virdamos šiupinį, Šilalės rajono Pamedžių vienkiemyje taip dainuodavo:

*Kurk ugnį, kurk ugnį,
Dėl pupų, dėk žirnių,
Dėl bulvių, dėk mėsos,
Dėl kruopų, dėk lašinių,
Dėk miltų, pilk pieno,
Virė šiupinėlj.*

ŠIUPINIO MARČIA vadindavo tą jauną moterį, kuri „šliubą“ imdavo paskutinį sekmadienį prieš Užgavėnes (Plateliai).

Jei mergina Užgavėnių rytą, valgydama šiupinį, rasdavo vištos pasturgalį, tikėdavo, kad ji tais metais išteks (Laukuva).

XX a. pradžioje Užgavėnių dieną šiupinys vis rečiau bebūdavo valgomas. Jį pakeitė bulvinė ar pusmarškonė košė, valgoma su spirgučiais ir padažu, grietine paskanintu rūgysiu pakildytu pienu. Prie košės prisikąsdavo duonos ir užsigerdavo alaus (Darbėnai, Alsėdžiai, Plateliai).

PIETŪS

Tradiciinis žemaičių mėgstamas patiekalas per pietus būdavo raugintų kopūstų sriuba su mėsa (kiauliena, aviena), virta dešra. Prie jos ant stalo padėdavo garuojančias virtas bulves su mundurais (nuskustos išvirtos karštos bulvės). Per pietus valgydavo ir mėsa įdarytus miltinius arba bulvinius kleckiukus, duoną, užsigerdavo alumi, grietine praskiestu (paskanintu) raugintu pienu. Tie, kas nebeturėdavo raugintų kopūstų, virdavo šutynę

Užgavėnių blynai. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JJTOD>

(kiunkį) su sriuba. Virdamos kiunkį šeiminkės į mėsos sultinį (žem. – sriubą) sudėdavo nuskustas bulves, įpildavo nerūgusio pieno, pridėdavo prieskonių: druskos, pipirų, svogūnų. Šutynę valgydavo su mėsa, spirgais, greistine paskanintu rūgysiu pienu, duona (Laukuva, Šilalė).

PAVAKARIAI

Pagrindinis pavakarių patiekalas – mieliniai pikliuotų miltų blynai („pampučkos“), riebiai iškep-
(Nukelta į 64 p.)

ti su lydytu „smalčiumi“ taukais. Jų kirsdavo tiek, kiek kas norėdavo (iki soties), pagardindavo smulkiu cukrumi, grietine, uogiene (uogų konfitūru), obuoliene. Blynais vaišindavo ir į svečius atėjusius kaimynus bei kitus pažįstamus. Užgavėnių blynų paskanauti pas ūkininkus dažnai užsukdavo ir netoliese gyvenantys viengungiai, bežemiai.

Per Užgavėnės blynus kepavo kiekviena žemaičių šeima. Net ir pati neturtingiausia stengdavosi pasigaminti vieną kitą gardesnę patiekalą, kad Užgavėnės valgiu išsiskirtų iš kitų dienų. Seniau sakydavo: „Užgavėnės be blynų – ne Užgavėnės“.

Blynus kepavo mielinus, iš pikliuotų miltų. Kas neturėdavo naminių arba pirktinių mielių, į blynus dėdavo sodos ir kiaušinių. Neturtingieji, tie, kas neturėdavo pikliuotų miltų, per Užgavėnės dažniausiai kepavo tarkuotų bulvių blynus. Juos kepavo riebiai, ant lydytų kiaušės taukų – smalčiaus.

Užsigerdavo arbata arba alumi.

Svečius nuo seno žemaičiai per Užgavėnės vaišindavo ne tik tradiciniais tos dienos valgiais, bet ir vynu. Tiems, kas kartu su kitais šeimos nariais lai-

ku prie švenčių stalo negalėdavo atsisėsti (dėl įvairių priežasčių vėluodavo), tiems blynų, kaip ir kitų valgių padėdavo atskirai, šiltoje vietoje, kad maistas neatšaltų. Per pavakarius valgydavo ir duoną bei išvirtą mėsą. Užsigerdavo arbata.

VAKARIENĖ

Vakarienei dažnai virėdavo pienišką sriubą (konkolynę, zacirką, makaronynę, kruopynę). Kai jau būdavo galimybė nusipirkti ryžių, virėdavo ir ryžių sriubą. Dažnai vakarienės metu valgydavo ir miltninius blynus, mėsą, duoną. Vakarienei daug kas virėdavo koldūnus – kleckiukus, įdarytus malta ar smulkinta mėsa, varške su prieskoniais, cepelinus su mėsa arba su varške viduje. Valgius užgerdavo alumi, arbata, šviežiu pienu. Duodavo ir grietine paskaninto rauginto kildyto pieno.

Na o persirengėliai vakarais susirinkdavo sutartoje vietoje būrin ir, sudėję ant stalo tai, ką prisiežbravojo lankydami sodybas, iškeldavo vaišes, iki vėlumos šokdavo ir dainuodavo.

Publikacijoje paskelbtose Bonifacio Vengalio nuotraukose – Užgavėnių kaukės Užgavėnių muziejaus ekspozicijoje Plateliuose (Plungės r.), Užgavėnių šventės dalyviai ir muziejaus lankytojai Užgavėnių dieną muziejuje 2025 m.

Naujausioje knygoje fotografas ir dailininkas Rimantas Dichavičius apibendrina savo kūrybinį kelią

Bonifacas VENGALIS

2026 m. vasario 20 d. tradiciniame, kiekvieno mėnesio trečiąjį antradienį Vilniaus mokytojų namuose (naujausias pavadinimas – Vilniaus kultūros centras) vykstančiame Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje svečiavosi Vilniuje gyvenantis ir kuriantis Lietuvos dailininkas, fotomenininkas, knygų leidėjas Rimantas Dichavičius. Čia jis pristatė savo naujausią monografiją-fotoalbumą „RIMANTAS DICHAVIČIUS. Atsigręžus į nueitą kūrybos kelią. LAIKO ŠUKĖS IR AIDAI“ (Vilnius, 2025 m.). Šiame 464 puslapių apimties leidinyje atspindimas ilgas menininko kūrybinis kelias, paskelbtos net 853 iliustracijos. Renginyje dalyvavo ir R. Dichavičiaus žmona – ištikima jo pagalbininkė Aušra Dichavičienė.

R. Dichavičius gimė 1937 m. kovo 1 d. Žemaitijoje – Kelmės rajono Grimzelių kaime. Būdamas aštuonerių metų amžiaus jis kartu su tėvais buvo ištremtas į Sibirą. Tremtyje tėvams mirus, jį iš vaikų prieglaudos į Lietuvą parsivežė teta. Tapybos mokėsi Stepo Žuko taikomosios dailės technikumė Kaune, kuris tada veikė ant Pelėdų kalno. Šiame technikumė tada penkiolikmetis vaikiną gavo pirmuosius tvirtus piešimo ir tapybos pagrindus. Vėliau studijavo Valstybinio Vilniaus dailės instituto (dabar Vilniaus dailės akademija) Grafikos fakultete. Naujausiame R. Dichavičiaus albume pristatomas čia sėkmės sulaukęs jo diplominis darbas – medžio raižinys „1863-iejį“.

Baigęs studijas menininkas nuo 1963-ųjų penkerius metus dirbo „Moksleivio“ žurnalo redakcijoje, vėliau 10 metų ėjo meninio redaktoriaus pareigas „Minties“ leidykloje, kūrė knygų iliustracijas, plakatus, ekslibrisus, knygų viršelius, išbandė savo jėgas meninės fotografijos srityje, bendradarbiavo su įvairiomis leidyklomis bei redakcijomis. Įgijęs

Rimantas Dichavičius. Asmeninio albumo nuotrauka

leidybos patirties jis pradėjo savo jėgomis leisti daili skirtas knygas ir albumus, maketuoti ir iliustruoti juos, kurti knygų viršelius.

R. Dichavičius, kaip ir kiti lietuvių vyresniosios kartos menininkai, savo kūrybinį kelią pradėjo tuo laikotarpiu, kai GLAVLIT'as (anuometinės valdžios cenzūra) kontroliavo ir sekė visų jų veiklą. Nepaisant to, R. Dichavičiui pavyko XX a. 7-ajame dešimtmetyje sukurti tokius visuotinio pripažinimo sulaukusius vaizdinių ciklus kaip „Lietuvos etnografija“ (1960 m.), „Formų pasaulyje“ (1965 m.), išleisti du autorinius albumus – „Žiedai tarp žiedų“ (1987 m.) ir „Vizijos“ (2006 m.). 2004 m. savo lėšomis jis išleido Baltijos šalių dailininkų kūrybos almanachą „Baltic Art“. 2012, 2013, 2016 m. skaitytojai sulaukė R. Dichavičiaus spaudai parengtų trijų tomų knygų „Laisvės paženklininti. Dailininkai atkurta Lietuvos valstybei“. Jis yra parengęs spaudai ir išleidęs dar ir Antano Kmieliaus-

(Nukelta į 66 p.)

Knygos „Rimantas Dichavičius. Atsigręžus į nueitą kūrybos kelią. Laiko šukės ir aidai“ (Vilnius, 2025 m.) viršelis

Renginio svečiai – Rimantas Dichavičius ir jo žmona Aušra Dichavičienė. Bonifaco Vngalio nuotraukos

ko, Algimanto Švažo, Šarūno Saukos, Giedriaus Kazimierėno, Indrės Grušaitės ir kelių kitų menininkų gausiai iliustruotas monografijas, iš viso yra iliustravęs daugiau kaip 300 knygų, sukūręs nemažai estampų ir plakatų, iki šiol bendradarbiauja su įvairiomis leidyklomis ir redakcijomis, rengia spaudai ir leidžia knygas.

R. Dichavičiaus kūryba yra aukštai įvertinta ir vertinama iki šiol. 1987 m. jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio meno veikėjo garbės vardas, 1994 metais – Tarptautinės meninės fotografijos federacijos (FIAP) garbės vardas. 1997 m. R. Dichavičius tapo Lietuvos fotomenininkų sąjungos garbės nariu, 1998 m. – Minsko dailės akademijos garbės nariu. 2000 m. jam įteikta Lauryno Ivinskio premija, 2003 m. – Lietuvos Respublikos Vyriausybės meno premija, 2003 m. suteiktas Osetijos-Alanijos nusipelnusio meno veikėjo vardas, 2004 m. įteiktas Estijos Baltosios žvaigždės ordino Karininko kryžius, 2007 m. – LDK Gedimino ordino Karininko kryžius, 2016 m. – ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžius, 2016 m. – Juozo Keliuočio premija, 2018 m. – visuomeninis Santarvės ordinas, 2022 m. – ordinas „Vyčio žvaigždė“. Na o 2025 m. menininkui suteiktas Kelmės rajono garbės piliečio vardas. Tarp svarbiausių apdovanojimų jis saugo ir daugiau negu 20 aukso, sidabro, bronzos medalių, gautų tarptautinėse dailės ir foto parodose.

***

Renginio metu pradėjęs kalbėti apie savo kūrybinį kelią dailininkas pažymėjo, kad svarbiausias

jo gyvenimo darbas – jau minėti 3 tomiai knygų „Laisvės paženklinti. Dailininkai atkurta Lietuvos valstybei“. Tai, pasak jo, – paminklas dailininkams, kurie vienaip ar kitaip prisidėjo kuriant nepriklausomos Lietuvos valstybės įvaizdį, kitaip tariant, tiems, kurie „aprengė“ Lietuvą. Leidžiant šias knygas vienas svarbiausių autoriaus tikslų buvo parodyti, kad menas turi jėgą, dažnai netgi didesnę, nei oficialūs pranešimai ir statistika.

Jis paminėjo, kad pagal pirminį sumanymą turėjo būti dar du šio leidinio tomiai, bet baigėsi pinigai, kuriuos jis turėjo galimybę jiems skirti. Ieškant papildomų lėšų buvo aplankyta ne viena valdžios įstaiga, deja, visur, kur tik teko kreiptis, autorius atsitrenkdavo į valdžios atstovų abejingumo sieną.

Ko nepasakė R. Dichavičius tą vakarą susirinkusiems Vilniaus žemaičiams? Ogi, tai kad visi tie trys albumai buvo išleisti jo paties jėgomis ir už lėšas, kurias jis gavo pardavęs į Sibirą ištremtų savo tėvų žemę.

Kalbėdamas apie savo kūrybinę veiklą sovietmečiu svečias paminėjo, kad dirbdamas valdžios įstaigose jis nuolat patirdavo įvairių kūrybinės laisvės suvaržymų, dėl to dažnai pakliūdavo į keistas, netgi anekdotines istorijas. Kartą, dirbdamas „Minties“ leidykloje, jis gavo užduotį iliustruoti LKP sekretoriaus Antano Sniečkaus knygą „Tarybų Lietuva klestėjimo keliu“. R. Dichavičius tai knygai buvo parinkęs apie 150, jo manymu, pačių geriausių nuotraukų apie Lietuvos pramonę, statybas, sportą, turizmą, kultūrinę veiklą. Gavęs knygos maketą, A. Sniečkus pasikvietė Rimantą į savo kabinetą ir ėmė klausinėti tada dar visai jauno dailininko, ko-

čia čia nuotraukose įamžinta statyba, koks fabrikas, kokie žmonės. Didžiausias netikėtumas buvo tai, kad iš visų surinktų nuotraukų A. Sniečkus liepė pašalinti apie 15, kurios Rimantui atrodė pačios tinkamiausios. Pamatęs neseniai pradėtos statyti magistralės Vilnius–Kaunas nuotrauką, A. Sniečkus pareiškė: „Draugas dailininke, šitą išimk, žinok, to kelio mums visi pavydi. Nereikia raudonu skuduru mosikuoti buliui prieš nosį“. Panašiai užkliuvo ir statomas Žirmūnų mikrorajonas, kurio architektams neseniai buvo paskirta visasajunginė premija. A. Sniečkus, pamatęs tą nuotrauką, pasakė: „Šitą nuotrauką irgi išimk. Ne mes vieni tos premijos laukėm. Sakys: „tie „litovcai“ vėl mus aplenkė“. Bet viršūnė buvo pasiekta tada, kai LKP sekretorius, atvertęs turizmo skyrelį, pamatė Nidoje pastatytą kotedžą su šalia besipuikuojančiais trimis „Žiguliukais“. Vadas itin susinervino: „Dailininke, tu žinai, ką apie mus šneka – Litva oburžuazilas (suburžuazėjo). Išimk šitą, o tai vėl mums lieps į Sibirą važiuoti“ (pasirodo, tuo metu privačių lengvųjų mašinų Sovietų sąjungoje buvo vienetai – vienam tūkstančiui gyventojų vidutiniškai tekdavo 5, o lietuviai tuo metu jų turėjo net po 8).

Kita neeilinė istorija nutiko Rimantui dirbant meniniu redaktoriumi „Minties“ leidykloje, kuri dar vadinosi Politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Šios įstaigos vadovybė buvo patyrusi nemalonumų, kai jai prireikė skubiai išleisti dvi Leonido Brežnevo knygas – „Mažoji žemė“ ir „Plėšiniai“. Nepraėjus ir pusmečiui nuo antrosios knygos išleidimo pasklido gandai, kad centrinėje kompartijos būstinėje Maskvoje yra renkama trečioji Leonido Brežnevo knyga. Leidyklos direktorius tada išsikvietė Rimantą ir pasakė: „Vaikine, eik namo ir galvok apie knygos viršelį“. Paklaustas, apie ką reikėtų galvoti, direktorius piktai atrėžė: „Kai tik sužinosim, mes tau paskambinsim“. Tuo pat metu atsakingoji redaktorė buvo įsodinta į lėktuvą ir išsiųsta į Maskvą parvežti tos knygos rankraščio kopiją. Vėlai vakare grįžusi į Vilnių ji pati paskambino Rimantui iš aerouosto ir pasakė, kad knygos pavadinimas – „Vozroždienijė“ ir kad joje rašoma apie plieno liejimo gamyklos Kijeve atstatymą. Sunku dabar patikėti, bet kolektyvinėmis pastangomis per vieną naktį ta knyga buvo išversta į lietuvių kalbą, o ryte jau suredaguotą ir apipavidalintą jos make-tą Rimantas kartu su redaktore išvežė spausdinti į Kauną. Jiems atvykus, spaustuvėje buvo sustabdyti

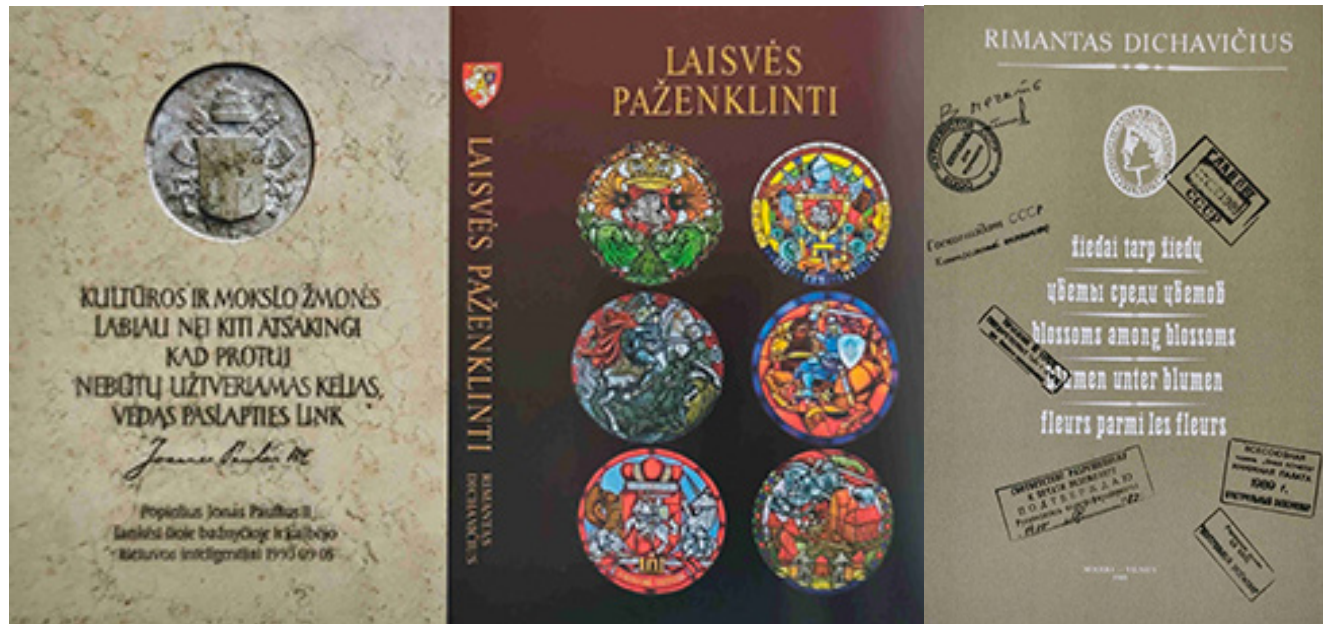

Iš kairės antras – Rimantas Dichavičius, aštuntas – jo tėvas Vladislavas Dichavičius Sibiro tremtyje. Tukačiovas, 1949 m. Asmeninio albumo nuotrauka

visi ankstesni užsakymai ir iki vėlaus vakaro buvo surinktas visas knygos tekstas, per naktį ne tik atspausdintas, bet ir įrištas pageidaujamas knygos tiražas. Išaušus rytui neišsimiegoję, bet laimingi atvykėliai su dažais kvepiančiomis knygomis jau lėkė į Vilnių, kur tuometinio SSKP generalinio sekretoriaus knygos aptarimui buvo sukvieistas visas Lietuvos kompartijos aktyvas.

Kalbėdamas apie albumą „Žiedai tarp žiedų“ Rimantas prisipažino puikiai žinojęs, kad tokia tema, kokia jame plėtojama, tuometinėje Sovietų sąjungoje yra uždrausta. Pats netikėdamas, kad tokia knyga galėtų kada nors būti išleista, jis vis dėlto vieną po kitos kūrė menines nuotraukas ir jas krovė į stalčių daugiau dėl savęs ir dėl savo artimiausių žmonių. Bet apie tą jo „žiedų“ kolekciją kažin koku būdu sužinojo buvęs vilnietis Henrikas Visockas, padaręs karjerą Maskvoje ir ten tapęs eksperimentinės spaustuvės direktoriumi. Ta jo spaustuvė turėjo pačią naujausią japonišką aparatūrą, skirtą ypač kokybiškoms spalvotoms kūrinių reprodukcijoms spausdinti. Atvažiavęs į Vilnių jis aplankė įvairias redakcijas ir leidyklas, ieškodamas, ką įdomaus galima būtų išspausdinti. Pamatęs R. Dichavičiaus „žiedus“, pasakė: „Čia jau šis tas, reikia bandyti“ ir išsivežė tą rinkinį į Maskvą, o po kokios savaitės paskambino ir pasakė: „Rimai, judam sėkmingai, visi sako gražu, įdomu, gražios mergaitės, beliko įveikti tik Kremliaus sieną. Reikia tavo pagalbos – atvažiuok“. Nuvažiavo tada Rimas į Maskvą, pavaikščiojo jie dviese po įvairias įstaigas, rinkdami reikalingus parašus, kol galų gale gavo paties Michailo Gorbačiovo palaiminimą. Tą raštą su septyniais įvairių organizacijų parašais ir antspaudais Rimantui pavyko nufotografuoti, nors, kaip vėliau paaiškėjo, ta jo padaryta nuotrauka, anuo metu prilygs-

(Nukelta į 68 p.)

Nuotraukose (iš kairės): albumo „Laisvės paženklinti“ III tomo viršeliai; septyni cenzūros antspaudai, atvėrę kelią albumo „Žiedai tarp žiedų“ spausdinimui

tanti valstybinės paslapties atskleidimui, galėjo jam labai brangiai kainuoti.

Tęsdamas tą pačią temą R. Dichavičiaus papasakojo, kad, pasirodžius albumui, 1989 m. Maskvoje buvo suorganizuota jo fotografijų paroda „Cviety sredi cvietov“ (liet. „Žiedai tarp žiedų“) Žurnalistų sąjungos galerijoje „Fotocentr“. Į parodos atidarymą, apie kurį tada per televiziją buvo parodyta visoje Sovietų sąjungoje, susirinko aukščiausia Maskvos valdžia, Politinio biuro nariai, CK atstovai, buvo daug žurnalistų, užsienio valstybių ambasadorių, tarp jų ir žinomas ano meto JAV ambasadorius Džekas Metlokas. Kitą dieną paroda turėjo būti atidaryta eiliniams lankytojams, tačiau prasidėjo protu nebesuvokiami dalykai: nuo pat ankstyvo ryto prie Žurnalistų sąjungos rūmų suplaukė tūkstančiai smalsuolių iš visos Maskvos. Nuo minios spaudimo sulūžo išorinės pastato durys, išbūrėjo langai. Iškviesta milicija ėmė šaudyti į viršų, bet tai nepadėjo. Tvarką taryk sugebėjo įvesti tik raitoji milicija. Po to keletą dienų vyko patalpų remontas, buvo pastatyti zigzaginės formos metaliniai barjerai. Viską sutvarkius, paroda buvo atverta lankytojams. Čia ji be pertraukos veikė pusę metų. Beje, dar prieš parodos atidarymą buvo susitarta su organizatoriais, kad už kūrinių eksponavimą pusė pajamų atiteks galerijai, o kita pusė – autoriui. Deja, atėjus atsiskaitymo dienai, autoriui buvo pareikšta: „Pilieti Dichavičiau, mes jums padarėm pasaulinę šlovę, o jūs dar atėjote pinigų prašyti“...

Įdomų liudijimą albumo „Žiedai tarp žiedų“ autoriui yra papasakojęs buvęs pirmasis nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas po to, kai 1999 m. jis su Lietuvos delegacija buvo nuvykęs į Austriją derėtis dėl verslo reikalų. Grįžęs jis surado progą asmeniškai padėkoti R. Dichavičiui už tai, kad keliolika knygų „Žiedai tarp žiedų“ buvo padovanota austrams. Jo įsitikinimu, ta dovana tapo lemtingu veiksmu, kad buvo pasirašyta abiem pusėm naudinga verslo sutartis.

Beveik pusantros valandos trukusį R. Dichavičiaus pasisakymą susirinkę Vilniaus žemaičiai išklausė su didžiuliu susidomėjimu. Pranešimą pajvairino autoriaus rodamos nuostabaus grožio skaidrės iš pristatomo naujojo menininko albumo. Pranešėjui baigus kalbėti netikėtai mikrofono paprašė draugijos narė Roma Macienė. Ji maloniai visus nustebino, prisipažindama, kad Rimantą gerai pažįsta, nes yra dirbusi su juo toje pačioje „Minties“ leidykloje ir kad jai teko garbė būti albumo „Žiedai tarp žiedų“ tekstų redaktore. Roma papasakojo ir keletą įdomesnių nutikimų iš tų laikų, kai spaudai buvo rengiamas šis legendinis albumas.

Renginiui pasibaigus, žmonės neskubėjo skirstytis, ir Rimantui dar ilgai, nors ir siauresniame rate, teko atsakinėti į žingeidžių Vilniaus žemaičių klausimus. Na o draugijos vadovai gavo kelių šaunių žemaičių pasiūlymą, jog reikėtų pasirūpinti, kad menininko leidybinė veikla sulauktų finansinės paramos.

Per ATLANTĄ ir idėjas: apie Jono Šliūpo gyvenimo kelį – parodoje Niujorke

2026 m. vasario 16 d. Susivienijimo lietuvių Amerikoje (SLA) parodų salėje Niujorke (JAV) atidaryta Jono Šliūpo (1861–1944) gyvenimui skirta paroda, simboliškai įprasminusi Lietuvos valstybės atkūrimo dieną. Ekspozicija supažindina su J. Šliūpo veikla, idėjomis ir indėliu į lietuviybės puoselėjimą Lietuvoje ir išeivijoje. Paroda kviečia pažvelgti į jo asmenybę kaip į drąsų, principingą ir savo laiką pralenkusį visuomenės veikėją. *„Idėją sukurti parodą apie Joną Šliūpą turėjau nuo to laiko, kai tik tapau SLA nariu. Šis žmogus yra neįvertintas Lietuvos istorijoje. Jis per savo gyvenimą išjudino miegančius lietuvius tiek XIX amžiuje carinėje Lietuvoje, tiek pas mus Amerikoje. Jo veikla šviesti lietuvius ir atskirti juos nuo lenkų buvo didžiulė“*, – sakė Susivienijimo lietuvių Amerikoje pirmininkas Danius Glinskis.

J. Šliūpas per savo gyvenimą įkūrė daugybę draugijų, leido laikraščius, parašė švietėjiško pobūdžio knygų, surengė daugybę paskaitų įvairiomis temomis, siekdamas, kad paprastas lietuvis taptų savarankiškesnis ir priimtų atsakomybę už savo

Jono Šliūpo atminimui skirtos parodos atidarymo akimirka ateitį. Ideologiškai J. Šliūpas evoliucionavo nuo aršaus socialisto iki tautininko, šiame kelyje aktyviai skleidė ir laisvamanybės idėjas.

Pagrindinė parodos kompozicijos ašis yra laiko linija, kuri prasideda nuo Simono Daukanto, J. Šliūpo supratimu, vieno svarbiausių lietuvių tautinio atgimimo veikėjų, gimimo datos. Ant laiko linijos nurodytos datos su pavadinimais, žyminčiais tuo metu herojaus gyvenime buvusius įvykius. Virš linijos pateikiama informacija su citatomis iš biografijos, o po ja – paties J. Šliūpo autentiški tų įvykių aprašymai. Visa tai praturtinta nuotraukomis, iliustruojančiomis minimus istorinius momentus. Parodoje yra pateikti ir žemėlapiai, atspindintys pagrįn-

(Nukelta į 70 p.)

Bendras eksponuojamos Jono Šliūpo atminimui skirtos parodos vaizdas

dinius J. Šliūpo gyvenimo etapus. Viename jų vaizduojama carinė Lietuva, antrame – Amerika, trečiame – gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje. Žemėlapiai sujungti virvelėmis, simbolizuojančiomis keliones per vandenynus. J. Šliūpas dešimt kartų kirto Atlanto vandenyną ir vieną kartą Ramųjį vandenyną. Parodoje atskirai pristatoma mėnraščio „Aušra“ svarba, yra aktualizuotas ir J. Šliūpo gyvenimo laikotarpis Palangoje. Lankytojams pateikiama informacija apie jo leistus laikraščius, kurtas draugijas, parašytas ir išleistas knygas, eksponuojamas J. Šliūpo giminės genealoginis medis su paties autoriaus komentarais apie artimuosius.

Susivienijimas lietuvių Amerikoje – tai viena seniausių ir istoriškai reikšmingiausių lietuvių visuomeninių organizacijų Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jis įkurtas 1886 m. rugpjūčio 15 dieną Jono Šliūpo iniciatyva. Iš pradžių veikęs kaip Susivienijimas visų lietuvininkų Amerikoje, nuo 1896 m. jis vadinamas dabartiniu vardu. Kai Lietuva dar buvo okupuota carinės Rusijos, tai buvo pirmasis organizuotas lietuvių bandymas sukurti tautinius simbolius, kultūrinius tinklus ir paramos struktūras svetur.

Paroda surengta minint Susivienijimo lietuvių Amerikoje įkūrimo 140-ąsias metines. Joje pristatoma ir itin didelė vertybė – po beveik trejus metus trukusio kruopštaus Lietuvos nacionalinio muziejaus darbo atkurta istorinė SLA vėliava. Ši daugiau nei šimtmečio senumo vėliava restauruota itin preciziškai, išsaugant autentiškas spalvas, siuvinėjimus ir net istorinius netobulumus. Užbaigus darbus jos kopija šiomet iškilmingai perduota SLA bendruomenei kaip gyvas ryšio su Lietuva simbolis.

Parodoje, be eksponuojamos minėtos vėliavos ir kitų vertybių, rodoma, kas buvo skelbiama apie organizacijos įkūrėją Joną Šliūpą 1936 m. SLA jubiliejiniam albume, taip pat eksponuojami 1925 m. laikraščio „Tėvynė“ tekstai apie jį.

„Atidarymo metu susirinkusius parodos lankytojus pravedžiau per visą Šliūpo gyvenimo liniją Lietuvos istorijos kontekste su paaiškinimais ir skaitymais. Po to šnekant su jais, buvo įdomu suprasti, kad daugelis girdėję, bet neįsivaizdavo, kas tas Šliūpas yra, kokia tai įdomi ir spalvinga asmenybė. Kažkas paminėjo, kad tai būtų geriausias ir įdomiausias herojus serialui Lietuvoje parodant jo gyvenimo kelią. Vienas svečias stebėjosi, kad jo nėra tarp signatarų,“ – išpūdžiais dalijosi SLA priminkas Danius Glinskis.

Paroda numatyta uždaryti simbolinę Lietuvai dieną – kovo 11-ąją. Renginio metu bus kalbama, apie kokią Lietuvą svajojo ir kokią ją matė J. Šliūpas, taip pat bus svarstoma, kiek jo vizija išsipildė šiandienos valstybėje. Galima teigti, kad daugelis jo idėjų tapo realybe, nors jo puoselėta Lietuvos ir Latvijos bendros valstybės vizija taip ir liko neįgyvendinta.

Parodos ekspozicijos fragmentas

Parodą apie Joną Šliūpą Niujorke parengė Lietuvos nacionalinio muziejaus bičiuliai – Susivienijimas lietuvių Amerikoje, o rengiant jos turinį konsultavo Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus muziejininkas Mindaugas Surblys.

Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus informacija, parengta pagal SLA pranešimą spaudai

Nuotraukos – iš SLA archyvo

Vyskupo Motiejiaus Valančiaus portretinio paveikslo (dail. Juozas Vosylus) ekspozicija Rietavo Šv. Mykolo arkangelo bažnyčioje.

Vyto Rutkausko nuotrauka

Pavasario takas.
Bonifaco Vengalio nuotrauka